

KUR'AN'IN NÜZULÜ DÖNEMİNDE YAHUDİLER

Nurullah Recep GÖRGÜN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Orhan PARLAK

Uşak

Temmuz, 2021

KUR'AN'IN NÜZULÜ DÖNEMİNDE YAHUDİLER

Nurullah Recep GÖRGÜN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Orhan PARLAK

Uşak

Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temmuz, 2021

ÖZET

KUR'AN'IN NÜZULÜ DÖNEMİNDE YAHUDİLER

Nurullah Recep GÖRGÜN

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temmuz 2021

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Orhan PARLAK

Yahudilerle ilgili ayetler, surelerin nüzul sıralaması esas alınarak, Mekkî sureler ve Medenî sureler çerçevesinde incelendi. Mekkî surelerde sınırlı yer verilen Yahudilere, Medenî surelerde geniş yer ayrılmıştır. Mekkî surelerde direk hitap yer almazken Medenî surelerde “Ey İsrailoğulları, Ey Ehl-i Kitap” şeklinde muhatap sığası kullanılır. Mekkî surelerde vahiyyle ilgili olarak, Kur'an-ı Kerim'in önceki vahiylerle aynı kaynağa dayandığı, Kur'an-ı Kerim'in Tevrat'ı tasdik ettiği bilgileri yer alır. Yahudilerden, Hz. Muhammed'e (s.a.v) inzal edilen vahye iman eden ve şahitlik eden kimseler bulunduğu gibi vahye şüphe duyan ve vahyi inkar eden kimseler olduğu haber verilir. Yahudilerin ilah algılarıyla ilgili olan Sebt inancı reddedilir. Medine'ye hicretin hemen öncesi nazil olan ayetlerde, Ehl-i Kitap'la mücadelenin en iyi şekilde yapılması gerektiği emredilir. Medine'de Yahudi kabileler de bulunduğu için, günlük hayattaki pek çok meselenin içindedirler. Bu nedenle Hz. Peygamberle (s.a.v) birçok konuda tartışmaya girmişlerdir. Dolayısıyla Medenî surelerde, Yahudilerle ilgili konuların çoğunluğu menfi bir özellik taşır. Yahudilerin Müslümanlara karşı besledikleri kin ve düşmanlık, Müslümanların düşmanlarıyla dayanışmaya girmeleri, İslam'ın emir ve yasaklarını hafife almaları gibi meseleler yoğundur. Yahudilerle ilgili bazı ayetlerde ya müspet ifadeler geçer ya da istisna yapılarak az bir kesimin iyi yolda olduğu bildirilir. Tefsirlerde bu kişilerin, İslam'ı kabul eden Abdullah b. Selam ve arkadaşları olduğuna dair birçok rivayet bulunur. Nüzul tertibindeki ilk surelerden son surelere kadar yer yer, Yahudilerin İslam yolunun temsilcileri olmadıkları, hak yolda olma vasıflarını kaybettikleri bildirilir.

Anahtar Kelimeler: *Ehl-i Kitap, Yahudi, Mekkî Sure, Medenî Sure, Nüzul tertibi*

ABSTRACT**JEWS IN THE PERIOD OF THE QUR'AN**

Nurullah Recep GÖRGÜN

Department Of Basic Islamic Sciences Exegesis

Uşak University Graduate School Of Education, July 2021

Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Orhan PARLAK

The verses about the Jews were analyzed within the framework of the Makki and Madani surahs, based on the order of revelation of the suras. The Jews, who are given a limited place in the Makki surahs, are given a large place in the Madani suras. While there is no direct address in the Makki suras, the addressee capacity is used in the form of "O Children of Israel, O People of the Book" in Madani suras. Meccan suras contain information about revelation, that the Quran is based on the same source as previous revelations, and that the Quran confirms the Torah. Of the Jews, St. It is reported that there are people who believe in and testify to the revelation revealed to the Prophet Muhammad (pbuh), as well as those who doubt and deny the revelation. The Sabbath, which is related to the Jewish perception of deity, is rejected. In the verses that were revealed just before the migration to Medina, it is ordered that the struggle against the People of the Book should be done in the best way possible. Since there are Jewish tribes in Medina, they are involved in many issues in daily life. That's why They argued with the Hz. Prophet (pbuh) on many issues. Therefore, in the Madani suras, the majority of the subjects related to the Jews have a negative character. Issues such as the grudge and enmity of the Jews towards Muslims, the Muslims' solidarity with their enemies, and their disregard for the orders and prohibitions of Islam are intense. In some verses about Jews, positive statements are made or exceptions are made and a small number of people are reported to be on the right path. There are many narrations in the tafsir that these people were Abdullah b. Salam and her friends, who accepted Islam. From the first to the last suras in the order of revelation, it is reported from time to time that the Jews are not the representatives of the Islamic path and that they have lost their qualifications to be on the right path.

Key Words: *People of the Book, Jew, Makki Surah, Madani Surah, Revelation order*

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ÖNSÖZ

Kur'an-ı Kerim'in nüzulü, tedrici bir şekilde peyderpey gerçekleşmiştir. Bu nedenle Yahudilerden bahseden ayetler, nüzul sürecinin çeşitli dönemlerinde bulunmaktadır. Gerek Hz. Muhammed (s.a.v) döneminde yaşayan Yahudilere dönük ayetler, gerek ataları hakkında nazil olan ayetler, Mekkî surelerde ve Medenî surelerde yer almaktadır. Çalışmada, surelerin nüzul sıralaması takip edilerek Yahudilerle ilgili ayetler incelendi. İki dönemin birbiriyle kıyaslaması ve Yahudilerle ilgili ayetlerin nüzul süreci araştırmaya gayret gösterildi.

Tez çalışma sürecimde beni destekleyen ve yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Orhan PARLAK'a teşekkür ederim. Üzerimde emeği geçen hocalarıma, dualarını eksik etmeyen anneme ve babama, yardımlarını esirgemeyen kardeşim Ali Şaban GÖRGÜN'e teşekkürü borç bilirim. Tez yazım aşamasında her zaman yanımda olan, tezi okuyup gerekli düzenlemelerde yardımcıolan sevgili eşim Mihrican KAPLAN GÖRGÜN'e çok teşekkür eder, şükranlarımı sunarım. Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

Nurullah Recep GÖRGÜN

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Nurullah Recep GÖRGÜN
Doğum Yeri ve Tarihi :
Lisans Öğretimi : Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi
Yüksek Lisans Öğretimi : Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller : Arapça
Bilimsel Faaliyetleri : Orhan Parlak & Nurullah Recep Görgün
“Kur’an’ın Nüzulü Döneminde Yahudiler”, *Turkish Research Journal of
Academic Social Science*, 3/1 (2020), 66-72.

İş Deneyimi

Meslek : Öğretmen
Çalıştığı Kurumlar : Milli Eğitim Bakanlığı

İletişim

E-Posta

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	v
ÖNSÖZ	vi
ÖZGEÇMİŞ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ VE YÖNTEMİ	2
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. YAHUDİLİK	3
1.1. İSRAİLOĞULLARININ TARİH İÇİNDE SEYRİ	4
1.1.1. İbrani Ataları ve İsrailoğullarının Doğuşu	4
1.1.2. Hz. Musa Dönemi	6
1.1.3. Hakimler Dönemi.....	8
1.1.4. I.Mabet Dönemi	8
1.1.5. Sürgün Dönemi	9
1.1.6. II. Mabet Dönemi	9
1.1.7. Rabbinik Yahudilik	11
1.1.8. Ortaçağ Yahudiliği	11
1.1.9. Modern Dönem	13
1.2. YAHUDİLİĞİN TEMEL ÖZELLİKLERİ	14
1.3. YAHUDİ KUTSAL KİTAPLARI	15
1.3.1. Eski Ahit/Tanah	15
1.3.1.1. Tevrat/Tora	15
1.3.1.2. Tevrat'ın Telif Edilmesi ve Kaynakları	16

1.3.1.3.	Neviim/Peygamberler	17
1.3.1.4.	Ketuvim/Kitaplar	17
1.3.2.	Talmud/Sözlü Gelenek.....	18
1.4.	YAHUDİ İNANÇLARI	18
1.5.	YAHUDİ İBADETLERİ.....	20
1.6.	YAHUDİ GELENEKLERİ VE SEMBOLLERİ	21
1.6.1.	Kutsal Günler ve Bayramlar.....	22
1.6.2.	Yahudi Örf ve Adetleri.....	23
1.6.3.	Yahudi Giysileri	24
1.6.4.	Yahudilikte Dini Semboller	25
1.7.	MEDİNE YAHUDİLERİ.....	25
İKİNCİ BÖLÜM.....		28
2.	SURELERİN NÜZUL TERTİBİNE GÖRE YAHUDİLERLE İLGİLİ AYETLER	28
2.1.	MEKKÎ VE MEDENÎ SURELER	28
2.1.1.	Surelerin Tertibi	29
2.1.1.1.	Surelerin Resmi Sıralaması ve Nüzul Sıralaması	30
2.1.2.	Mekkî ve Medenî Sureleri Belirleme	36
2.1.3.	Mekkî ve Medenî Sureleri Bilmenin Faydaları.....	37
2.1.4.	Mekkî ve Medenî Surelerin Üslup Farklılığı	37
2.2.	KUR'AN-I KERİM'DE YAHUDİLERİN İSİMLENDİRİLMESİ	39
2.2.1.	Ehl-i Kitap.....	39
2.2.2.	İsrailoğulları	41
2.2.3.	Yehûd	42
2.3.	MEKKÎ SURELERDE YAHUDİLER	42
2.3.1.	Ehl-i Kitabın Vahye İnancını Artırmak	43
2.3.2.	Yahudilerin Gazaba Uğraması	44

2.3.3.	Kur'an-ı Kerim'le Suhurların Uyumu.....	46
2.3.4.	Vahyin Nazil Olduğu B6lgeler	47
2.3.5.	Sebt G6n6 Anlayışına Reddiye	47
2.3.6.	Ümmî Peygamberin Tevrat'ta ve İncil'de Yer Alması	48
2.3.7.	İsrailoğulları Alimlerinin Vahyi Bilmesi	50
2.3.8.	Müşriklerin Yahudilere Danışması	51
2.3.9.	Yahudilerin Mekke'de Varlığı Meselesi.....	53
2.3.10.	Kur'an-ı Kerim'in Tevrat'ı Tasdik Etmesi	57
2.3.11.	Ehl-i Kitabın Şüphesi ve İhtilafı	58
2.3.12.	Yahudilere Haram Kılınan Hayvansal Gıdalar	59
2.3.13.	Ehl-i Kitap'la Mücadelenin Öğretilmesi.....	59
2.4.	MEKKÎ SURELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	61
2.5.	MEDENÎ SURELERDE YAHUDİLER	62
2.5.1.	Yahudilerin Seçilmişlik İddiası.....	63
2.5.2.	Kur'an-ı Kerim'in Tevrat'ı Tasdik Etmesi	65
2.5.3.	Yahudilerin Ataları Vasıtasıyla Uyarılması	66
2.5.4.	Tevrat'ın Tahریفi Meselesi	67
2.5.5.	Cehennemde Sayılı G6n Kalacakları İddiası	69
2.5.6.	Ahit Meselesi ve Ahde Vefasızlıkları	70
2.5.7.	Kalplerinin Kılıflı/İlim Kabı Olduğunu S6ylemeleri.....	72
2.5.8.	Kelimeleri Tahrif Etmeleri.....	73
2.5.9.	M6sl6manları Şüpheyeye D6ş6rmek İçin Gayret Etmeleri	73
2.5.10.	Cenneti Yahudilere Mahsus G6rmeleri.....	74
2.5.11.	Kıble Meselesi.....	75
2.5.12.	Yahudilerin Dost Edinilmemesi Gerektiği.....	77
2.5.13.	Yahudilerden/Ehl-i Kitap'tan İyi Kişilerin Bulunduğu.....	78
2.5.14.	M6sl6manların Vahdetini Bozma abaları.....	80

2.5.15.	Müslümanlara Maddi Zarar Veremeyecekleri	80
2.5.16.	Müslümanlara Kin Beslemeleri.....	81
2.5.17.	Ateşin Yakacağı Kurban Mucizesi İstemeleri.....	81
2.5.18.	Benî Kurayza Kabilesinin Cezalandırılması	82
2.5.19.	Peygamberlere ve Meleklerle Bakışları	83
2.5.20.	Peygamberliği İsrailoğullarına Tahsis Etmeleri.....	84
2.5.21.	Benî Nadir Kabilesi Sürgünü	85
2.5.22.	Tevrat'ın Hükümlerine Sırt Çevirmeleri.....	86
2.5.23.	Allah'a (c.c) Fakirlik ve Cimrilik İftirası Atmaları.....	87
2.5.24.	Yahudilerin Müşriklerle ve Münafıklarla Dayanışması.....	88
2.5.25.	Ehl-i Kitabın Tevhidi Terk Ettiği.....	89
2.6.	MEDENÎ SURELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	91
SONUÇ		95
KAYNAKÇA.....		101

KISALTMALAR DİZİNİ

a.s	Aleyhisselam
b.	bin, ibn (oğlu)
bkz.	Bakınız
c.c.	Celle Celaluhu
Dr.	Doktor
ed.	Editör
H.	Hicri
Hz.	Hazreti
M.	Miladi
MÖ	Milattan önce
MS	Milattan sonra
r.a.	Radıyallahu anı
s.a.v	Sallallahu aleyhi ve selem
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
ts.	Tarihsiz
vd.	ve diğeri
vs.	vesaire

GİRİŞ

Yahudilik, milli bir yapıya bürünmüş olmakla beraber tarihi bakımından önem taşıyan bir dindir. Pek çok peygamber gönderilen İsrailoğulları, Hz. İbrahim'in (a.s) soyundan gelen bir millettir. Bundan dolayı, vahiy kültürüne sahip bir topluluktur. Kenan topraklarında doğan İsrailoğulları, tarihin çeşitli dönemlerinde farklı coğrafyalara yayılmışlardır. İsrailoğullarının duraklarından birisi de, Hicaz bölgesinde yer alan Medine şehridir.

Mekkî surelerin nazil olduğu Mekke'de Yahudi topluluk yaşamazken, Medenî surelerin nazil olduğu Medine'de üç büyük Yahudi kabilesi yaşamıştır. Hicretten önce ve sonra nazil olan surelerde, bu durum net bir şekilde görülmektedir. Yahudiler, Medenî surelerde yoğun yer kaplarken, Mekkî surelerde sınırlı bir yer kaplar. Mekke'de Müslümanlarla aynı şehirde yaşayan müşrikler olduğundan, Mekkî surelerde tek ilah inancı ve şirkin batıl olduğuna dair öğütler bulunur. Yahudilerle ilgili bilgiler ise sınırlıdır. Medine'de Müslümanlar, Yahudi kabilelerle aynı şehirde yaşamaya başlamışlardır. Yahudilerin Hz. Peygambere (s.a.v) soru sormaları, Hz. Peygamberin (s.a.v) Yahudileri İslam'a davet etmesi, Yahudi inancındaki yanlışlıklar, günlük hayattaki bazı meseleler ve karşılıklı tartışma sonucu Medenî surelerde Yahudilerle ilgili pek çok ayet bulunur.

Araştırmada, ilk nazil olan Mekkî surelerden başlayıp son nazil olan Medenî surelere kadar, Yahudilerle ilgili yer alan konular incelenmeye çalışılmıştır. Yahudilerle ilgili ayetlerdeki hususlar nüzul tertibi esas alınarak, Mekkî ve Medenî sureler çerçevesinde incelenmiştir.

Kur'an'ın Nüzulü Döneminde Yahudiler adlı tez çalışması iki bölüm halinde ele alındı. Birinci bölümde, Yahudilik ve İsrailoğulları incelendi. Birinci bölümde, peygamberlerin hayatına dair bazı hususlarda Kur'an-ı Kerim'den faydalanmakla birlikte, bu bölüm dinler tarihi kaynakları ve Yahudi dinî inanışı çerçevesinde ele alındı. Yahudiliğin tarih içindeki seyri, genel özellikleri, inanç, ibadet ve kutsal kitap anlayışları araştırıldı. Yahudilikte, İsrailoğulları tarihi önemli bir konu olduğu için Yahudi tarihine geniş yer verildi.

İkinci bölümde, Kur'an-ı Kerim'deki Yahudilerle ilgili ayetler, surelerin nüzul sıralaması esas alınarak incelendi. Çalışmanın bu bölümü, Mekkî sureler ve Medenî sureler çerçevesinde şekillendi. Bu nedenle önce, Kur'an İlimleri kaynaklarındaki Mekkî ve Medenî surelerin belirlenmesi ve önemi hakkında bilgi

verildi. Daha sonra, Kur'an-ı Kerim'de Yahudilerle ilgili geçen isimleri açıklandı. Mekkî surelerdeki Yahudilerle ilgili konular, surelerin nüzul tertibi esas alınarak oluşturuldu. Medenî surelerde de aynı sistem uygulanarak her iki dönemin değerlendirmesi yapıldı.

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ VE YÖNTEMİ

Çalışmanın konusu Kur'an'ın Nüzulü Döneminde Yahudiler'dir. Kur'an-ı Kerim'in nazil olmaya başladığı ilk surelerden son surelere kadar Yahudilerle ilgili birçok ayet bulunur. Kur'an-ı Kerim'de Yahudilerle ilgili olan ayetler, surelerin nüzul sıralamasına bağlı kalınarak araştırılmıştır. Yahudilerle ilgili olan konular, Mekkî sureler ve Medenî sureler başlıkları altında ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Nüzul tertibine göre Kur'an-ı Kerim'de, Yahudilere ilişkin müspet yönde ya da menfi yönde bir seyrin var olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yahudilerle ilgili konular, Tefsir Usulü kitaplarında önemi bildirilen Mekkî sureler ve Medenî sureler usul ilkesi çerçevesinde ele alınarak değerlendirilmiştir. Çalışmadaki konular incelenirken, surelerin nüzul sıralamasına göre düzenlenmeye gayret edilmiştir.

Çalışmada başta rivayet ve dirayet tefsirleri olmak üzere klasik ve modern birçok tefsirden yararlanıldı. Dinler tarihi ve İslam tarihi alanlarındaki kitaplar incelendi ve gerekli görülen yerlerde faydalanıldı. İncelenen konuyla ve kavramlarla ilgili Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi maddelerinden istifade edildi. Araştırılan konuyla ilgili çalışılmış tezler ve makaleler elimizden geldiğince irdelendi. Çalışmada faydalanıp iktibas edilen kaynaklar, kaynakça kısmında verildi.

Tez çalışmasında, surelerin nüzul sıralaması verilirken Hz. Osman (r.a) nüzul tertibi esas alındı. Çalışmada konunun akışını bozmamak için bazı ayetler ve mealleri, rivayetler ya da açıklamalar dipnot kısmında yazıldı.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YAHUDİLİK

Yahudilik en eski dinlerden biridir. Kökenlerini Hz. İbrahim'e (a.s) dayandıran Yahudileri tanımlamak için birçok isim kullanılmaktadır. Bunlar arasında İbrani, İsrail ve Yahudi en çok kullanılan isimlerdir. İbrani ismi Fırat ve Ürdün nehirlerinin öte tarafından gelmiş anlamında, Yahudi ismi Hz. Yakup'un (a.s) dördüncü oğlunun ismine nispetle söylenmekte olup, İsrail ismi de Hz. Yakup'un (a.s) lakabı İsrail'e atfedilmektedir.¹

Yahudiler için kullanılan bu isimlerin her biri farklı bir döneme aittir. İbrani ismi, ilk atalar olarak kabul edilen Hz. İbrahim (a.s), Hz. İshak (a.s), Hz. Yakup (a.s) ve esbat² için kullanılır. İsrail ise, Hz. Yakup'un (a.s) bu lakabı almasıyla kullanılmaya başlanmıştır. Yahudi ismini Babil sürgünü sonrasında, Hz. Musa'nın (a.s) dinini kabul etmiş Samirilerden kendilerini ayırmak için kullanmışlardır. Günümüzde hem Yahudi hem de İsrail isimleri kullanılmaktadır. Müslüman ülkelerde ise kendilerini Musevi olarak nitelemektedirler.³

Yahudilik milli bir din hüviyetine sahiptir. Bir kimsenin Yahudi olabilmesi için annesinin Yahudi olması gerekmektedir. Dışarıdan Yahudiliğe girmek mümkün olsa da Yahudi olmanın temelinde biyolojik soy belirleyici ölçüttür. Yahudi olmak inanç sorunu değildir. Bundan dolayı Yahudi-Hıristiyan veya Yahudi-Müslüman olmak mümkündür.⁴ “Yahudilik, vadedilmiş topraklarla özdeşleşmiş bir millet hayatını, ortak bir inancı, dili, edebiyatı, folkloru, kanunu ve sanatı ihtiva eden bir dindir. Bazı Yahudi otoritelere göre Yahudilik, Yahudiler tarafından üretilen bir medeniyettir.”⁵ Yahudilikte “milli kurtarıcı”, “dini reformcu” ve “yasa koyucu” Hz.

¹ Mehmet Katar, “Kur'an Kıssaları Bağlamında Yahudi (İsrail) Tarihi”, *Kur'an'da Yahudiler*, ed. Ömer Faruk Harman (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2019), 124-126; Enver Osman Kaan, *Dinler ve Mezhepler* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2010), 70.

² Esbat, Hz. Yakubun (a.s) on iki oğluna ve İsrailoğulları atalarının oluşturduğu kabilelere verilen addır. Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Süreyya Şahin, “Esbât”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopesisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/363.

³ Günay Tümer - Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, İkinci basım (Ankara: Ocak Yayınları, 1993), 177-178.

⁴ Dan - Lavinia Cohn-Sherbok, *Yahudiliğin Kısa Tarihi*, Çeviren: Bilal Baş, İkinci basım (İstanbul: İz Yayıncılık, 2011), 11.

⁵ Baki Adam, “Yahudilik”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 207.

Musa (a.s) kabul edilmekle beraber,⁶ Yahudiliği tanımak için Yahudi milletinin tarih içindeki seyrini incelemek gerekir.

1.1.İSRAİLOĞULLARININ TARİH İÇİNDE SEYRİ

İsrailoğulları, tarihiyle bütünleşmiş bir yapıya sahip olduğundan geleceklerini, geçmişin hasreti ve va'di üzerine bina etmişlerdir. Yahudiliğin temel özelliklerini ahit, seçilmişlik, kutsal ve vaat edilmiş topraklar, Mesih ve Yahudi krallığının kurulması oluşturur.

Yahudi tarihini anlatan en eski kaynak Eski Ahit/Tanah'tır. Yahudiliğin tarih içindeki başlangıcı Hz. Musa'dan (a.s) çok önce yaşayan Hz. İbrahim'e (a.s) kadar götürülür. Hz. Musa (a.s) döneminde kölelikten kurtarırlar, Tevrat indirilir ve şeriat tesis edilir. Bundan dolayı Hz. Musa (a.s) Yahudilerce, en büyük peygamber kabul edilir. İbrani atalar ve Hz. Musa (a.s) dönemlerinden sonra sırasıyla Hakimler dönemi, I. Mabet dönemi, Sürgün dönemi, II. Mabet dönemi, Rabbinik dönem, Ortaçağ dönemi ve Modern dönem Yahudiliğin seyrinin merhaleleridir.

1.1.1. İbrani Ataları ve İsrailoğullarının Doğuşu

Hz. İbrahim (a.s), Hz. İsmail (a.s), Hz. İshak (a.s) ve esbatı ifade eden bu dönem, Yahudi milletinin ortaya çıktığı dönemi ifade eder. Hz. İbrahim (a.s) Mezopotamya bölgesinde bulunan Ur şehrinde doğmuş ve Harran'a yolculuğundan sonra aldığı ilahi emir üzerine Kenan bölgesine gitmiştir. İsrailoğulları Kenan bölgesinde yerleşmiş bir Sami kabilesinden gelmiştir.

Hz. İbrahim'in (a.s)⁷ yolculuğu Tevrat'ın Tekvin kitabında şöyle anlatılmaktadır: “Terah, oğlu Avram'ı, Haran'ın oğlu olan Lut'u ve Avram'ın karısı olan gelini Saray'ı yanına aldı. Kenan ülkesine gitmek üzere Kildaniler'in Ur Kenti'nden ayrıldılar. Harran'a gidip oraya yerleştiler.”⁸ Daha sonra Rab Hz. İbrahim'e, ülkesini terk edip O'na göstereceği yere yerleşmesini istemiştir. Hz. İbrahim'de (a.s) karısı Saray'ı, yeğeni Lut'u ve mallarıyla uşaklarını da alıp Kenan

⁶ Mahmut Aydın, *Anahatlarıyla Dinler Tarihi*, Üçüncü basım (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013), 290.

⁷ Hz. İbrahim (a.s) Tevrat'ın bazı kısımlarında Avram olarak geçmektedir. Geniş bilgi için bkz. Ömer Faruk Harman, “İbrahim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopesisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2000), 21/267.

⁸ Tekvin 11/31.

ülkesine doğru yola koyuldu. Kenan bölgesine geldiğinde Rab O'na "Bu toprakları senin soyuna vereceğim" dedi.⁹

Hiz. İbrahim'in (a.s) soyu iki oğlu vasıtasıyla devam etmiştir. Arapların atası Hiz. İsmail (a.s) ve İbranilerin atası Hiz. İshak (a.s). Hiz. İbrahim'in (a.s) ilk eşi kısır olduğundan çocuğu olmuyordu. Bunun üzerine Sara kocasına, cariyesi Hacer'le evlenmesini söyledi. Hiz. İbrahim'in (a.s) Hacer'le evliliklerinden Hiz. İsmail (a.s) doğdu. Hacer Hiz. İbrahim'e (a.s) çocuk verince Sara'nın kıskançlığı başladı. Lut kavmini helak etmek için gelen melekler Hiz. İbrahim'in (a.s) Sara'dan çocuğu olacağını müjdelediler. Sara'nın oğlu Hiz. İshak (a.s) doğunca Sara, Hiz. İbrahim'den (a.s) Hacer ve oğlu Hiz. İsmail'i (a.s) yanından uzaklaştırmasını istemiştir.

Hiz. İbrahim (a.s), Hacer ve oğlu Hiz. İsmail'i (a.s) alıp Mekke'ye götürüp bırakmıştır. Yahudi geleneğinde bu olay, Hiz. İsmail'in (a.s) seçkin soydan çıkarılması olarak görülmekle¹⁰ birlikte Kur'an-ı Kerim, oğlu ve soyundan gelecek olanlar için ettiği duaları ele almakta, Mekke şehrinin dokunulmazlığına vurgu yapmaktadır.¹¹

Yahudilerin soyu, Hiz. İshak'ın (a.s) oğlu Hiz. Yakup (a.s) yoluyla devam etmiştir. Hiz. Yakup'un (a.s) on iki oğlu ilk İsrailoğulları olarak Yahudi milletin ataları olmuşlardır.¹² Hiz. Yakup'un (a.s) oğullarından Hiz. Yusuf (a.s), kardeşler arası ihtiras sebebiyle kuyuya atılmış, oradan Mısır'a götürülerek köle olarak satılmıştır. Ancak Allah'ın (c.c) lütfuyla rüya yorumlama yeteneğini ve devlet yönetim tekniklerini bilmesi sayesinde, Mısır'da bakanlık görevine yükselmiştir. Bakanlığı esnasında kardeşleri kıtlıktan etkilenip Mısır'a erzak temini için gelmişler, kardeşlerini tanıyan Hiz. Yusuf (a.s), kendini onlara tanıtmış ve onların af talebine olumlu yanıt vermiştir. Sonrasında ailesine Mısır'a taşınmalarını söylemesiyle Hiz. Yakup (a.s) ve oğulları Mısır'a göç edip orada yaşamaya başlamıştır.¹³ Hiz. Yusuf'un (a.s) vefatından sonra İsrailoğulları çoğalıp gelişmeler de tahta çıkan yeni Firavun,

⁹ Geniş bilgi için bkz. Tekvin 12/1-9.

¹⁰ Kutsal Kitap'ta Hiz. İsmail'in (a.s) soyunun büyük bir millet olacağı ifade edilmektedir. Ancak Hiz. İbrahim'in (a.s) mirasçısının Hiz. İshak (a.s) olduğu vurgulanır. Tekvin 17/15-21, 21/12-13. Ayrıca bkz. Romalılara Mektup 9/6-8.

¹¹ İbrâhîm 14/35-37.

¹² Sherbok-Cohn, *Yahudiliğin Kısa Tarihi*, 11.

¹³ Geniş bilgi için bkz. Yûsuf Suresi 12/4-103.

onların çokluğundan rahatsız olup ağır işlerde çalıştırmaya ve köle gibi kullanmaya başlamıştır.¹⁴

1.1.2. Hz. Musa Dönemi

Firavun, İsrailoğullarının zaman içinde sayılarının aşırı çoğalmasından dolayı¹⁵ ya da gördüğü bir rüyanın, İsrailoğullarından doğacak bir çocuğun tahtını elinden alacağı şeklinde yorumlanması üzerine¹⁶ İsrailoğullarına mensup ailelerin yeni doğan erkek çocuklarını öldürme kararı almıştır. Hz. Musa (a.s) böyle bir dönemde dünyaya gelmiştir. Annesi ona kısa bir süre bakmış, yakalanmaktan korktuğu bir dönemde Allah'ın (c.c) vahyiyle nehre bırakmıştır. Firavun ailesinin çocuğu bulması ve büyötmeye karar vermesiyle Hz. Musa (a.s), sarayda güven içinde büyümüştür.¹⁷

Hz. Musa (a.s) gençlik yıllarında şehre gittiği sırada Mısırlı bir adamla İsrailoğullarından biri dövüşüyordu. İsrailoğullarından olan adam yardım isteyince Hz. Musa (a.s) diğerine vurur ve Mısırlı adam ölür. Hz. Musa (a.s) ertesi gün aynı adamın başkasıyla kavga ettiğini görünce neden kavga ettiklerini sorar. Onlardan biri Mısırlıyı öldürdüğün gibi beni de mi öldürmek istiyorsun diye sorar. O sırada bir adam koşarak gelir. İleri gelenlerin O'nu öldürmek için görüşüklerini söyler. Yaptığı işin ortaya çıktığını öğrenen Hz. Musa (a.s) korkarak şehirden çıkar ve Medyen'e doğru yola çıkar.¹⁸

Hz. Musa (a.s) Medyen'e geldiğinde, su kenarında Hz. Şuayb'ın (a.s)¹⁹ kızlarının hayvanlarına su içirmesine yardım eder. Hz. Şuayb (a.s), O'nu evine davet eder ve kızlarından birisiyle evlenmesi karşılığında kendisine sekiz yıl veya on yıl hizmet etmesini ister. Hz. Musa (a.s) teklife olumlu yanıt vererek Medyen'de yaşamaya başlar. Firavun'un değişmesiyle Hz. Musa (a.s) ailesiyle beraber Mısır'a doğru yola çıkar. Yolculuk esnasında dağda ateş yandığını görüp dağa gider. Kendisine peygamberlik görevi verilir ve kardeşi Hz. Harun'la (a.s) beraber Mısır

¹⁴ Çıkış 1/1-14.

¹⁵ Çıkış 1/8-10.

¹⁶ Kaan, *Dinler ve Mezhepler*, 72.

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Tâhâ 20/38-40; eş-Şuarâ 26/18-22; el-Kasas 28/4-13; Katar, *Kur'an Kısaları Bağlamında Yahudi (İsrail) Tarihi*, 163-165.

¹⁸ el-Kasas 28/15-21; Çıkış 2/11-15.

¹⁹ Hz. Şuayb (a.s), Tevrat'ta "Reuel" adında bir kâhin olarak geçmektedir. Yitro'nun ise "bey" anlamında unvan olarak kullanıldığı açıklanmıştır. Çıkış 2/16-18, 3/1; *Açıklamalı Kutsal Kitap*, (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2010), 86.

hükümdarı Firavun'a gelerek, aldığı vahyi tebliğ eder ancak sonuç alamaz. İlahlık iddiasından vazgeçmeyen Firavun'a İsrailoğullarının Mısır'dan çıkması için izin vermesini ister. Ancak Firavun bu talebi geri çevirir. Bunun üzerine Firavun ve halkının başına birçok musibet gelir.²⁰

Tevrat'taki anlatımda Mısırlıların baskı yapmaları sonucunda Firavun, İsrailoğullarının Mısır'dan çıkmalarına izin verir ancak daha sonra bu kararın yanlışlığını anlayıp ordusunu toplar ve İsrailoğullarını takibe başlar.²¹ Kur'an-ı Kerim'deki kıssalarda Firavun'un izin vermesi yer almamaktadır. Hz. Musa (a.s) geceleyin İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarır. Firavun, bu durumu öğrenince askerlerini toplar ve peşlerine düşer. İsrailoğullarını yakalamaya az bir süre kala deniz yarılma mucizesiyle İsrailoğulları kurtulur, Firavun ve askerleri ise boğularak can verir.²²

Tevrat'taki bilgilere göre, Hz. Musa (a.s) deniz yarılma olayından sonra İsrailoğullarıyla üç ay yolculuk yapar. Sina çölüne vardıklarında orada konaklarlar. Rabbin vahyini almak için Sina dağına çıkar ve On Emir²³ verilir.²⁴

İsrailoğulları tarihinde bu olay, Hz. Musa'nın (a.s) kavmi adına Tanrı ile ahitleşmesini temsil etmektedir. Esaretten kurtarmasının karşılığı olarak On Emre ve başka bir takım emirlere uymaları gerektiğini bildirmiş ve bu konuda söz vermelerini istemiştir. Hz. Musa'nın (a.s) Sina'da yaptığı bu ahit, İsrailoğulları için Hz. İbrahim'le (a.s) yapılan ahitten sonraki ikinci dönüm noktası olmuştur.²⁵

²⁰ el-A'râf 7/103-135; Tâhâ 20/40-76; el-Kasas 28/22-38; Tevrat'taki geniş anlatım için Çıkış 2-14. Bölümlerine bkz.

²¹ Çıkış 12/31-34, 14/1-31.

²² Tâhâ 20/77-81; eş-Şuarâ 26/52-68; ed-Duhân 45/17-33.

²³ Tevrat'ta geçen on emir şunlardır: "Seni Mısır'dan köle olduğun ülkeden çıkaran Tanrın RAB benim. Benden başka tanrın olmayacak. Kendine yukarıda gökyüzünde, aşağıda yeryüzünde ya da yer altındaki sulara yaşayan herhangi bir canlıya benzer put yapmayacaksın. Putların önünde eğilmeyecek, onlara tapmayacaksın. Çünkü ben, Tanrı RAB, kıskanç bir Tanrı'yım. Benden nefret edenin babasını işlediği suçun hesabını çocuklarından, üçüncü, dördüncü kuşaklardan sorarım. Ama beni seven, buyruklarıma uyan binlerce kuşağa sevgi gösteririm. Tanrın RAB'bin adını boş yere ağzına almayacaksın. Çünkü RAB, adını boş yere ağzına alanları cezasız bırakmayacaktır. Şabat Günü'nü kutsal sayarak anımsa. Altı gün çalışacak, bütün işlerini yapacaksın. Ama yedinci gün bana, Tanrın RAB'be Şabat Günü olarak adanmıştır. O gün sen, oğlun, kızın, erkek ve kadın kölen, hayvanların, aranızdaki yabancılar dahil, hiçbir iş yapmayacaksınız. Çünkü ben, RAB yeri göğü, denizi ve bütün canlıları altı günde yarattım, yedinci gün dinlendim. Bu yüzden Şabat Günü'nü kutsadım ve kutsal bir gün olarak benimsedim. Annene babana saygı göster. Öyle ki, Tanrın RAB'bin sana vereceği ülkede ömrün uzun olsun. Adam öldürmeyeceksin. Zina etmeyeceksin. Çalmayacaksın. Komşuna karşı yalan yere tanıklık etmeyeceksin. Komşunun evine, karısına, erkek ve kadın kölesine, öküzüne, eşeğine, hiçbir şeyine göz dikmeyeceksin." Çıkış 20/2-17.

²⁴ Çıkış 19/1-3.

²⁵ Aydın, *Anahatlarıyla Dinler Tarihi*, 291-292.

1.1.3. Hakimler Dönemi

Hız. Musa (a.s) önderliğinde Arz-ı Mev'ud'a (kutsal topraklar) doğru yola çıkan İsrailoğulları, göç yolculuğunda Hız. Musa'ya (a.s) sürekli isyan edip zorluk çıkarır. Bundan dolayı kırk yıl boyunca çölde dolaşmak zorunda kalırlar. İlk nesil ölüp yerine yeni nesil ortaya çıkınca kutsal topraklara girerler.²⁶

Nun oğlu Yeşu önderliğinde Kenan topraklarına giren İsrailoğulları, bir süre onun liderliğinde yaşamışlardır. Bu dönemde Tanrı tarafından birtakım hükümler gönderilmiştir. İsrailoğulları bir devlet kurmak yerine on iki kabile şeklinde yaşamışlardır. Yeşu'dan sonra İsrailoğulları, Hakim denilen kabile reisi hüviyetinde olan liderler tarafından yönetilmişlerdir.²⁷

1.1.4. I.Mabet Dönemi

On iki kabile halinde yaşayan İsrailoğulları, Ammoniler'in tehdidi baş gösterince kenetlendiler. Son hakim Samuel'in desteğiyle Saul/Talut'un kral seçilmesiyle birleşik monarşi başlar. Ancak kral, Filistinlilere karşı elle tutulur bir başarı elde edemeyince Samuel ondan desteğini çeker. Saul/Talut Gilboa dağında katıldığı savaşta ölünce, onun yerine Hız. Davud(a.s) kral olur.²⁸ Krallığı döneminde birçok zafer kazanan Hız. Davud (a.s), Kudüs'ü fethederek İsrailoğullarının başkenti yapar. Hız. Davud'un (a.s) ölümünde sonra tahta, oğlu Hız. Süleyman (a.s) geçer. Dinin ve ibadetlerin merkezini teşkil eden Süleyman Mabedini inşa eder.²⁹ Hız. Davud (a.s) tarafından Kudüs'e getirilmiş olan ahit sandığı mabede yerleştirilir. Milattan önce X. Yüzyıl olduğu söylenen bu dönem, İsrailoğullarının altın çağı olarak kabul edilmektedir.³⁰

Hız. Süleyman'ın (a.s) ölümünden sonra Yahudilerin bir arada yaşamaları sona ermiştir. Güneyde bulunan Yahuda ve Benyamin kabileleri Süleyman oğlu Rehavam'ı kralları olarak kabul eder. Kuzeyde bulunan diğer kabileler krala biat

²⁶ Adam, "Yahudilik", 212.

²⁷ Sherbok-Cohn, *Yahudiliğin Kısa Tarihi*, 35-36.

²⁸ Sherbok-Cohn, *Yahudiliğin Kısa Tarihi*, 37-38.

²⁹ Aydın, *Anahatlarıyla Dinler Tarihi*, 293-294.

³⁰ Salime Leyla Gürkan, "Yahudilik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 43/189.

etmek için bazı şartlar sunarlar. Kral bu şartları kabul etmeyince kendilerine, komutan olan Yerovam'ı kral yaparlar.³¹

Kuzeyde bulunan krallığa İsrail, güneyde bulunan krallığa Yahuda krallığı denilmiştir. Kuzey krallığı bir süre sonra dinlerini bozarak putperestliğe yönelmiş, Asurluların saldırısıyla da yıkılmıştır (MÖ 722). Güney krallığı, Babil devletinin saldırısına kadar varlığını korumayı sürdürmüştür (MÖ 586). Babillilerin mabedi tahrip edip Yahudileri sürgüne göndermesiyle I. Mabet dönemi sona ermiştir.³²

1.1.5. Sürgün Dönemi

Yahudiler için temel bir kavram olan galut/sürgün, onların büyük çoğunluğunun uzun yıllar Kenan toprakları dışında yaşaması anlamına gelmektedir. Babil ülkesi Persler tarafından yıkılana kadar Yahudiler sürgünde kalmışlardır. Persler işgal ettikleri bölgelerde yaşayan halklara karşı olumlu tavır takınmışlar ve Yahudilerin ata topraklarına dönmelerine izin vermişlerdir (MÖ 538). Fakat Yahudilerin az bir kısmı Kenan ülkesine geri dönmüş, büyük çoğunluk orada yaşamayı tercih etmiştir.³³

Yahudiler, Sürgün döneminde dinlerini yaşamaya ve tarihlerini canlı tutmaya gayret etmişlerdir. Vaat edilen topraklardan ve dini merkezleri olan mabetten ayrılmaları sebebiyle Sinagoglar inşa etmişlerdir. Sinagoglarda görev yapan din adamlarına “rabbi/rabay” demişlerdir. Bu dönemde, Yahudi dini edebiyatını oluşturacak kaynakların toplanması ve derlenmesi başlamıştır.³⁴ Sürgünde olmaları onlar için hem felaket olmuş hem de kendilerine özgü yeni bir kültür oluşmasını sağlamıştır.

1.1.6. II. Mabet Dönemi

Sürgünden Kudüs'e dönen Yahudiler eski mabedin bulunduğu yere yeni bir mabet inşa ettiler. Bu dönemde Yahudi toplumunu ihya etmeyi görev edinen Ezra, ön plana çıkmıştır. Ezra, mabedin inşasında ve Tevrat'ın derlenmesinde öncülük etmiştir. Hikmet sahibi, bilgili bir kimse ve “Tevrat'ın usta yazıcısı” (sofer) olarak

³¹ Sherbok-Cohn, *Yahudiliğin Kısa Tarihi*, 40; Dursun Ali Aykıt - Merve Yetim, “Yahudiliğin Tek İbadet Merkezi Kudüs müydü?”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8/3 (2019), 2116.

³² II. Krallar 24, 25; Adam, “Yahudilik”, 214.

³³ Sherbok-Cohn, *Yahudiliğin Kısa Tarihi*, 49-51.

³⁴ Aydın, *Anahatlarıyla Dinler Tarihi*, 295.

tanınan Ezra,³⁵ Yahudilerin yeniden dini ilkelere yönelmesi için mücadele etmiştir. Ezra'nın mücadelesinin temelini Tevrat'ın emir ve kurallarını öğrenip halka öğretme ilkesi oluşturur. Bu çerçevede Yahve'ye tapınılmasını resmi inanç sistemi olarak benimser, Şabat (sebt günü) uygulamasını tekrar uygulamaya koyar, Yahudi halkı arasında yaygın olan yabancı kadınlarla evliliklere son verir, yabancı eşlerle çocukları toplumdan dışlanmasını ister. Yahudi geleneğinde Ezra, yaptığı çalışmalardan dolayı neredeyse Hz. Musa (a.s) kadar yüceltilip değer görmüştür.³⁶

Gittiği her yerde Yunan kültürünü yayan Büyük İskender'in Pers imparatorluğunu MÖ 333 yılında yenmesiyle Kudüs'te yaşayan Yahudiler bu kültürün etkisi altında kalmışlardır. Büyük İskender'in MÖ 323 tarihinde ölmesiyle de Yahuda, Mısır yönetimine geçer. Mısırlı lider Ptoleme, Yahudilerin dini yaşantısını özgürce yaşamalarını sağlar. Bununla birlikte Yahudileri, İskenderiye'ye göç etmeleri için teşvik eder. İskenderiye'de Grekçe konuşan bir Yahudi topluluğu oluşur. Kitab-ı Mukaddes'in "Yetmişler Çevirisi" (Septuagint) olarak bilinen ilk Grekçe çevirisi burada yapılır.³⁷

MÖ 198 yılında III. Aristobulus, Yahudilerin yaşadığı toprakları ele geçirerek Yahudi inanç ve yaşantısına çeşitli saygısızlıklar yapar. Bu davranışlar Yahudiler tarafından öfkeyle karşılanır ve rahip Matathias liderliğinde isyana kalkarlar. Matathias'ın ölümünden sonra çekiç anlamında Makabi lakabıyla bilinen oğlu Judas liderliğinde isyan başarıyla sonuçlanarak MÖ 164 yılında Kudüs, Haşmoniler tarafından geri alınır. Hem başkohenlik hem de yöneticilik konumunda olan Haşmoni ailesi, Yahuda bölgesini yarı bağımsız bir krallık şeklinde yönetmeye başlamıştır.³⁸

MÖ 63 yılında Roma imparatorluğu bölgeyi kendilerine bağlamışlardır. Roma'nın baskısıyla birlikte Helen kültürünü tehlikeli gören hahamlar, Tevrat'a sıkı sıkıya bağlı kalmayı amaçlamışlardır. Yahudileri korumak amacıyla birçok eser derlenmiştir. Kitapların yazılması sonrasında yeni Yahudi gruplar ortaya çıkmıştır. Bu gruplardan dört mezhep meşhurdur. Bunlar; Ferisiler; Ortodoks inanç ve

³⁵ Adam, "Yahudilik", 215.

³⁶ Tevrat, Ezra; Francine Kaufmann - Josy Eisenbergl, "Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik", Çeviren: Mehmet Aydın, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29/1 (1987), 280; Gürkan, "Yahudilik", 43/190.

³⁷ Sherbok-Cohn, *Yahudiliğin Kısa Tarihi*, 53-54.

³⁸ Sherbok-Cohn, *Yahudiliğin Kısa Tarihi*, 54; Gürkan, "Yahudilik", 43/191; Tolga Savaş Altınel, "Soyun Önemi Bağlamında Yahudi-Haşmoni Krallığı ve Vaftizci Yahya", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52/52 (Kasım 2017), 117.

uygulamaların temsilcileri, Sadukiler; seçkin sınıfı oluşturan, sadece yazılı geleneği hakikat kabul eden ve Kudüs mabedinin kontrolünü elinde tutanlar, Esseniler; her türlü şiddete karşı olup Mesih'in gelmesini bekleyenler, Zealotlar; Roma idaresiyle uzlaşmayan milliyetçi dindarlar ve her fırsatta isyan edenlerdir.³⁹

1.1.7. Rabbinik Yahudilik

Hristiyanlığın ortaya çıktığı bu dönemde Roma imparatorluğu idaresinde yaşayan Yahudiler, siyasî ve dinî baskı altında bulunmaları sebebiyle sürekli isyan çıkardı. Bu sebeple Romalılar MS 70 yılında Kudüs'ü tamamen işgal ederek Yahudilerin bir kısmını sürgüne gönderdi. Bununla yetinmeyen Romalılar II. Mabedi yıkarak Yahudi halkta tasavvur edilemeyecek ölçüde bir yıkım gerçekleştirdiği gibi, Yahudiliğin yapısında önemli değişikliklere neden oldu. Mabet takdimlerinin sunulması için günlük takdimler sunulamayacaktı. Artık Yahudi kavmi için merkezi buluşma yeri bulunmuyordu. Mabedin muhafızları ve dönemin din adamı olan Sadukiler, toplumdaki konumlarını kaybetti.⁴⁰

Rabbani Yahudiliğin şekillendiği III. ve VII. Yüzyıllar arasında, Yahudi sözlü edebiyatını oluşturan Mişna ve Talmut derlenmiştir. Tevrat'ın yorumlamasını yapan Rabbiler, sinagoglarda yapılan ibadetlerin icra edilmesini de sağlamıştır. Bu dönemde Tevrat, Sinagog ve Rabbiler önem kazanmıştır. Fakat Yahudilerin yaşadığı topraklarda doğan Hristiyanlık, Roma'nın hüküm sürdüğü topraklarda yayılınca Yahudilere yönelik siyasî ve dinî baskılar tekrar başlamıştır. Yahudilik, V. Yüzyıldan itibaren Hristiyan Roma yönetiminin baskısı altında varlığını sürdürmüştür.⁴¹

1.1.8. Ortaçağ Yahudiliği

Müslümanlar Arap yarımadasından sonra Mısır, Suriye ve Filistin'i kontrol altına almıştır. Kudüs'ün fethi Hz. Ömer (r.a) döneminde gerçekleşmiştir (MS 637). Bu tarihten itibaren Yahudiler Müslüman hakimiyeti altında varlıklarını sürdürmüştür. VII. yüzyıldan itibaren İslam hakimiyeti altında yaşamaya başlayan Filistin Yahudileri, Roma ve diğer devletlerin yönetimine nazaran daha iyi bir konuma kavuşmuştur. Bazı istisnai durumlar dışında Yahudiler, Müslüman idaresi altında dinlerini ve günlük hayatlarını özgür bir şekilde yaşama fırsatı bulmuştur.

³⁹Kaufmann - Eisenberg, "Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik", 282; Aydın, *Anahatlarıyla Dinler Tarihi*, 298-299.

⁴⁰Adam, "Yahudilik", 221; Sherbok-Cohn, *Yahudiliğin Kısa Tarihi*, 61.

⁴¹Gürkan, "Yahudilik", 43/191.

Yahudiler, Hristiyanlarla birlikte zımmî statüsünde kabul edilmiş ve hukuki olarak hakları ve sınırları belirlenmiştir.⁴²

Miladi 800 yılında yazılı hale gelen Ömer bin Abdülaziz anlaşmasıyla Yahudi ve Hristiyanlar “Ehl-i Kitap” olarak farklı mevkileri bulunuyordu. İslam devletinin büyüklüğünü kabul ettikleri takdirde askerlikten muaf tutuluyorlar, hukuki ve dini özerkliğe sahip olabiliyorlardı. Aynı zamanda ülke topraklarında seyahat ve ticaret imkanları vardı. Bunun yanında bazı kısıtlamalar bulunuyordu. Dinlerini yaymaları yasaktı, ilave bir yıllık vergi ödüyorlardı. Toplum içinde kendilerini Müslümanlardan ayırt edilmelerini sağlayacak özel kıyafetler giymeleri gerekiyordu.⁴³

Arap yarımadasında yaşayan Yahudilere baktığımızda Hz. Muhammed (s.a.v) döneminde ilişkiler olumsuz seyretnmiştir. Bunun neticesinde Yahudi kabileler çeşitli cezalara çarptırılmıştır. Ancak Kur'an-ı Kerim'de Yahudilerin Ehl-i Kitap bir toplum oldukları vurgulanmıştır. Bundan dolayı İslam hakimiyetinde yaşayan gayri Müslimlerden Yahudiler, zımmî olarak adlandırılarak farklı bir konumda yer almışlardır.

Siyasi ve hukuki olayların dışında Mîlel ve Nihal kaynakları, Yahudiliğin yapısı hakkında çeşitli bilgiler vermektedir. Şehristani, ortaçağ döneminde var olan Yahudi mezheplerinden Ananiyye, İseviyye, Mukaribe, Yudganiyye ve Samiriler'in adlarını, kurucularını ve genel özelliklerini anlatmış, Yahudiliğin yetmiş bir mezhebe bölündüğünü ifade etmiştir.⁴⁴

M. VIII. yüzyılda Anan ben David liderliğinde ortaya çıkan Ananiyye, kurucusunun ölümünden sonra Karailik adıyla anılmıştır. Rabbani Yahudiliğine tepki olarak ortaya çıkan bu mezhebin temel ilkesi yazılı Tora olan Tevrat'a uymak, sözlü Tora denilen Mişna ve Talmud'a karşı çıkmaktır. Bu sebeple Rabbilerin yorumlarına karşı çıkarak geleneksel Yahudiliğe tepki göstermişlerdir. Tarihin çeşitli dönemlerinde Filistin, Irak, Mısır, İspanya, Rusya, Balkanlar, Osmanlı ve birçok bölgeye varlıklarını taşımış ancak uzun süreli yayılma politikası gösterememiştir.⁴⁵

⁴² Gürkan, “Yahudilik”, 43/192.

⁴³ Sherbok-Cohn, *Yahudiliğin Kısa Tarihi*, 77.

⁴⁴ Muhammed Şehristani, *Mîlel ve Nihal*, Çeviren: Mustafa Öz, İkinci basım (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2011), 194-198.

⁴⁵ Mustafa Sinanoğlu, “Karâilik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2001), 24/424-426.

Yahudi geleneğinde Ortaçağda ortaya çıkan ekollerden biri Kabalacılık akımıdır. Kabalacılık akımın Yahudiliği dış saldırılardan koruduğu, geleneksel Yahudiliğe nazaran canlı, dinamik ve üretken olduğu, zor dönemlerde bu akımın yorumlarının yol gösterdiği aktarılır.⁴⁶ Kabalacılık genel anlamıyla Tevrat'ın zahir anlamının yanında gizli anlamlarının bulunduğunu iddia eder. Hz. Musa'ya (a.s) vahyedilen Tevrat'la birlikte gizli bilgilerinde vahiy olarak indirildiğini söyler. Kabalacılık, Tevrat'taki gizli ilimleri harf, sayı ve semboller yoluyla mistik yönünü ortaya çıkarmayı amaçlar.⁴⁷

Kabalacılık akımı kendisinden sonra birçok Mesihçi hareketin ortaya çıkmasına öncülük etmiştir. Bunlar arasında Miladi XVII. Yüzyılda Osmanlı topraklarında yaşayan Yahudiler arasında ortaya çıkan Sabatay Sevi'nin kurucusu olduğu Sabataycılık bulunmaktadır.⁴⁸

Kabala mistisizminin ortaya çıkardığı oluşumlardan bir diğeri dindarlık anlamına gelen Hasidizm'dir. Bu yeni oluşumun kurucusu Ba'al Shem Tov (İyi Namı Efendi) ya da Besht olarak bilinen İsrail ben Eliezer'dir (MS 1700-1760). Hastaları iyileştirmesi ve bir takım keramet şeklinde beceriler göstermesiyle adından söz ettirir. Halk tarafından tanınmasıyla kendi okulunu kurarak öğretilerinin yayılmasına öncülük eden öğrenci ve liderler yetiştirir. Besht'in hedefi Tanrıya gerçek bağlılık ve yöneliştir. Bunu ilmi çalışmalardan daha öncelikli ve değerli görür. Bu harekete katılan öğrencilere, bilgidен çok imanı ön plana çıkarmasından dolayı dindarlar anlamında Hasidiler denilmektedir.⁴⁹

1.1.9. Modern Dönem

Yahudiler, XVIII. yüzyıl aydınlanma sürecine kadar Avrupa ülkelerinde çeşitli baskı ve zulme maruz kalmışlardır. Buna rağmen birlik ve beraberliklerini muhafaza ederek dinlerini ve geleneklerini büyük ölçüde korumuşlardır. Aydınlanma hareketiyle birlikte Yahudilerin diğеr kültürlerle iç içe girmesi, eşit ve özgür bir ortam oluşması din anlayışı ve toplum yapısı üzerinde çeşitli değişiklikleri

⁴⁶ Kürşad Demirci, *Yahudi Mistisizmi ve Kabalacılık –İnançlar ve Tarih-*, (İstanbul: Ayışığı Kitabevi, 2015), 5.

⁴⁷ Ebru Metli, *Hasidizm'in Yahudi ve Öteki Anlayışı*, (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 25-27; Muharrem Aka, *Sabatay Sevi ve Sabataycılık*, (Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 7-9.

⁴⁸ Aka, *Sabatay Sevi ve Sabataycılık*, 8-9; Kürşad Demirci, "Sabatayizmin Avrupa Yahudiliğine Etkileri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16/2 (2012), 625-626.

⁴⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Metli, *Hasidizm'in Yahudi ve Öteki Anlayışı*, 1,7-9.

beraberinde getirmiştir. Yahudilerin modern dünyayla uyumlu olmasını sağlamak amacıyla Haskala hareketi ortaya çıkmıştır. Yahudi aydınlanması, modern mezheplerin doğmasını tetiklemiştir. Fransız İhtilalıyla (1789) birlikte Avrupa’da Yahudilere karşı bakış açısı değişmiş ve Yahudiler, daha rahat bir ortama kavuşmuştur. Özgürlüklerin artması, Avrupa halklarıyla ilişkiler ve Mesih’in gelmemesi gibi sebepler, geleneksel anlayışı sorgulamada etkili olmuştur. Haskala hareketiyle Yahudiler, bilimle ve modernizeyle uyumlu yaşama ayak uydurmaya çalışmıştır. Bunun neticesinde Modern dönemde birçok mezhep ortaya çıkmıştır.⁵⁰

1.2.YAHUDİLİĞİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Yahudiliğin en temel unsurlarından birini Ahit meselesi oluşturur. Tanrı, tarihin farklı dönemlerinde peygamberler yoluyla İsrailoğullarıyla ahitleşmiş, bir takım söz ve vaatlerde bulunmuştur. Yahudiliğe göre ilk olarak Hz. İbrahim (a.s) ile ahit yapmış, İsrailoğullarına birtakım vaatlerde bulunmuştur. Hz. Musa (a.s), İsrailoğullarını Mısır’dan çıkardıktan sonra Sina dağında Tanrıyla ahitleşmiştir. Bu sebeple Yahudilerin diğer ırklardan farklılığını ve üstünlüğünü ifade eden Seçilmişlik, ataları olan Peygamberlerle yapılan ahitler, kendilerinin özel ve seçilmiş bir millet olduğu fikrinin oluşmasına zemin hazırlamış, kendilerini diğer milletlerden üstün görmüşlerdir.⁵¹

Tanrı’nın ilk ahitleştiği Hz. İbrahim’e (a.s) vaat edilen, Kutsal Topraklardır. Yahudiler kendilerini Filistin’le kimikleştirmiş, Yahudilikteki birçok kural ve kurum bu topraklara göre belirlenmiştir. İsrailoğullarının amacı Arz-ı Mev’ud dedikleri kutsal topraklarda hüküm sürme arzusudur.⁵²

Arz-ı Mev’ud’un merkezi Kudüs’tür. Kudüs’ün önemi geçmiş peygamberler ve Yahudi ataların yaşamasının yanında, Süleyman Mabedi burada bulunmaktadır. Hz. Süleyman (a.s) tarafından yapılan bu mabet, geçmişte pek çok kez tahrip edilmiş,

⁵⁰ Geniş bilgi için bkz. Sema Çiğdem İnce, *Günümüz İsrail Mezhepleri*, (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 30-33.

⁵¹ Tekvin 17/1-14.

⁵² Ahit meselesi, seçilmişlik ve arz-ı mev’ud ile ilgili geniş bilgi için bkz. Salime Leyla Gürkan, “Temel Kavramlar”, *Kur’an’da Yahudiler*, ed. Ömer Faruk Harman (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2019), 72-115.

günümüzde sadece batı duvarı kalmıştır. Yahudilikte bazı ibadetlerin merkezi mabet olduğu için, bu dinin önemli bir parçasını teşkil eder.⁵³

Yahudiliğin temel özellikleri arasında büyük öneme sahip bir diğer inanç Mesih'in gelip Tanrı'nın krallığını kurmasıdır. Mesih geldiğinde Yahudiler hayal ettikleri huzura kavuşacaklar, dünyada barış ve güven hakim olacaktır. Mesih inancı, Yahudilerin düşmanlarından kurtulup rahat edeceklerine inanmalarından dolayı büyük bir öneme sahiptir.⁵⁴

1.3.YAHUDİ KUTSAL KİTAPLARI

Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit ve Yeni Ahit olmak üzere iki kitaptan oluşur. Hristiyanlık bu kitabın tamamını kutsal kabul ederken, Yahudilikte Eski Ahit kutsal kabul edilir. Eski Ahit üç ana bölüme ayrılmakta olup kitabın temelini birinci bölümün ilk beş kitabı oluşturur. Daha sonra Eski Ahit'in ikinci ve üçüncü bölümleri gelmektedir. Eski Ahit'in tefsiri mahiyetinde olan Mişna ve Talmud, Yahudilikte önemli kabul edilen dinî kitaplardandır.

1.3.1. Eski Ahit/Tanah

Eski Ahit, Eski Anlaşma ve Ahd-i Atik olarak da ifade edilmektedir. Tora/Tevrat, Nevim/Peygamberler ve Ketuvim/Kitaplar olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Yahudilikte Hz. Musa'ya (a.s) verildiğine inanılan Pentatuk, ilk beş kitabı ifade etmekte olup Tevrat ve Tora olarak isimlendirilmiştir.

1.3.1.1.Tevrat/Tora

Eski Anlaşma'nın ilk beş kitabı Tora İbranice bir terimdir. Türkçeye “öğreti, ilmiyal” olarak tercüme edilir. Bu beş kitap Yaratılış, Mısır'dan Çıkış, Levililer, Çölde Sayım ve Yasa'nın Tekrarı'dır. Bu kitapların ana mesajları dünyanın ve insanlığın yaratılması, Hz. Adem (a.s) ve insanlığın ataları, Hz. İbrahim (a.s) ve ilk atalar, bazı peygamberlerin hayatları, Hz. Musa'nın (a.s) hayatı, öğretisi ve mücadelesidir. Yahudiler Tora'yı oluşturan beş kitabın Sina dağında Hz. Musa'ya verildiğine, bu yüzden aslının bozulmadığına inanmaktadır.⁵⁵

⁵³ Galip Atasağun, “Yahudilikte Dinî Sembol ve Kavramlar”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11/11 (2001), 135-136.

⁵⁴ Tümer - Küçük, *Dinler Tarihi*, 224.

⁵⁵ *Açıklamalı Kutsal Kitap*, XXVII.

Tekvin: İbranicede Breşit⁵⁶ olarak adlandırılmakta olup yaratılış anlamına gelmektedir. 50 baptan oluşur. İlk insanın yaratılışı, ilk çağlar, İbrani atalar olarak adlandırılan peygamberler, İsrailoğullarının Kenan diyarından Mısır'a göçü gibi konular bulunur.

Çıkış: İbranicede Şemot olarak adlandırılır.⁵⁷ 40 baptan oluşur. İsrailoğullarının Mısır'da çektiği acılar, Mısır'dan çıkış, Hz. Musa'nın İsrailoğullarını kurtararak Sina'ya götürmesi, ahit ve bir takım dinî kurallar anlatılır.

Levililer: İbranicede Vayyikra⁵⁸ olarak adlandırılan bu kitap 27 baptan oluşur. Önemli ahlak kuralları ve günlük hayatta uyulması gereken hukuki uygulamalar anlatılmaktadır.

Sayılar: İbranicede Bammidvar⁵⁹ olarak adlandırılır. 36 baptan oluşmaktadır. İsrailoğullarının Mısır'dan çıkışları, çölde sayımları ve çöl hayatları, bazı kanun ve olaylar anlatılmaktadır.

Tesniye: Bu kitabın başlığı İbranice *Eylleh Haddivarim*, kısaca *Divarim*'dir. Bir diğer başlığı *Mişne Hattora*'dır.⁶⁰ 34 baptan oluşur. Hz. Musa'nın konuşmaları, son yaptığı işler, ölümü, gömülmesi, ahitteki hükümlerin ayrıntıları, İsrailoğullarının başına Yeşu'nun geçmesi anlatılmaktadır.

1.3.1.2.Tevrat'ın Telif Edilmesi ve Kaynakları

Yahudiler, Eski Ahit'in ilk beş kitabının Hz. Musa (a.s) tarafından yazılıp derlendiğine inanırlar. Bu nedenle geleneksel Yahudilerce Tevrat, Rabbin kendilerine gönderdiği mutlak vahiy olarak kabul edilir. Bunun karşısında Tevrat'ın çeşitli dönemlerde kaybolması, Yahudi halkının başka devletlerin kontrolü altında girmeleri, başka halklardan etkilenmeleri ve sürgüne gönderilmeleri gibi sebeplerle, Tevrat'ın din bilginleri ve yazıcılar tarafından çeşitli dönemlerde tahrife uğrayarak

⁵⁶ Açıklamalı Kutsal Kitap, 1.

⁵⁷ Baki Adam, "Tevrat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/41.

⁵⁸ Açıklamalı Kutsal Kitap, 146.

⁵⁹ Açıklamalı Kutsal Kitap, 186.

⁶⁰ Açıklamalı Kutsal Kitap, 238.

yazıldığı akademik çalışmalarda ortaya konulmaktadır. Ayrıca araştırmacılara göre geleneksel anlayışın dogması, metin tenkidi açısından problem arz etmektedir.⁶¹

Araştırmacılar, Tevrat'ın kaybolması ve daha sonra Ezra tarafından aslına uygun bir şekilde yazdırılmasını metin açısından sorunlu kabul etmişlerdir. Tevrat'taki bilgilerin tek bir kaynaktan gelmediği, dört farklı kaynaktan geldiği sonucuna varmışlardır. Tevrat'ın kaynağı Ezra olmayıp J, E, P ve D harfleriyle simgelenen dört kaynak vardır. J Yahvist geleneği, E Elohist geleneği, P Ruhban geleneğini, D Tesniyeci geleneği simgeler.⁶²

J kaynakların en eskisidir. İlk dönem folkloru ile din tarihinin derlemesinden oluşur. E kaynağı ilk çağların tarihiyle fazla ilgilenmez. Tanrı emirlerini bildirir. Tarih, Yahudi halkının ilahi iradeye itaat ve isyanının sergilendiği bir saha olarak kabul edilir. D kaynağı Tesniye kitabının yazarı olarak kabul edilir. Çünkü Tesniye kitabının üslubunda diğer kitaplardan farklı bir yapı bulunmaktadır. P kaynağı kendi üslubunu öncelikle silsileler ve ölçülere yaptığı vurgu ile belli eder.⁶³

1.3.1.3.Neviim/Peygamberler

Yahudilere gönderilen peygamberleri anlatan bu bölümde, sürgün öncesi ve sonrası peygamberler bulunmaktadır. İlk peygamberleri anlatan Yeşu, Hakimler, Rut, 1. Samuel, 2. Samuel, 1-2. Krallar⁶⁴ olmak üzere toplam altı kitaptır.⁶⁵ Sonraki peygamberleri anlatan 15 kitap vardır. Toplamda 21 kitap bulunmaktadır.⁶⁶

1.3.1.4.Ketuvim/Kitaplar

Ketuvim, kitaplar ve yazılar anlamına gelmekte olup on üç kitaptan oluşmaktadır.⁶⁷ Hz. Davut'a (a.s) nispet edilen Zebur, diğer adıyla Mezmurlar bu bölümdeki Şiirsel Kitaplar arasında yer almaktadır.⁶⁸ "İlahi ve münacatlar (Mezmurlar ve Mersiyeler), aşk şiirleri (Neşideler Neşidesi), hikmetler (Meseller,

⁶¹ Şinasi Gündüz, "Kur'an Kıssalarının Kaynağı Eski Ahit mi? Yapı, Muhteva ve Kaynak Açısından Torah Kıssaları", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10/10 (1998), 56-60.

⁶² Mustafa Yiğitoğlu, "Hz. Musa'ya Atfedilen Kitapların Farklı Redaksiyonları", *The Journal of Akademik Social Science Studies*, 7/5 (2012), 812.

⁶³ Sherbok-Cohn, *Yahudiliğin Kısa Tarihi*, 25-34.

⁶⁴ 1. Krallar ve 2. Krallar Yahudi kitaplarında Krallar adında tek kitaptır. *Açıklamalı Kutsal Kitap*, 454.

⁶⁵ *Açıklamalı Kutsal Kitap*, 290.

⁶⁶ Tümer - Küçük, *Dinler Tarihi*, 195.

⁶⁷ Tümer - Küçük, *Dinler Tarihi*, 196.

⁶⁸ *Açıklamalı Kutsal Kitap*, 735.

Eyub, Vaiz) ve tarihler (Rut, I ve II. Tarihler, Ester, Ezra, Nehemya) gibi yazılardan meydana gelmektedir.”⁶⁹

1.3.2. Talmud/Sözlü Gelenek

Yazılı metinlerin tefsirlerinin yapılması, yorumlanması ve açıklanmasıyla oluşan sözlü geleneğin ortaya çıkardığı kitaplardır. Tanah’ın tefsirine Mişna, Mişna’nın tefsirine de Gemara denilir. Mişna ve Gemara Talmud’u oluşturur. Midraş ve Talmud’a sözlü Tora denilmektedir. Bu külliyata sözlü gelenek denilmesinin sebebi, bu gelenek oluşmaya başladığı ilk zamanlar sözlü rivayet yoluyla aktarılmasıdır. Daha sonra kaybolmasın diye yazıya geçirilmiştir.⁷⁰

İsrailoğullarının Babil’e sürgün edilmesinden dolayı (MÖ 586) Yahudiler, Babil’de yaşayan Yahudiler ve Filistin’de yaşayan Yahudiler olmak üzere iki farklı topluma ayrılmışlardı. Bundan dolayı Kudüs’te yapılan yorum ve Babil’de yapılan yorum farklılık arz etmekteydi. Rabayların bu farklı yorumları neticesinde “Babil Talmudu” ve “Kudüs Talmudu” ortaya çıkmıştır. Talmud’un muhtevası halaha (dini ve hukuki hükümler) ve aggada (Yahudi öyküleri) olarak iki temel bölümden oluşur. Halaha bölümü daha çok olduğu için Talmud “hukuk/şariat” kitabı niteliği taşır.⁷¹

1.4.YAHUDİ İNANÇLARI

Yahudi kutsal metinlerinde inançla ilgili ilkeler belirlenmemiştir. Geleneksel anlayışa göre her Yahudi doğduğunda Tanrı ile İsrail arasındaki ahit kapsamında değerlendirildiğinden, dine mensubiyet için yeni bir iman tekrarı getirmez. Yahudilikte, otorite oluşturma noktasında imandan çok pratik önem arz eder. Bununla birlikte On Emir ve Tevrat’taki bazı ifadeler pek çok kişi tarafından bir bakıma iman esaslarının özeti kabul edilmiştir.⁷²

On Emir’de sadece Allah’a iman meselesi üzerinde durulmaktadır. Yahudilikte Allah birdir, yerleri ve gökleri yaratıcısıdır, bütün varlıkların Rabbidir.⁷³ Alem Tanrının yönetmesi sayesinde varlığını sürdürmektedir. Evrende meydana gelen bütün her şey Onun kudreti ile oluşmaktadır. O, bütün varlıklara

⁶⁹ Ömer Faruk Harman, “Yahudilik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/198.

⁷⁰ Adam, “Yahudilik”, 222; Salime Leyla Gürkan, “Talmud”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/550.

⁷¹ Aydın, *Anahatlarıyla Dinler Tarihi*, 325.

⁷² Harman, “Yahudilik”, 43/201.

⁷³ Çıkış 20/2-11.

hükmetmektedir. Tanrı, bir gün evrendeki zulüm ve haksızlıkların bitmesi için bir görevli göndererek evrensel bir devlet kuracaktır. Yeryüzünde olacak olan bu devlet “Tanrının Krallığı” olacaktır. Yahudi inancına göre bu devlet, Mesih’in gelmesiyle kurulacaktır.⁷⁴

Yahudilikte ilk defa inanç esaslarını belirlemeye Yahudi Filozof İskenderiyeli Philo girişmiştir. Daha sonraları inanç esasları belirlemeye girişenler olmuştur. Saadya Gaon (Said bin Yusuf el-Feyyumi: M. 882-942), Hananel ben Husheil (M. 990-1050) Yehuda ha-Levi (M. 1085/6-1140?), Abraham İbn Davut (M. 1110-1180), Karâi alim Yehuda Hadası inanç esasları belirleyen Yahudi din bilginleri arasında yer alır. İnanç esasları oluşturma çabaları özellikle ortaçağda yaygınlık kazanmıştır. Yahudilerin Müslümanlarla ilişkileri neticesinde böyle bir zorunluluk hasıl olmuştur.⁷⁵ Günümüzde benimsenmiş olan inanç esasları Rabbi Moşe ben Maymon (Musa b. Meymun - Maimonides: M. 1135-1204) tarafından kaleme alınmıştır. Musa b. Meymun’un Mişna şerhinde belirlediği on üç ilke şunlardır:

Tanrının var olduğuna

Bir olduğuna

Bedeni olmadığına

Ezeli olduğuna

İbadetin sadece ona edileceğine

Peygamberlerin hak olduğuna

Musa’nın en yüce peygamber olduğuna

Tanrının Tevrat’ı Musa’ya verdiğiğine

Tevrat’ın değişmez olduğuna

Tanrının her şeyi bildiğine

Son mükafata ve cezaya

⁷⁴ Tümer - Küçük, *Dinler Tarihi*, 220.

⁷⁵ Geniş bilgi ve inanç esasları için bkz. Ömer Faruk Harman (ed.), “İnanç ve İbadetleri”, *Kur’an’da Yahudiler*, (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2019), 279-284.

Mesihin geleceğine

Ölülerin yeniden dirileceğine (inanmak)⁷⁶

Musa b. Meymun'a göre bu iman esaslarından birini kabul etmeyen kimse kafir olmakta ve Yahudi cemaatinden çıkmaktadır. Bu esaslar Sefarad ve Aşkenaz⁷⁷ Ortodoks Yahudilerce kabul edilmektedir. Bu esaslar Dua kitabı "Siddur"larda yer almakta ve her gün sabah ibadet vakti olan "Şharit"te söylenmektedir. Reformist Yahudiler bu esasları kabul etmemişlerdir. Muhafazakar Yahudiler ise ahiret ve Tevrat'ın ilahlılığı konusu dışında Ortodokslar gibi inanmışlardır.⁷⁸

Yahudilikte; Meleklerle iman bir inanç ilkesi değildir. Peygamberlere iman ise, Hz. Musa öncesi (a.s) ve sonrası diye ikiye ayrılır. Yahudilere göre son Peygamber Malaki'dir. Yahudiler, daha sonra peygamber olarak gönderilen Hz. İsa'nın (a.s) ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) peygamberliklerini inkar etmektedirler.⁷⁹

1.5.YAHUDİ İBADETLERİ

Yahudilikte ibadetler Mabette yapılmaktadır. Mabet denilince, Kudüs'te bulunan Beytülmakdis (Süleyman Mabedi-Bet hamiktaş) akla gelmektedir. Fakat Yahudi tarihi incelendiğinde birçok ibadet yapısının varlığı görülmektedir. İlk atalar dönemi denilen Hz. İbrahim (a.s) ve Hz. İshak (a.s) zamanlarında varlığını gösteren ibadet yerleri bulunmaktadır. Bu ibadet edilen yerleri, daha sonraki İsrailoğulları Şekem, Betel, Mamre ve Berşaba diye isimlendirmişlerdir. Hz. Musa (a.s) dönemi İsrailoğullarının ikinci evresi olarak görülmektedir. Bu dönemde ibadet mekanı olarak çölde bulunduklarında kutsallık atfettikleri "toplanma çadırı" kabul edilmektedir. Kenan bölgesine yerleştiklerinde Gilgal, Şilo, Mizpa, Gibeon, Ofra ve Dan adı verilen yerlerde ibadet etmişlerdir. Hz. Davut (a.s) ve Hz. Süleyman (a.s) dönemlerinde Süleyman Mabedi yapılarak Yahudi cemaatinin toplandığı ibadet mekanı kurulmuştur.⁸⁰

⁷⁶ Sherbok-Cohn, *Yahudiliğin Kısa Tarihi*, 97.

⁷⁷ Yahudiliğin çeşitli bölgelere yayılması sonrasında Sefardim ve Aşkenazim kavramları oluşmuştur. Sefardim, İslam ülkelerinde ve İspanya'da yaşayan Yahudilere verilen isimdir. Aşkenazim ise, Batı ve doğu Avrupa'da yaşayan Yahudilere verilen isimdir. Sherbok-Cohn, *Yahudiliğin Kısa Tarihi*, 106.

⁷⁸ Tümer - Küçük, *Dinler Tarihi*, 222.

⁷⁹ Kaan, *Dinler ve Mezhepler*, 79.

⁸⁰ Ahmet GÜÇ, "Yahudilik" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2013), 43/207.

Yahudiler Kudüs'teki mabedin yıkılmasından sonra ibadetlerini Sinagog denilen yerlerde yapmaya başlamışlardır. Bu mekanlara kendileri “Bet ha Kneset” derler. Sinagoglarda rulo halinde el yazması Tevrat tomarlarının saklandığı Kudüs’e yönelik bir bölüm bulunmaktadır. Yahudilerin dini ve milli sembollerinden olan yedi kollu şamdan (monore) ve Davut mührü olarak kabul edilen altı köşeli yıldız Sinagoglarda bulunur.⁸¹

Sinagoglarda resim ve heykel bulunmaması gerekir. Sinagogda sade ve edebe uygun kıyafetler giyilmesi, başın örtülü olması -erkeklerde kipa, kadınlarda ise başörtüsü takmak- gerekir. İbadet erkekler tarafından yapılır. Kadınlar ibadete katılmazlar, arka tarafta beklerler.⁸² Yahudilikte, sabah, öğle ve akşam olmak üzere günde üç vakit ibadet edilmektedir. İbadetin manevi olması için özel bir giyim tarzı seçilmesi, çevrenin temiz olması, koku ve dikkat çeken objelerden arındırılması önemlidir.⁸³

Yahudilikte en önemli ibadetlerden biri, Cumartesi günlerinin ibadete ayrılmasıdır. Haftalık ibadet ve kutsal dinlenme günü olan Şabat, Tanrı'nın dünyayı yaratırken altı günde yaratması, yedinci günde dinlenmesi anlayışından adını almaktadır.⁸⁴ Cuma günü ikindi vaktinden sonra başlayıp Cumartesi akşamına kadar devam eder. Yahudiler bu gün hiçbir iş yapmazlar, dinlenirler ve kendilerini Tanrı'ya adanarak ibadet ederler.⁸⁵ Şabat günü, ateş yakma yasağından dolayı elektrikli aletler, telefon ve araba kullanılmaz. Günümüzdeki Yahudiler, Cuma akşamı Sinagoglara gider, eve geri geldiklerinde ise Şabat mumu yakar ve yemek eşliğinde ilahi söyleyerek sebt gününü geçirirler.⁸⁶

1.6.YAHUDİ GELENEKLERİ VE SEMBOLLERİ

Yahudi tarihi çok geniş bir zaman dilimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tarih içerisinde birçok önemli olay yaşamış olan Yahudi halkının gelenek olarak devam ettirdiği önemli günler mevcuttur. Bu günlerin bazıları geleneksel kutlama ve bayram, bazıları dinî ibadet günü olarak ifade edilmektedir. Yahudilikte gelenek ve din iç içe olmakla birlikte bazı bayram günleri Eski Ahit'te kesin bir şekilde

⁸¹ Tümer - Küçük, *Dinler Tarihi*, 225.

⁸² Kaan, *Dinler ve Mezhepler*, 80.

⁸³ Aydın, *Anahatlarıyla Dinler Tarihi*, 334.

⁸⁴ Tekvin 2/1-3

⁸⁵ Çıkış 20/8-11, 23/12; Levililer 23/3;

⁸⁶ Kaan, *Dinler ve Mezhepler*, 81; Salime Leyla Gürkan, “Sebt”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/258.

emredilmekte, en ince ayrıntısına kadar açıklanmaktadır. Kutsal günler ve bayramlar dışında Yahudiliğin sembolü haline gelmiş çeşitli simgeler bulunmaktadır. Yahudilerin giydiği giysilerden bir kısmı Yahudi halkın önemli kabul ettiği hususlar arasında yer alır.

1.6.1. Kutsal Günler ve Bayramlar

Yahudi tarihinin çeşitli zamanları, önemli olaylar ihtiva ettiği için özel kabul edilmiştir. Yahudilikte kutsal kabul edilen bayramların başında Roş-Haşana bulunmaktadır. Yedinci ayın ilk günü yeni yıl bayramı olarak adlandırılmakta olup boru çalınarak gelişi bildirilir. Bu günde günahlardan af dilenir ve nefis muhasebesi yapılır.⁸⁷ Ekim ayında olan yılbaşı bayramından sonraki bayram, Yom Kippur günüdür. Günahlardan bağışlanmak için yedinci ayın onuncu günü Rabbe ayrılır. Şabat gibi dinlenme günü kabul edilerek hiçbir iş yapılmaz. Yakılan sunaklar sunulur, ibadet ve tövbeler yapılır. Dokuzuncu gün akşamından ertesi gün akşamına kadar süren bu bayramda toplam yirmi beş saat, gün boyu oruç tutulur.⁸⁸

Yedinci ayın on beşinci gününden yirmi ikinci gününe kadar Çardak Bayramı-Sukkot kutlanmaktadır. Birinci ve sekizinci günü dinlenme olacak şekilde aradaki günlerde şenlik yapılır. Rabbin verdiği nimetleri ifade eden bu gün Ürün Devşirme Bayramı olarak da bilinmektedir. Rab İsrailoğullarını Mısır'dan çıkardığında koruyup çadırda barındırmıştır. Bu olayın sürekli hatırdâ tutulması için yedi gün boyunca çadırda kalmaları gerekmektedir.⁸⁹ Sukkot bayramının ertesi gün Tevrat'ın hatmedilmesi dolayısıyla Simha Tora bayramı yapılır. Tevrat tomarları kucaklanır ve Teva'nın(kürsü) etrafında dans edilir.⁹⁰

İsrailoğullarının Mısır esaretinden kurtuluşları anısına kutlanan Fısıh-Pesah bayramı, Yahudi takviminin ilk gününde başlar. İsrailoğullarının Mısır'dan çıktığı zamanı anmak için sekiz gün boyunca mayalı ürünler tüketmek yasaktır. Bundan dolayı Mayasız Ekmek Bayramı olarak da adlandırılmaktadır. Mayasız ekmekle birlikte acı otlar yenilerek geçmişteki kötü günlerin anısı yaşatılır.⁹¹

⁸⁷ Levililer 23/23-25.

⁸⁸ Levililer 23/26-32; Atasâğun, "Yahudilikte Dini Kavram ve Semboller", 141.

⁸⁹ Çıkış 23/14-19; Levililer 23/33-44; *Açıklamalı Kutsal Kitap*, 119.

⁹⁰ Adam, "Yahudilik", 241.

⁹¹ Çıkış 12/1-28; Levililer 23/4-8; Sayılar 28/16-25.

Yahudilerin geçmişin anısına kutladıkları bir diğer bayram Hanukkah-Eğitim Bayramıdır. Yahudilerin düşmanlarıyla mücadele ettiği bir zamanda Süleyman mabedinde bulunan Yedi Kollu Şamdan'ın bir günlük yağla sekiz gün yanması dolayısıyla kutlanan bir bayramdır. Bu bayram sekiz gün sürmektedir.⁹²

Haftalar Bayramı ya da On Emir'in veriliş bayramı olan Şavuot Bayramı, Hz. Musa'ya (a.s) Tanrı tarafından Tevrat'ın verilmesi dolayısıyla kutlanır. İki gün devam etmekte olup, Şivan (Haziran-Temmuz) ayının altısında kutlanmaktadır.⁹³

1.6.2. Yahudi Örf ve Adetleri

Yahudilikte birçok dini tören bulunmaktadır. Yahudiler ayrıcalıklı bir toplum olduklarını düşünmüşler, geçmişteki yaşanmışlıkları koruyarak devam ettirmişlerdir. Doğumdan ölüme kadar bir takım vazifeler yerine getirmişlerdir. Dini uygulamalar olarak kabul edilen törenler, Yahudi kültürünün ve kimliğinin korunmasında etkili olmuştur.

Yahudilikte doğum yapacak kadınlar için bir takım tedbirler alınmaktadır. Doğum esnasında kötü ruhların etkisinden kurtulmak için yatağın etrafına anahtar ve Tevrat konularak etrafa tuz serpilir. Doğacak çocuk Mesih ise, müjdelemesi için yatağın yanına “İlya'nın Sandalyesi” konulur.⁹⁴ Doğan çocuk erkek olduğunda sekizinci gün sünnet edilir. Yahudilikte erkek çocukların sekizinci gün sünnet olmasının anlamı, Rab'le yapılan ahide bağlı olmanın belirtisidir.⁹⁵

On üç yaşına giren erkek çocuklar için dine giriş töreni yapılır. Bu törene Bar Mitzvah denilir. Bu törene katılan çocuklar, yetişkinliğe adım atmanın yanında Tevrat'ın emir ve yasaklarından tamamen sorumlu olmaya başlar. 1922 yılında Yeniden Yapılanmacı mezhebinin lideri Mondecai M. Kaplan kendi kızı için dine giriş töreni düzenlemiştir. Bu törenden itibaren Ortodoks Yahudilerde kız çocukları için dine giriş töreni düzenlemektedirler.⁹⁶

Yahudilikte evlilik dini bir hüküm olup evliliğin geçerli olabilmesi için nikah kıyılır. Sinagogda kıyılan nikah, iki şahit önünde, belli bir miktar para veya değerli bir eşya verilmesi, bir belgenin imzalanması ve zifafla tamamlanır. Yahudilikte erkek

⁹² Atasağun, “Yahudilikte Dini Kavram ve Semboller”, 147.

⁹³ Tümer - Küçük, *Dinler Tarihi*, 231.

⁹⁴ Kaan, *Dinler ve Mezhepler*, 82.

⁹⁵ Tekvin 17/9-14.

⁹⁶ Aydın, *Anahatlarıyla Dinler Tarihi*, 338.

karısını istediği zaman boşayabilir, fakat kadının boşanma hakkı yoktur. Ancak bu durum günümüzde ülkeden ülkeye farklılık arz etmektedir.⁹⁷

Yahudilikte, Koşer olarak bilinen gıda kuralları konusunda hayvanlarla ilgili kapsamlı bir helal haram anlayışı bulunur. Hayvanın çatal ve yarı tırnaklı, geviş getiren bir hayvan olması gerekmektedir. Bu ölçüte uymayan deve, tavşan, at, eşek ve domuz haram kabul edilir. Deniz hayvanlarının helal olması için pullu ve yüzgeçli olması şarttır. Sürüngenlerden olan hayvanların tümü haramdır. Kuşları avlayarak beslenen hayvanlar ve leş yiyen hayvanlar haramdır. Et ve sütün bir arada tüketilmesi haram kabul edilir. Sebze ve meyve ürünlerinin tamamı helal kabul edilir. Bundan dolayı Yahudilikte şarap ve diğer içkiler helaldir.⁹⁸

Yahudilikte ölüm, hayatın başka bir safhasına geçiş olarak görülmektedir. Doğum gibi ölümden doğal bir olay olarak telakki edilir. Mezarlıkların İbranicede “dirilerin evi” diye adlandırılması ebedi mutluluğa ulaşmanın bir yolu olduğu içindir. Yahudiler ölümleri yaklaştığında itirafta bulunarak ahiret hayatına geçmeyi isterler. Ölümünün yaklaştığını düşünen kişi Rabbin bir olduğunu sıkça tekrar eder. Yahudilikte ölünün arkasından üzölmek ve yas tutmak belli kurallara uyulması şartıyla meşrudur.⁹⁹

1.6.3. Yahudi Giysileri

Yahudilerin elbiselerinde, çeşitli dinî emirlerle oluşan giyim tarzı bulunmaktadır. Geçmişten günümüze aktararak devam eden bu giyim şekli, gelenekle iç içe geçmiş bir dinî yaşantıdan oluşur. Tallit, Kipa ve Tefillin Yahudilere mahsus giysilerin isimleridir. İbadet örtüsü olarak kullanılan Tallit, elbiselerin dört yanına püsköl dikilmesi ve bu püsköllede lacivert kordon konulan örtüyü ifade eder.¹⁰⁰ Geleneksel bir örtü olarak kabul edilen Kipa, başa takılan küçük yuvarlak olan bir baş giysisine denir.¹⁰¹ Tefilin ya da Hamail ise Tevrat’tan bazı bölümleri içeren ve Yahudiler tarafından sabah dua edilirken başın alın kısmına ve sol kola takılan küçük iki deri kutudur.¹⁰²

⁹⁷ Tümer - Küçük, *Dinler Tarihi*, 228-229.

⁹⁸ Adam, “Yahudilik”, 241-242.

⁹⁹ Kaan, *Dinler ve Mezhepler*, 83.

¹⁰⁰ Sayılar 15/37-41.

¹⁰¹ Atasagun, “Yahudilikte Dinî Kavram ve Semboller”, 154.

¹⁰² *Açıklamalı Kutsal Kitap*, 102.

1.6.4. Yahudilikte Dini Semboller

Yahudilikte dinî sembollerden biri Menora-Yedi kollu şamdandır. Üç kol bir yana üç kol diğer yana olmak üzere toplam yedi koldan oluşur. Kendine ait motifleri bulunur.¹⁰³ Göklerin ve yerin yedi günde yaratıldığının sembolüdür. Bir diğer sembol Davud Yıldızıdır. Davut krallığının sembolü olan ve birbiri içine geçmiş altıgen yıldızdan oluşur. Kabala’da Mesih beklentisi ifade eden bu sembol, günümüzde İsrail devletinin bayrağında bulunmaktadır.¹⁰⁴

Yahudilerin Rabbe olan güvenlerinin sembolü olan Mezuya, kapı pervazı anlamındadır. İçinde Tevrat’tan bazı bölümler bulunan bir kutudur.¹⁰⁵ Tarafsız anlamına gelen Parve, Yahudi hukukuna göre koşer yiyeceklerin üzerinde bulunan semboldür.¹⁰⁶

1.7.MEDİNE YAHUDİLERİ

Yahudilik, Cahiliye dönemi Arap yarımadasında mevcut olan bir dindir. Arap yarımadasında yaşayan Yahudilerin, Yahudiliği benimsemiş Araplar olabileceği görüşü bulunmakla beraber, ağırlıklı kabul edilen görüş başka bölgelerden göç ederek gelen Yahudiler olduğu yönündedir.¹⁰⁷ Kur’an-ı Kerim’de Yahudilere يَا بَنِي إِسْرَآئِيلَ “Ey İsrailoğulları” hitabının yapılması göç ettikleri görüşünü teyit etmektedir.¹⁰⁸

Yahudiler, farklı işgal dönemlerinde dünyanın çeşitli yerlerine göç etmişlerdir. Arap yarımadası ve yarımadada bulunan Hicaz bölgesi göç edilen bölgeler arasında yer alır. Hicaz’a Yahudi göçünün gerçekleştiği zaman hakkında farklı bilgiler mevcut olduğu gibi kaç defa göç yapıldığı konusu da pek açık değildir.

109

Hicaz bölgesine Yahudilerin Hz. Musa (a.s) döneminde, Yuşa döneminde, Roma imparatorluğunun Filistin’i işgal edip mabedi tahrip etmesi ve Yahudilere zulüm yapmaları sonucunda veya Babil Kralı II. Nabukadnazar’ın (Buhtunnasr)

¹⁰³ Çıkış 25/31-40; 37/17-24.

¹⁰⁴ Atasagun, “Yahudilikte Dinî Kavram ve Semboller”, 132, 134-135.

¹⁰⁵ Atasagun, “Yahudilikte Dinî Kavram ve Semboller”, 150.

¹⁰⁶ Aydın, *Anahatlarıyla Dinler Tarihi*, 353-354.

¹⁰⁷ Hüseyin Algül, *İslam Tarihi*, (İstanbul: Gonca Yayınevi, 1997), 1/89.

¹⁰⁸ Örnek ayet için bkz. el-Bakara 2/40.

¹⁰⁹ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Çeviren: Mehmet Yazgan (İstanbul: Beyan Yayınları, 2013), 460; Mustafa Baş, “Hicaz Yahudilerinin Menşe Problemi ve Tanrı Algıları”, *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, 1 (Kış 2017), 94.

Kudüs'ü MÖ 6. Yüzyılda işgal edip Yahudileri sürgüne göndermesi sonucunda geldikleri hakkında bilgiler bulunmaktadır. Hz. Musa (a.s) ve Yuşa döneminde Arap yarımadasına göç edildiği bilgilerinin delilden yoksun olması¹¹⁰ sebebiyle Medine'ye yapılan göç, Babil kralı II. Nabukadnazar (Buhtunnasr) döneminde yapılmış olmalıdır.¹¹¹

Yahudilerin Medine dışında yaşadığı yerler Vâdiülkurâ, Hayber, Teymâ ve Yemen'dir.¹¹² Mekke'de ise her hangi bir Yahudi topluluğu mevcut değildir. Hatta yok denecek kadar az olduğu, Arapça tarih kaynaklarında Yahudilerin Mekke'de yaşadığına dair herhangi bir delil bulunmadığı ifade edilir.¹¹³

Medine'deki Yahudilerin yaşamlarına baktığımızda sosyal, ekonomik, zirai, yerleşim ve güç açısından önemli bir konuma sahip oldukları görülmektedir.¹¹⁴ Yıllık düzenlenen fuarlarda ticaret mallarını satarak ve kayıp eşyaları bulmak amacıyla kâhinlik yaparak büyük miktarda para kazanıp zenginleşmişlerdir.¹¹⁵ Yahudiler tarım, ticaret, kuyumculuk, demircilik, dokumacılık, silah ve zirai alet imalatı gibi çeşitli meslek gruplarında yer almışlardır.¹¹⁶

Yahudiler Hicaz bölgesinde maddi olarak üstünlük kurmaya çalışmışlardır. Hile ve tefecilik yoluyla, çeşitli yerleri satın almışlardır.¹¹⁷ Kur'an-ı Kerim'de Yahudilerin bu özelliklerine dikkat çekilmektedir.¹¹⁸ "Menedildikleri halde ribâ almalarından ve haksız yere insanların mallarını yemelerinden ötürü (böyle yaptık). İçlerinden inkâr edenlere de acı bir azap hazırladık" (en-Nisâ 4/161).¹¹⁹ Medine Yahudileri Evs ve Hazreç kabilesinin mensuplarına yüksek faizli borç veriyorlar ve ödeyemeyenlerin kadın ve çocuklarını rehin alıyorlar veya mallarını gasp ediyorlardı.

¹¹⁰ Baş, "Hicaz Yahudilerinin Menşesi Problemi ve Tanrı Algıları", 93-94.

¹¹¹ Sabri Hizmetli, *İslam Tarihi*, (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1991), 70-71; Baş, "Hicaz Yahudilerinin Menşesi Problemi ve Tanrı Algıları", 94.

¹¹² H. İbrahim Hasan, *İslam Tarihi*, Çeviren: İsmail Yiğit – Sadreddin Gümüş (İstanbul: Çevik Matbacılık), 1/96.

¹¹³ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 460,462.

¹¹⁴ İzzet Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, Çeviren: Mehmet Yolcu, Üçüncü basım (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2012), 1/443-444.

¹¹⁵ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 460.

¹¹⁶ İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), 28.

¹¹⁷ Ebu A'la Mevdudi, *Tefhimu'l- Kur'an*, Çeviren: Muhammed Han Kayanî vd. (İstanbul: İnsan Yayınları, ts.), 6/188.

¹¹⁸ Ayrıca Tevrat'ta Yahudi olanlardan faiz almanın yasak, yabancılardan serbest olduğu ifade edilmektedir. Tesniye 23/19-20. Bununla birlikte Tevrat'ta yer alan bazı ayetlerde faizin yasaklandığı fakat Yahudilerin bu ayetlere uymadığı söylenmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Çıkış 22/25-27; Mevdudi, *Tefhimu'l- Kur'an*, 1/432-433.

¹¹⁹ وَأَخَذَهُمُ الرِّبَا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلَهُمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا

Yahudiler arasında güzel ahlaki ilkelere bağlılık azalmış, zina kötülüğü yaygınlaşmıştı. Zina cezasını, zenginlere uygulamayıp sadece fakirlere uyguluyorlardı.¹²⁰

Cahiliye döneminde Yahudiler, ilmî ve dinî olarak kendilerini üstün görürlerdi. Medine’de üstün güç olan Yahudilerin, eğitim öğretim için okulları bulunurdu. Tevrat’ın öğretildiği bu okul, Beyt’ül-Midrâs olarak adlandırılmıştı.¹²¹ Yahudiler, ilmî konularda nüfuzları sayesinde okur-yazar olmayan Bedevilere üstünlük kurmuşlardı.¹²²

Yahudiler pekçok konudaki üstünlüklerine rağmen bir ya da birçok kabilenin himayesi altında yaşamışlardır. Herhangi bir kötü durumdan korunmak ve güvenliklerini sağlamak için büyük kaleler inşa etmişlerdir.¹²³ Kabileler halinde bir arada yaşayan Yahudiler kültür, örf, adet, gelenek görenek, giyim, dil ve benzeri konularda Araplaşmışlardır. Yahudiler, Arapçayı çok iyi konuşurlar ve çocuklarına Arap adları takarlardı. Aynı zamanda Yahudi kabilelerin adları Arapça isimlerden oluşurdu.¹²⁴

Cahiliye döneminde, Yahudilerde ve Hristiyanlarda genel bir bekleyiş vardı. Ehl-i Kitap, o dönemde büyük bir zatın ortaya çıkacağını dile getiriyor, son peygamberle insanlığın doğru yola sevk edileceğini söylüyorlardı. Ayrıca Yahudiler, düşmanlarını onunla yeneceklerini söyleyerek övünüyordu. Ancak kaynaklarda Yahudilerin, peygamber olarak görevlendirilmeden önce Hz. Muhammed’i (s.a.v) tanıdıkları ve bu sebepten dolayı öldürme girişiminde bulundukları hakkında bilgiler yer almaktadır.¹²⁵

¹²⁰ Mevlânâ Şiblî Numânî, *Son Peygamber Hz. Muhammed (Sîretü’n-Nebî)*, Çeviren: Yusuf Karaca, Üçüncü basım (İstanbul: İz Yayıncılık, 2008), 254; Algül, *İslam Tarihi*, 1/90-91.

¹²¹ Şiblî Numânî, *Son Peygamber Hz. Muhammed*, 100; Algül, *İslam Tarihi*, 1/90.

¹²² Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 460-461.

¹²³ Osman Güner, *Hiz. Peygamber’in Ehl-i Kitap’la İlişkisi (Medine Dönemi)*, (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995), 67-68.

¹²⁴ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 475; Mevdudî, *Tefhim ’ul- Kur’an*, 6/189.

¹²⁵ Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik İbn Hişam, *Hiz. Muhammed’in Hayatı*, Çeviren: İzzet Hasan – Neşet Çağatay (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1971), 1/100-101; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 461.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SURELERİN NÜZUL TERTİBİNE GÖRE YAHUDİLERLE İLGİLİ AYETLER

Kur'an-ı Kerim Hz. Peygambere (s.a.v) tedrici bir şekilde, bölümler halinde nazil olmuştur. Ayetlerin nazil olduğu zaman, mekan ve sebebi nüzulle ilgili olaylar farklılık arz etmektedir. Bundan dolayı ayetleri, sebebi nüzullerini dikkate alarak tarihi bağlamında değerlendirmenin önemi büyüktür.

Kur'an-ı Kerim'in nüzul sürecinde Yahudilere pek çok ayette yer verilir. Yahudilerden bahseden ayetlerin bazısı Mekke döneminde nazil olurken bazısı Medine döneminde nazil olmuştur. Bu sebeple Yahudilerle ilgili nazil olan ayetlerin muhtevası farklılık gösterir. Kur'an-ı Kerim'de tüm Yahudilere yönelik ayetler mevcut olduğu gibi, muhatabın davranışına göre olumlu veya olumsuz özelliklerine değinen ayetler bulunmaktadır.

Bu bölümde, Hz. Peygamber (s.a.v) dönemi Yahudileriyle ilgili Kur'an-ı Kerim ayetlerinde yer alan konuları incelemektir. Surelerin nüzul tertibine göre, Yahudilere yönelik nazil olan ayetlerde müspet ve menfi durumun seyri araştırılacaktır. Yahudilerle ilgili konular, nüzul sıralaması gözetilerek Mekkî sureler ve Medenî sureler çerçevesinde ayrı ayrı değerlendirilecektir. Öncelikle surelerin sıralamasına, Mekkî ve Medenî surelerin taksimine ve üslup farklılığına, Mekkî ve Medenî sureleri bilmenin faydalarına değinilecektir. Yahudilere yönelik Ehl-i Kitap, İsrailoğulları ve Yehûd hitapların tanımı ve kapsamı araştırılacaktır. Daha sonra Kur'an-ı Kerim'in nüzul tertibi esas alınarak Yahudilerle ilgili ayetler incelenecektir.

2.1.MEKKÎ VE MEDENÎ SURELER

Mekkî sureler ve Medenî sureler konunun ana hatlarının belirlenmesinde önemli bir yer tutacaktır. Bu sebeple surelerin tertibi ve taksimi ile Mekkî ve Medenî sureleri bilmenin faydaları kısaca ele alınacaktır. Bu sayede Mekke'de ve Medine'de nazil olan surelerin üslup farklılığı, nazil olduğu yerin tespiti ve sınıflandırılması belirlenecektir.

2.1.1. Surelerin Tertibi

Hız. Muhammed'e (s.a.v) yaklaşık yirmi üç yılda nazil olan Kur'an-ı Kerim, Asr-ı Saadet'te iki kapak arasında birleştirilmiş bir kitap halinde değildir. Farklı yazı malzemelerinde yazılarak ve ezberlenerek korunmuş, bir kitap halinde birleştirme ihtiyacı görülmemiştir. Hız. Peygamberin (s.a.v) vefatından sonra halife Hız. Ebu Bekir (r.a) döneminde gerçekleşen Yemame savaşında hafız sahabelerden şehit verilmesi sonucunda Kur'an-ı Kerim'in kaybolacağı endişesi oluşmuştur. Hız. Ömer'in (r.a) teklifiyle Kur'an-ı Kerim cem edilmeye karar verilmiştir. Zeyd bin Sabit (r.a) bu görevi üstlenmiş ve Kur'an-ı Kerim'i iki kapak arasında birleştirme görevini yerine gitirmiştir. İki kapak arasına toplanan Kur'an-ı Kerim'e "Mushaf" adı verilmiştir. Hız. Osman (r.a) döneminde ise "İmam Mushaf" esas alınarak Kur'an-ı Kerim'i istinsah etme ve çoğaltma görevi gerçekleştirilmiştir.¹²⁶

Kur'an-ı Kerim'in tertip edilmesi, ayetlerin sure içinde sıralanması ve surelerin Kur'an-ı Kerim içinde sıralanması olmak üzere iki kısımda ele alınır.¹²⁷ Ayetlerin sure içindeki tertibi tevkîfidir. Hız. Muhammed'in (s.a.v) emriyle gerçekleştiği konusunda İslam alimleri arasında icma bulunmaktadır.¹²⁸ Surelerin sıralamasına ise iki açıdan bakılmıştır. Birincisi, surelerin İmam Mushaf sıralamasındaki resmî tertip olan Mushaf tertibidir. İkincisi, surelerin nüzul sıralamasını dikkate alarak yapılan Nüzul tertibidir.¹²⁹

Kur'an-ı Kerim surelerinin resmî Mushaf sıralamasındaki tertibi hususunda ihtilafli görüşler bulunmaktadır. Hız. Peygamber (s.a.v) döneminde, ayetler sureler içine yerleştirilmiş ve bu konuda bir ihtilaf meydana gelmemiştir. Sureler de Asr-ı Saadette bir sıralamaya ve düzenlemeye tabi tutulmuştur. Hız. Muhammed (s.a.v) her yıl Ramazan ayında Cebrail'e (a.s) Kur'an-ı Kerim'i arz ediyordu. Bu durum Hız. Peygamberin (s.a.v) bir düzene ve sıraya göre okuduğunu göstermektedir.¹³⁰

¹²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Muhsin Demirci, *Tefsir Usûlü*, Atmışsekizinci basım (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2018), 76-86.

¹²⁷ Mustafa İslamoğlu, *Kur'an'ı Anlama Yöntemi (Tefsir Usulü)*, (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2014), 37-38.

¹²⁸ Muhammed Hamidullah, *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, Çeviren: Abdülaziz Hatip - Mahmut Kanık, İkinci basım (İstanbul: Beyan Yayınları, 2010), 51; İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1971), 53; Demirci, *Tefsir Usûlü*, 100-101.

¹²⁹ İslamoğlu, *Kur'an'ı Anlama Yöntemi*, 38.

¹³⁰ Hamidullah, *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, 52; Demirci, *Tefsir Usûlü*, 98.

Ancak İslam alimleri arasında surelerin sıralamasının düzenlenmesiyle ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Surelerin tevkîfî olduğu görüşünün haricinde içtihadî olduğu görüşü ve kısmen Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından kısmen sahabenin içtihadıyla düzenlendiği görüşü mevcuttur.¹³¹ Surelerin tertibinde farklı görüşlerin olmasında, şahsî Mushaf sahibi sahabilerin tertibinin farklı olmasının etkisi büyüktür. Abdullah b. Mes'ud'un (r.a) ve Ubey b. Ka'b'ın (r.a) Mushaflarındaki tertip, resmî mushaftaki sıralamadan ve birbirlerinden farklıdır.¹³² Şahsî Mushaf sahibi olan başka sahabeler de bulunmaktadır. Ali b. Ebi Talib, Ömer b. Hattab, Aişe binti Ebi Bekir, Ebu Musa el-Eş'ari, Hafsa binti Ömer, Zeyd b. Sabit, Ebu Huzeyfe, Ümmü Seleme, Abdullah b. Amr, Abdullah b. Umeyr ve Enes b. Malik tesbit edilen Mushaf sahibi sahabeler arasında yer alır.¹³³ Ancak Kur'an-ı Kerim basımındaki mevcut sıralama, resmî Hz. Osman (r.a) mushafı esas alınarak yapılmaktadır.

2.1.1.1.Surelerin Resmi Sıralaması ve Nüzul Sıralaması

Surelerin resmi Mushaf sıralaması haricinde nüzul sıralaması bulunmaktadır. Nüzul sıralaması surelerin inzal edildiği sıralamayı ifade eder.¹³⁴ Surelerin nüzul sıralamasında farklı tertipler bulunmaktadır. Sahabe zamanından günümüze kadar çeşitli dönemlerde farklı kişilerin tertipleri bulunmaktadır. Hz. Osman (r.a) nüzul tertibi, İbn Abbas (r.a) nüzul tertibi, Caferi Sadık nüzul tertibi,¹³⁵ Cabir sıralaması, Hüseyin ve İkrime sıralaması, Hazin sıralaması, Mecmau' Beyan sıralaması, Suyuti sıralaması, Fuad mushafı sıralaması,¹³⁶ Mehdi Bazergan sıralaması,¹³⁷ Zeki Duman sıralaması,¹³⁸ Mustafa İslamoğlu gerekçeli sıralaması¹³⁹ bulunmaktadır.

Çalışmada nüzul tertibi olarak Hz. Osman (r.a) nüzul sıralamasını esas alınacaktır. Bu sebeple surelerin resmi Mushaf sırası, Hz. Osman (r.a) nüzul sırası ve

¹³¹ Geniş bilgi için bkz. Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 55-56; Muhsin Demirci, *Tefsirde Metodolojik Sorunlar*, İkinci basım (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017), 80-87.

¹³² Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 55,81-82; Demirci, *Tefsirde Metodolojik Sorunlar*, 80-82.

¹³³ İslamoğlu, *Kur'an'ı Anlama Yöntemi*, 39.

¹³⁴ İslamoğlu, *Kur'an'ı Anlama Yöntemi*, 39.

¹³⁵ Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 83-84.

¹³⁶ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, 2/16-20, 225-228.

¹³⁷ Mehdi Bâzergan, *Kur'an'ın Nüzûl Süreci*, Çeviren: Yasin Demirkıran - Melâ Muhammed Feyzullah (Ankara: Fecr Yayınları, 1998), 104-113.

¹³⁸ Zeki Duman, *Beyânu'l Hak (Kur'an-ı Kerim'in Nüzul Sırasına Göre Tefsiri)*, (Ankara: Fecr Yayınları, 2008), 1/9.

¹³⁹ İslamoğlu, *Kur'an'ı Anlama Yöntemi*, 44-45.

surelerin Mekkî ve Medenî oluşu tablo halinde verildi. İsmail Cerrahoğlu'nun ayrı kısımlar halinde verdiği cetvellerden istifade edilerek tablo oluşturuldu.¹⁴⁰

Tablo 1. Mekkî ve Medenî Surelerin Resmi Mushaf Sıralaması ve Nüzul Sıralaması

Sure Adı	Resmî Mushaf Sırası	Hiz. Osman (r.a) Nüzul Sırası	Nüzul Dönemi
Fâtiha Suresi	1	5	Mekkî Sure
Bakara Suresi	2	87	Medenî Sure
Âl-i İmrân Suresi	3	89	Medenî Sure
Nisâ Suresi	4	92	Medenî Sure
Mâide Suresi	5	112	Medenî Sure
En'am Suresi	6	55	Mekkî Sure
A'raf Suresi	7	39	Mekkî Sure
Enfâl Suresi	8	88	Medenî Sure
Tevbe Suresi	9	113	Medenî Sure
Yûnus Suresi	10	51	Mekkî Sure
Hûd Suresi	11	52	Mekkî Sure
Yûsuf Suresi	12	53	Mekkî Sure
Ra'd Suresi	13	96	Medenî Sure
İbrâhîm Suresi	14	72	Mekkî Sure
Hicr Suresi	15	54	Mekkî Sure

¹⁴⁰ Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 76-84.

Nahl Suresi	16	70	Mekkî Sure
İsrâ Suresi	17	50	Mekkî Sure
Kehf Suresi	18	69	Mekkî Sure
Meryem Suresi	19	44	Mekkî Sure
Tâhâ Suresi	20	45	Mekkî Sure
Enbiyâ Suresi	21	73	Mekkî Sure
Hac Suresi	22	103	Medenî Sure
Mü'minûn Suresi	23	74	Mekkî Sure
Nûr Suresi	24	102	Medenî Sure
Furkân Suresi	25	42	Mekkî Sure
Şuarâ Suresi	26	47	Mekkî Sure
Neml Suresi	27	48	Mekkî Sure
Kasas Suresi	28	49	Mekkî Sure
Ankebût Suresi	29	85	Mekkî Sure
Rûm Suresi	30	84	Mekkî Sure
Lokmân Suresi	31	57	Mekkî Sure
Secde Suresi	32	75	Mekkî Sure
Ahzâb Suresi	33	90	Medenî Sure
Sebe' Suresi	34	58	Mekkî Sure
Fâtır Suresi	35	43	Mekkî Sure
Yâsîn Suresi	36	41	Mekkî Sure
Sâffât Suresi	37	56	Mekkî Sure

Sâd Suresi	38	38	Mekkî Sure
Zümer Suresi	39	59	Mekkî Sure
Mü'min Suresi	40	60	Mekkî Sure
Fussilet Suresi	41	61	Mekkî Sure
Şûrâ Suresi	42	62	Mekkî Sure
Zuhruf Suresi	43	63	Mekkî Sure
Duhân Suresi	44	64	Mekkî Sure
Câsiye Suresi	45	65	Mekkî Sure
Ahkâf Suresi	46	66	Mekkî Sure
Muhammed Suresi	47	95	Medenî Sure
Fetih Suresi	48	111	Medenî Sure
Hucurât Suresi	49	106	Medenî Sure
Kâf Suresi	50	34	Mekkî Sure
Zâriyât Suresi	51	67	Mekkî Sure
Tûr Suresi	52	76	Mekkî Sure
Necm Suresi	53	23	Mekkî Sure
Kamer Suresi	54	37	Mekkî Sure
Rahmân suresi	55	97	Medenî Sure
Vâkıa Suresi	56	46	Mekkî Sure
Hadîd Suresi	57	94	Medenî Sure
Mücâdele Suresi	58	105	Medenî Sure
Haşr Suresi	59	101	Medenî Sure

Mümteherine Suresi	60	91	Medenî Sure
Saf Suresi	61	109	Medenî Sure
Cuma Suresi	62	110	Medenî Sure
Münâfikûn Suresi	63	104	Medenî Sure
Teğâbün Suresi	64	108	Medenî Sure
Talâk Suresi	65	99	Medenî Sure
Tahrîm Suresi	66	107	Medenî Sure
Mülk Suresi	67	77	Mekkî Sure
Kalem Suresi	68	2	Mekkî Sure
Hâkka Suresi	69	78	Mekkî Sure
Meâric Suresi	70	79	Mekkî Sure
Nûh Suresi	71	71	Mekkî Sure
Cîn Suresi	72	40	Mekkî Sure
Müzzemmil Suresi	73	3	Mekkî Sure
Müddessir Suresi	74	4	Mekkî Sure
Kıyâmet Suresi	75	31	Mekkî Sure
İnsân Suresi	76	98	Medenî Sure
Mürselât Suresi	77	33	Mekkî Sure
Nebe' Suresi	78	80	Mekkî Sure
Nâziât Suresi	79	81	Mekkî Sure
Abese Suresi	80	24	Mekkî Sure
Tekvîr Suresi	81	7	Mekkî Sure

İnfitâr Suresi	82	82	Mekkî Sure
Mutaffifîn Suresi	83	86	Mekkî Sure
İnşikâk Suresi	84	83	Mekkî Sure
Burûc Suresi	85	27	Mekkî Sure
Târık Suresi	86	36	Mekkî Sure
A'lâ Suresi	87	8	Mekkî Sure
Ğaşiye Suresi	88	68	Mekkî Sure
Fecr Suresi	89	10	Mekkî Sure
Beled Suresi	90	35	Mekkî Sure
Şems Suresi	91	26	Mekkî Sure
Leyl Suresi	92	9	Mekkî Sure
Duhâ Suresi	93	11	Mekkî Sure
İnşirâh Suresi	94	12	Mekkî Sure
Tîn Suresi	95	28	Mekkî Sure
Alak Suresi	96	1	Mekkî Sure
Kadir Suresi	97	25	Mekkî Sure
Beyyine Suresi	98	100	Medenî Sure
Zilzâl Suresi	99	93	Medenî Sure
Âdiyât Suresi	100	14	Mekkî Sure
Kâria Suresi	101	30	Mekkî Sure
Tekâsür Suresi	102	16	Mekkî Sure
Asr Suresi	103	13	Mekkî Sure

Hümeze Suresi	104	32	Mekkî Sure
Fîl Suresi	105	19	Mekkî Sure
Kureyş Suresi	106	29	Mekkî Sure
Maûn Suresi	107	17	Mekkî Sure
Kevser Suresi	108	15	Mekkî Sure
Kâfirûn Suresi	109	18	Mekkî Sure
Nasr Suresi	110	114	Medenî Sure
Tebbet Suresi	111	6	Mekkî Sure
İhlâs Suresi	112	22	Mekkî Sure
Felak Suresi	113	20	Mekkî Sure
Nâs Suresi	114	21	Mekkî Sure

2.1.2. Mekkî ve Medenî Sureleri Belirleme

Kur'an-ı Kerim'deki sureler Mekkî ve Medenî olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Hangi surelerin Mekkî hangi surelerin Medenî olduğu hakkında üç görüş bulunmaktadır.

a) Birinci görüş ayetlerin nazil olduğu mekanın sınırlarına göre belirlenmesidir. Mekke'de ve Mekke'ye yakın çevrede inen surelere Mekkî, Medine'de ve Medine'ye yakın çevrede inen surelere Medenî denir.

b) İkinci görüşe göre ayetlerin muhatapları dikkate alınarak taksim edilmesidir. Mekkelilere hitap eden ayetler Mekkî, Medinelilere hitap eden ayetler ise Medenîdir. Mesela يَا أَيُّهَا النَّاسُ “Ya eyyühe'n nas” şeklinde başlayan ayetler Mekki surelerde yer alırken, يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا “Ya eyyühellezine amenü” şeklinde başlayan ayetler ise Medeni sureler içersinde yer alır.

c) Üçüncü görüşe göre Hicret esas alınarak Mekkî ve Medenî surelerin taksim edilmesidir. Hicretten önce inen surelere Mekkî, hicretten sonra inen surelere ise Medenî sureler denir. Üç görüşten en çok kabul gören ve tercih edilen bu görüştür.

Hicret Mekkî ve Medenî surelerin belirlenmesinde kesin bir ölçüdür ve cumhuru ulemanın tercihe şayan bulduğu görüştür.¹⁴¹ Bundan dolayı Mekkî sureler yaklaşık on üç yıl süren Mekke döneminde inzal edilen surelerdir. Medenî sureler on yıl süren Medine döneminde inzal edilen surelerdir.

2.1.3. Mekkî ve Medenî Sureleri Bilmenin Faydaları

Surelerin nazil olduğu zaman ve mekanı bilmenin pek çok yararının olduğu Kur'an İlimleri kitaplarında açıklanmıştır. Nasih ve Mensuh ayetlerin belirlenmesi, ayetleri anlamının ve ayet tefsirlerinin doğru yapılması, Hz. Muhammed'in (s.a.v) benimsediği davet yönteminin ve tedrici eğitimin bilinmesi, Hz. Peygamberin (s.a.v) hayatının seyrine vakıf olmayı ve rivayetler arasında tercih imkanını kolaylaştırması, Kur'an-ı Kerim'in tahrif edilmeden ve değiştirilmeden geldiğini ispatladığı için Kur'an-ı Kerim'e olan güveni sağlaması belirlenen temel hususlardır.¹⁴²

2.1.4. Mekkî ve Medenî Surelerin Üslup Farklılığı

Kur'an-ı Kerim'in birbiri ardınca kısa bölümler halinde nazil olması, Mekkî ve Medenî olmak üzere iki ayrı kısımda ele alınması bazı üslup ve konu farklılığını beraberinde getirmiştir. Her iki dönemde inzal edilen ayetler, insanlığın ihtiyaç duyduğu evrensel ilkeler içermektedir. İnanç, muamelat ve daha pek çok konuda her zaman ve mekanda yaşayan insanları ilgilendiren husus bulunmasının yanında nazil olduğu dönemin şartlarını taşımaktadır. Kur'an-ı Kerim'in Hz. Muhammed'e (s.a.v) peygamberlik verilişinden vefatına kadar olan sürede parça parça indirilmesi, peygamberliğin ilk yıllarından son yıllarına doğru olayların gelişme durumu hakkında bilgi vermektedir.

Vahyin bir anda nazil olmayıp parça parça indirilmesinin çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Hz. Peygamberin (s.a.v) kalbine yerleştirmek, kalbini sağlam tutmak¹⁴³ ve çeşitli zamanlarda Kur'an-ı Kerim'i insanlara okuması için peyderpey indirildiği ifade edilmektedir.¹⁴⁴ Hz. Muhammed'in (s.a.v) ezberlemesi, insanlara devamlı okuması, mesaj ve öğretilerin zihinlerde yer etmesi, değişik zaman ve farklı

¹⁴¹ Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 56-57; Süleyman Ma'rafî Sefer, *Kur'an İlimleri*, Çeviren: Orhan Parlak (Konya: Tekin Kitabevi, 2017), 1/89-90; Demirci, *Tefsirde Metodolojik Sorunlar*, 87-89; Mesut Okumuş, "Kur'an'ın Tedrici Nüzûl Süreci Bağlamında Mekki ve Medeni Ayetler Üzerine", *Eskiye Dergisi*, 27 (Kasım 2013), 13-14.

¹⁴² Ma'rafî Sefer, *Kur'an İlimleri*, 1/87-88.

¹⁴³ el-Furkân 25/32.

¹⁴⁴ el-İsrâ 17/106.

üsluplarla indirilen ayetlerden yararlanılması, emredilen hayat biçiminin kesin bir inanç ve kanaatle uygulanması, hak ve batıl arasındaki mücadeleye yüreklere cesaret doldurması için tedrici bir şekilde nazil olmuştur.¹⁴⁵

Surelerin Mekkî ve Medenî olmak üzere iki ayrı bölümde ele alınması konularının, içeriklerinin ve hitap şekillerindeki farklılıkların bulunması dolayısıyladır. Mekke’de, az sayıda Ehl-i Kitaba mensup kişinin varlığından söz edilmekle birlikte yaşayan insanların çoğu ümmî’dir. Okuma-yazma kültürü ve dini tedrisat bulunmamaktadır. Bilgiler şifahi olarak şiir ve hitabetle ve atalarının gelenekleri yoluyla devam etmektedir. Mekke döneminde yaşayan insanların kahir ekseriyeti putlara tapan, vahiy ve peygamberlik kültürüne uzak kimselerdir.

أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ

“Onlar o sözü (Kur’an’ı) iyice düşünmediler mi, yoksa onlara ilk atalarına gelmeyen bir şey (bir elçi ve kitap) geldi diye mi (böyle davranıyorlar)?” (el-Mü’minûn 23/68)¹⁴⁶

Mekkî surelerin genel özellikleri çoğu yerde secili ve vezinli olması, Allah’a (c.c) ibadet ve itaat etmeye çağrı, şirke karşı savaş açılması, güzel ahlaka ve insani değerlere davet, ahiret günüyle ilgili kıssalar ve sahneler yer verilmesi, melekler ve cinlerle ilgili açıklamalar, kafirlerle tartışmalar ve onların iftiralarına cevaplar, surelerde konu birliğinin belirgin olması, Ehl-i Kitaba yönelik üslubun yumuşak olması ve temel meselelerde onların desteğine başvurulması şeklinde olduğu ifade edilir.¹⁴⁷

Medine’de Müslümanlar haricinde Ehl-i Kitap’tan kabul edilen Yahudiler mevcuttur. Medine’de yaşayan Yahudiler, önemli bir konuma ve belli bir çoğunluğa sahiptir. Yahudiler Tevrat’ı kutsal kitapları, Hz. Musa’yı (a.s) peygamberleri olarak kabul ederler. Bundan dolayı vahiy ve peygamberlik konularında bilgileri vardır. Yahudilere dönük tebliğ faaliyetlerinde, İslam’a karşı tutumlarındaki yanlışlar, onlardaki inançla ve muamelatla ilgili sorunlar ele alınmıştır.

¹⁴⁵ Mevdudi, *Tefhimu’l- Kur’an*, 3/586.

¹⁴⁶ Ayrıca bkz. es-Secde 32/3; Yâsîn 36/6.

¹⁴⁷ İzzet Derveze, *Kur’an’ı Anlamada Usûl (el-Kur’anu’l-Mecid)*, Çeviren: Vahdettin İnce, Üçüncü basım (İstanbul: Ekin Yayınları, 2012), 101-102.

Medine’de mevcut olan bir diğer grup münafıklardır. Müslümanların içinde yer almakta olan münafıklar, zahiren iman ettiğini söyleyip kalbinde iman bulunmayan kimselerdir. Medine döneminde nazil olan surelerde, Münafıkların nifaklarıyla ve Yahudilerle dostluk kurmalarıyla ilgili ayetler yer alır. Medenî surelerde, müşriklerin durumuna yer veren ayetler Mekkî surelerdeki ayetlere nazaran azalmıştır. Daha çok müşriklerle yapılan savaşlara yer verilmiştir.

Medenî surelerin genel özellikleri secili ifadelere az yer verilir ve ayetler genelde uzundur. Kıssalar, ahiret sahneleri, cin ve melek tasvirleri azdır. Kulluk, ahlak, toplumsal meseleler, hukukî durumlar ve güncel hayatla ilgili konulara geniş yer verilir. Cihad yükümlülüğü, inkarcılarla mücadele, cihad ve savaş ortamı anlatılır. Toplumda var olan bazı gelenekler kaldırılır, bazıları ıslah edilir. Münafıkların nifaklarıyla ilgili hususlar bulunur. Hukukî konulara ve ailevî meselelere ilişkin hükümler konulur. Yahudiler söz konusu olduğunda üslup sertleşir. Yahudilerin durumlarını tasvir ederken ağır bir dil kullanılır.¹⁴⁸

2.2.KUR’AN-I KERİM’DE YAHUDİLERİN İSİMLENDİRİLMESİ

Kur’an-ı Kerim’de, Yahudilere yer verilen ayetlerde çeşitli isimler geçmektedir. Yahudilerin kastedildiği bu isimler İsrailoğulları, Yehûd/Yahudiyyen isimleridir. Bir diğeri ise, hem Yahudilere hem de Hristiyanlara nispetle kullanılan Ehl-i Kitap terkididir.

2.2.1. Ehl-i Kitap

Kur’an-ı Kerim’de Yahudiler için kullanılan kavramlardan birisi Ehli Kitap’tır. Ehli Kitap/ اهل الكتاب terkidisi iki kelimeden oluşur. Ehil kelimesi kişinin bir başkasıyla aynı aileye, eve, soya, sanata veya dine mensup olması demektir. İslam’la birleşenlere Ehl-i İslam denilmesi gibi. Bütün Müslümanları kapsayıp, İslam’ı kabul edenlere denir.¹⁴⁹

Kitap kelimesi eklemek, dikmek, birleştirmek, bağlamak, harfleri birbirine ekleyerek yazmak, ispat etmek, takdir etmek, gerekli ve farz kılmak, azmetmek, imzalanmış karar, evlenmek, icat etmek gibi pek çok manaya gelir. Kur’an-ı Kerim’de kitap kelimesi vahiylerin tamamı, Levh-i mahfuz, Kuran-ı Kerim, Tevrat,

¹⁴⁸ Derveze, *Kur’an’ı Anlamada Usûl*, 102-103; Atilla Yargıcı, “Mekkî ve Medenî Surelerin Ana Mesajları Açısından Değerlendirilmesi”, *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, 17-4 (2004), 288-292.

¹⁴⁹ Ragıb el-İsfahanî, *Müfredât Kur’an Kavramları Sözlüğü*, Çeviren: Abdülbaki Güneş - Mehmet Yolcu, Üçüncü basım (İstanbul: Çıra Yayınları, 2012), 106-107.

İncil ve Allah'ın hükmü anlamlarını kastetmek için zikredilmektedir. Ehli Kitap'tan bahsedilen yerlerde geçen kitap kelimesi Tevrat, İncil veya her ikisi demektir.¹⁵⁰ Kur'an-ı Kerim'de geçtiği 70 yerde Kur'an-ı Kerim, 39 yerde ise önceki kutsal kitaplardan Tevrat ve İncil anlamında kullanılmıştır.¹⁵¹

Müslümanlar arasında Kitap denildiğinde sadece Kur'an-ı Kerim kastedilir. Peygamberimizin (s.a.v) Hadis-i Şeriflerine dahi ayrı bir isim verilerek Sünnet denir. Yine Usûl-ü fıkıh ilminde Şer'i hükümlerin en önemli delili Kitap'tır ki burada sadece Kur'an-ı Kerim kastedilir. Bu nedenle kitap kelimesinin dine göre bir tanımı, örfe göre bir anlamı vardır.¹⁵² Aslında mastar olan kitap kelimesi, kitabın sayfalarında yazılı olana ve yazı bulunan sayfaya denilmekte olup, örfte yazılmış anlamında kullanılarak isim olur. Bu durumda düzenli bir yazıya ve yazının bulunduğu sayfaya denilmiş olur.¹⁵³

Ehl-i Kitap, kelime anlamı olarak kitap verilenler veya kitap sahibi manasına gelmektedir. İlahi bir kitaba inananlar,¹⁵⁴ geçmiş vahiylerin izleyicileri¹⁵⁵ ve Vahyedilmiş Kitapların bilgisine sahip olanlar¹⁵⁶ gibi farklı anlamlandırma ve açıklamalar bulunmaktadır.

Ehl-i Kitap kavramıyla Yahudi ve Hristiyan zümreler kastedilmiştir.¹⁵⁷ Ehl-i Kitap ifadesi İslam öncesi dönemde de Araplar tarafından sadece Yahudileri ve Hristiyanları tanımlamak için kullanılmıştır.¹⁵⁸ İslam tarihinde başta Sâbiîler ve Mecusiler olmak üzere İslam devleti hakimiyetindeki diğer din mensuplarına, nikah kıyma ve kurban kesme meseleleri dışındaki hukukî uygulamalarda Ehl-i Kitaba yapılan muamelenin uygulandığı görülmektedir. Bu uygulamaların Ehl-i Kitap

¹⁵⁰ İsfahanî, *Müfredât*, 892-898.

¹⁵¹ Güner, Hz. *Peygamber'in Ehl-i Kitap'la İlişkisi*, 14-15.

¹⁵² Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 1/123; Zekiyyüddin Şa'ban, *İslam Hukuk İlminin Esasları (Usûlü'l- Fıkıh)*, Çeviren: İbrahim Kâfi Dönmez, On yedinci basım (Ankara: TDV Yayınları, 2012), 51.

¹⁵³ İsfahanî, *Müfredât*, 892; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 1/123-124.

¹⁵⁴ Hayrettin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012), 1/176; Remzi Kaya, "Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Kitap Kavramı", *Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Kitap*, ed. Bedreddin Çetiner, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007), 95.

¹⁵⁵ Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı*, Çeviren: Cahit Koytak – Ahmet Ertürk, Beşinci basım (İstanbul: İşaret Yayınları, 2002), XXVI.

¹⁵⁶ Mevdudi, *Tefhimu'l- Kur'an*, 1/539.

¹⁵⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6/351-352; İzzet Derveze, *et-Tefsirü'l-Hadîs*, Çeviren: Şaban Karataş vd., İkinci basım (İstanbul: Ekin Yayınları, 1998), 1/105; Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 1/176-177.

¹⁵⁸ Şinasi Gündüz, "İslâm Öncesi Dönemde Ehl-i Kitap", *Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Kitap*, ed. Bedreddin Çetiner, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007), 25.

kavramının kapsamını genişletmediği, Ehl-i Kitap'la sadece Yahudilerin ve Hristiyanların kastedilmesinin daha doğru olduğu ifade edilmiştir.¹⁵⁹

Ehl-i Kitap¹⁶⁰ kavramı ile aynı zümreleri ifade eden ve çeşitli yerlerde zikredilen benzer kullanımlar bulunmaktadır. أُوتُوا الْعِلْمَ İlim verilenler,¹⁶¹ أُوتُوا الْكِتَابَ Kitap verilenler,¹⁶² الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ Kitap verdiklerimiz,¹⁶³ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ Kitaptan kendilerine bir pay verilmiş olanlar,¹⁶⁴ أَهْلَ الذِّكْرِ Ehl-i Zikir¹⁶⁵ kullanılmıştır.

2.2.2. İsrailoğulları

Yahudilik inancına mensup olanları ve Hz. Yakup'un (a.s) soyundan gelenleri ifade etmek için zikredilen lafızlardan birisi İsrailoğullarıdır. İsrailoğulları kelimesi hem Hz. Peygamber (s.a.v) dönemi Yahudilerini¹⁶⁶ hem de Hz. Musa (a.s) ve önceki dönemde yaşayan Yahudileri¹⁶⁷ kastederek kullanılmıştır.

Arapçada بَنِي إِسْرَائِيل "Benî İsrail" olup Türkçeye İsrailoğulları olarak çevrilir. İsrail kelimesi Arapça bir kelime olmayıp yabancı bir kelimedir. Araplar bu kelimeyi İsrail, İsrail, İsrail ve İsrail gibi farklı şekillerde telaffuz ederler. İsrail kelimesinin Allah'ın kulu anlamında Abdullah ya da Allah'ın seçkini anlamında Safvetullah olduğu ifade edilmiştir.¹⁶⁸

İsrail, Hz. İbrahim'in (a.s) torunu Hz. Yakup'a (a.s) Allah (c.c) tarafından verilen bir isimdir.¹⁶⁹ Kur'an-ı Kerim'de İsrail kelimesi Hz. Yakup'u (a.s) kastetmek için kullanılmıştır.¹⁷⁰ Pentatök'te Tanrıyla güreşip yendiği ve bundan dolayı kutsanıp İsrail adını aldığı geçmekle¹⁷¹ birlikte bu bilginin Yahvist metinlerden olduğu

¹⁵⁹ Şinasi Gündüz, "İslâm Öncesi Dönemde Ehl-i Kitap", 25-29.

¹⁶⁰ el-Bakara 2/105, Âl-i İmrân 3/64.

¹⁶¹ el-İsrâ 17/107, el-Hac 22/54, Sebe' 34/6.

¹⁶² Âl-i İmrân 3/100, el-En'am Suresi 6/20, 114.

¹⁶³ el-Bakara 2/121, 146.

¹⁶⁴ Âl-i İmrân 3/23; Onların alimleri için söylenmiştir. Ebû Câfer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l Beyân An Te'vili Âyi'l Kur'an*, Tahkik: Doktor Beşar Avvad Ma'ruf - Asım Faris el-Horostani (Beyrut: Müessesetü'r Risale, 1994), 2/481.

¹⁶⁵ en-Nahl 16/43, el-Enbiyâ 21/7.

¹⁶⁶ el-Bakara 2/40.

¹⁶⁷ el-İsrâ 17/101.

¹⁶⁸ Taberî, *Câmiu'l- Beyân*, 1/184; Ebu'l- Ferec Cemalüddin Abdurrahman Ali bin Muhammed İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir Fi İlmi't-Tefsir*, Çeviren: Abdülvehhab Öztürk (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2015), 1/74; Fahreddin er-Razi, *Mefâtihu'l- Gayb*, Çeviren: Suat Yıldırım vd., (İstanbul: Akçağ Yayınevi, ts.), 2/444; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 1/249.

¹⁶⁹ Mevdudi, *Tefhimu'l- Kur'an*, 1/69.

¹⁷⁰ Âl-i İmrân 3/93; Meryem 19/58.

¹⁷¹ Tekvin 32/28. Ayrıca Kutsal Kitap'ta, Hz. Yakup'un (a.s) Tanrıyla güreştiği ve Meleklerle güreşip meleği yendiği geçmektedir. Hoşea 12/2-5.

görülmektedir. Yahvist metinlerde Rab, insan gibi algılanmaktadır. Bu sebeple gezdiği, dolaştığı veya güreş tuttuğu görülmektedir.¹⁷²

2.2.3. Yehûd

Yahudi olanlar anlamına gelen Yehûd kelimesinin kökenine dair birkaç farklı görüş mevcuttur. Birincisi, kelimenin fiil kökü hâde - yehûdu şeklinde olup “ellezîne hâdû” kelimesi tövbe etmek anlamındadır. Bir kişi Yahudiliğe girdiği zaman tehevvede (Yahudi oldu) denilir. A’raf suresi 156. Ayetindeki “إِنَّا هَدَيْنَا إِلَيْكَ” “Biz sana döndük” şeklinde tövbelerinden dolayı bu şekilde adlandırılmışlardır.¹⁷³ İkincisi, Hz. Yakup’un (a.s.) oğullarından Yehuza’ya nispet edilmesinden dolayı Yahudi denilmiştir.¹⁷⁴ Üçüncüsü, Yahudiler Tevrat’ı okurken sallanarak okurlar. Bu sebeple onlara Yahudi denilmiştir.¹⁷⁵ Kur’an-ı Kerim’de يَهُودُ Yehûd,¹⁷⁶ هُوداً Hûd,¹⁷⁷ (الَّذِينَ) (الَّذِينَ) Hûd,¹⁷⁷ هَادُوا (ellezine) Hâdû¹⁷⁸ ve يَهُودِيَّاهُ Yahûdiyyen¹⁷⁹ Yahudileri kastetmek için birçok ayette kullanılmıştır.

2.3.MEKKÎ SURELERDE YAHUDİLER

Mekkî surelerde Hz. Musa (a.s) kıssası yoğun olarak yer almakta ancak kıssada Asr-ı Saadet’te yaşayan Yahudilere çok fazla değinilmemektedir.¹⁸⁰ Kıssada Hz. Musa’nın (a.s) hayatı, tebliğ mücadelesi, Firavun’la karşı karşıya kaldığı durum ve İsrailoğullarına dini öğretme çabası anlatılmaktadır. Asr-ı Saadet’te yaşayan Yahudiler, Mekkî surelerin bazı ayetlerinde geçmekte olup genelde Ehl-i Kitap ve İsrailoğulları kavramlarıyla ifade edilir.

Mekke döneminde nazil olan sureler, tarihi açıdan dört döneme taksim edilmiştir. Birinci dönem, gizli tebliğ dönemi olarak adlandırılan peygamberliğin ilk yılıyla üçüncü yılı arasında gerçekleşmiştir. İkinci dönem, açıktan tebliğin başladığı,

¹⁷² Mustafa Ünver, Yusuf Kıssası Açısından Ahd-i Atîk ve Kur’an-ı Kerîm’e Karşılaştırmalı Bir Bakış, *Diyanet İlmi Dergisi*, 37-2 (Nisan-Mayıs-Haziran 2001), 75.

¹⁷³ Taberi, *Câmiu’l- Beyân*, 1/230; Ebu’l-Kasım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Harizmî ez-Zemahşeri, *el-Keşşâf ‘An Hakâ’iki Ğavâmidü’t-Tenzîl ve ‘Uyûni’l-Ekâvîl Fî Vucûhi’t-Te’vîl*, Çeviren: Muhammed Coşkun vd., (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2016), 1/396.

¹⁷⁴ Süleyman Ateş, *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1988), 1/175.

¹⁷⁵ Razi, *Mefâtihu’l- Gayb*, 12/448.

¹⁷⁶ el-Bakara 2/113, 120; el-Mâide 5/18; et-Tevbe 9/30.

¹⁷⁷ el-Bakara 2/111, 135, 140.

¹⁷⁸ el-Bakara 2/62; en-Nisâ 4/46, 160; el-Mâide 5/69; en-Nahl 16/118; el-Hac 22/17.

¹⁷⁹ Al-i İmrân 3/67.

¹⁸⁰ el-Bakara 2/49-93; el-Mâide 5/20-26; el-A’raf 7/103-171; el-İsrâ 17/2-7, 101-103; Tâhâ 20/9-98; eş-Şuarâ 26/10-68; el-Kasas 28/3-40; el-Mü’min 40/23-55; en-Naziât 79/15-25; Mustafa Hocaoglu, *Kur’an’da Peygamber Kıssaları*, Konya: Hüner Yayınevi, 2014), 71-99.

alay, hakaret ve düşmanlığın oluşum aşamasında olduğu üçüncü yılla beşinci yıl arası dönemdir. Üçüncü dönem, işkence ve zulmün olduğu, Habeşistan’a hicretin yapıldığı, boykot uygulamasının içinde bulunduğu beşinci yıldan onuncu yıla kadar olan süredir. Dördüncü dönem, hüznün yılından hicrete kadar süren onuncu yıl ile on üçüncü yıl arası dönemdir.¹⁸¹

Surelerin tarihsel arka planına bakıldığı zaman, nazil olan ayetlerin ihtiva ettiği ortam daha net görülecektir. Bu sebeple Mevdudi’nin Mekkî sureleri ele alırken kullandığı yöntem, ayetlerin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Mekkî surelerde Yahudilerle ilgili konular ele alınırken sebebi nüzullere dikkat edilecek, ayetlerin nazil olduğu ortam gözetilecektir. Nüzul sıralamasındaki tertibe göre ve konu bütünlüğüne bağlı olarak araştırılacaktır.

2.3.1. Ehl-i Kitabın Vahye İnancını Artırmak

Ehl-i Kitap’la aynı kesimleri ifade eden Kitap verilenler kelimesi ilk defa nüzul tertibinde 4. Sırada yer alan Müddessir suresinde yer almaktadır. Ehl-i Kitap’ın kesin bilgi edinmeleri ve şüpheye düşmemeleri için cehennem meleklerinin sayısı hakkında bilgi verilmektedir.

عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزِدَّادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرَى لِلْبَشَرِ

“Üzerinde on dokuz (melek) vardır. Biz cehennem muhafızlarını hep melekler yaptık. Onların sayısını inkâr edenler için bir sınav yaptık ki, kendilerine kitap verilmiş olanlar iyice inansın, inananların da imanı artsın. Kitap verilmiş olanlar ve inananlar kuşkulanmasınlar. Kalplerinde hastalık bulunanlar ve kâfirler de, “Allah bu misalle ne demek istedi?” desinler. Böylece Allah dilediğini şaşırtır, dilediğini doğru yola iletir. Rabb’inin ordularını ancak kendisi bilir. Bu, insanlara bir uyarıdır” (el-Müddessir 74/30-31).

Ayetlerde Mekkeli müşriklerin cehennemde bulunan meleklerin sayısının on dokuz olmasına karşı alay yoluyla “biz büyük bir topluluğuz onları yeneriz” demeleri üzerine bunun imtihan olduğu, daha önce vahiy verilen Ehl-i Kitabın hak söze iman

¹⁸¹ Mevdudi, *Tefhimu’l- Kur’an*, 1/528-530.

etmesi için böyle yapıldığı bildirilir. Cehennemdeki on dokuz koruyucu sayısının Tevrat'ta da bulunduğu açıklanır.¹⁸² Bu sebeple Kur'an-ı Kerim'in önceki kitaplarla uyum içinde olduğu vurgulanır.¹⁸³

Tevrat'ta on dokuz sayısının varlığını tespit edememekle birlikte Razi, Tevrat ve İncil'in tahrif edilmesinden hareketle mevcut metinlerde olmadığını bildirmektedir. Ayrıca o dönemde yaşayan Ehl-i Kitap'ın bu konuda şüpheye düştüğünü, Hz. Muhammed (s.a.v) söyleyince, kesinkes inandıklarını söylemiştir.¹⁸⁴ Yahudi kutsal kitabının aslını oluşturan Tora'da ahiret inancı ve ölüm sonrası hayat net bir şekilde ele alınmamıştır. Cehennemle ilgili anlatılar ise Tevrat'taki diğer kitaplarda daha ayrıntılı ve açık anlatılmıştır.¹⁸⁵ Ancak cehennemdeki meleklerin sayısına vurgu yapılmamıştır.

Tefsirlerde Tevrat'ta on dokuz sayısının geçtiğine dair beyanlar, Tora'da yer alan bilgilerden kaynaklı değil, Kur'an-ı Kerim'de geçen ayetten dolayı yapılmış olmalıdır. Ancak o dönemde yaşayan Yahudiler, cehennem meleklerinin on dokuz olduğunu bilmeleri dolayısıyla bu konuya itiraz etmemişlerdir. İtirazlarının aksine şüphelerinin giderilip imanlarının arttığı bildirilmektedir.

Mevcut Kutsal Kitap metinlerinde böyle bir bilginin yer almaması gerekçesiyle Mevdudi, daha genel bir uyum perspektifinden bakmıştır. Peygamberlerin görevi Allah'ın (c.c) inzal ettiği vahiyleri bildirmektir. Ehl-i Kitap, peygamberlerin ve vahiylerin genel özelliğini bildikleri için şüpheden uzak kalır ve iman ederler.¹⁸⁶

2.3.2. Yahudilerin Gazaba Uğraması

Nüzul sıralamasında 5. Sırada yer alan Fatiha suresinde yer alan غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ “kendilerine gazap edilmiş ve sapmışların yoluna iletme” kısmı, doğru yoldan sapıp dalalette olanlar ve gazaba uğrayanlar arasında yer almamak için dua edilmesi istenmektedir. Gazaba uğrayanların Yahudiler, dalalette olanların Hristiyanlar olduğu Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından beyan edilmiştir. İbnu Mes'ud,

¹⁸² İbn Cevzi, *Zadü'l Mesir*, 6/323.

¹⁸³ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, 2/202.

¹⁸⁴ Razi, *Mefâtihu'l- Gayb*, 22/263.

¹⁸⁵ Ömer Faruk Harman, “Cehennem”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 1993), 7/225-226.

¹⁸⁶ Mevdudi, *Tefhimu'l- Kur'an*, 6/519.

İbnu Abbas, Mücahid, Süddî ve İbnu Zeyd gazaba uğrayanlara Yahudiler, yoldan çıkanlara Hristiyanlar demişlerdir.¹⁸⁷

Keşşâf tefsirinde, bir görüşe göre gazaba uğrayanların Yahudiler olarak açıklandığı ifade edilmiştir. Yahudilerden bahseden “Allah’ın lanet ettiği, gazap ettiği kimseler”¹⁸⁸ ayeti delil gösterilmiştir. “Yoldan çıkanlar” ise Hristiyanlardır. Bu görüşe “daha önce yoldan çıkmışlardı”¹⁸⁹ ayeti delil gösterilmiştir.¹⁹⁰

Bu görüşler gazaba uğrayanların ve dalalette olanların Ehl-i Kitap’a mensup olanlar olduğunu göstermektedir. Ancak Hz. Peygamberin (s.a.v) gazaba uğrayanlar Yahudiler, yoldan çıkanlar Hristiyanlar diye tefsir ettiği hadisin uyurma olduğu ileri sürülmüştür. İlk inen surelerden olduğu gerekçe gösterilmiştir. Mekke devrinin başlangıç safhasında Ehl-i Kitap’la bir sürtüşmenin olmadığı, Mekke devrinde Ehl-i Kitabın Hz. Peygamber’e (s.a.v) ve Kur’an-ı Kerim’e karşı genelde olumlu bir tutum takındığı söylenmiştir.¹⁹¹

Hicaz bölgesinde yaşayan Yahudilerin ve Hristiyanların İslam aleyhindeki mücadelelerinin Hicret’ten sonra başladığı gerekçesi, hadisin uyurma rivayetlerden olduğunu kanıtlamaya yetmez. Ayrıca ayet, Müslümanlara doğru yoldan sapmış olan toplulukları göstermeyi amaçlıyor olabilir. Bu nedenle Ehl-i Kitap’la çatışma ortamı olması ya da mücadele etmek gerekli değildir. Temel bir ilkenin temelleri atılmakta olup nüzul tertibinde 55. Sırada yer alan En’am suresi 19-20. Ayetleri bu durumu daha net açıklamaktadır. Bu ayetler, Kelime-i Şehadetin şart olduğunu vurgulamaktadır.¹⁹² Allah’ın (c.c) tek ilah olduğunu, Hz. Muhammed’in (s.a.v) gönderilen peygamber olduğunu bildirmekte, Ehl-i Kitabın Tevhidi, vahyi ve Hz. Peygamber’i (s.a.v) çok iyi bildiği haber verilmektedir.¹⁹³

Derveze ise, Hicaz bölgesinde yaşayan Yahudilerin ve Hristiyanların İslam aleyhinde çalışmalarının Hicret’ten sonra başladığı gerekçesiyle, ayetin Yahudileri ve Hristiyanları anlatmadığını söylemiştir. Gazaba uğrayanların ve dalalette olanların genel bir ifade olduğu görüşünü savunmuştur. Hadisin sahih olması

¹⁸⁷ M. Sait Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur’an Tefsiri*, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2016), 1/18.

¹⁸⁸ el-Mâide 5/60.

¹⁸⁹ el-Mâide 5/77.

¹⁹⁰ Zemahşeri, *Keşşâf*, 1/96.

¹⁹¹ Ateş, *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, 1/75.

¹⁹² Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, 3/405.

¹⁹³ Taberi, *Câmiu’l- Beyân*, 3/232.

halinde, Medine dönemindeki kibirli ve inatçı Ehl-i Kitaba tatbik edildiğini ifade etmiştir.¹⁹⁴

Elmalılı, gazaba uğrayanların ve dalalette olanların cins olarak anlaşılabileceğini, nimet verilip doğru yolda olanların dışındakileri kapsadığını ifade etmiştir. Bu doğrultuda ayet, bütün şirk ve küfür yollarından kaçınmak gerektiğinin önemi anlatmış olmaktadır. Ancak gazaba uğrayan ve dalalette olan kesimleri niteleyen zümrelerin var olabileceğini bildirmiştir. Bu zümrelerden sakınmak aynı zamanda İslam dışındaki bütün inançlardan ve yollardan kaçınmayı gerekli kılmaktadır. Gazaba uğrayanların Yahudiler, dalalette olanların Hristiyanlar olduğuna dair ayetlerden, hadislerden ve İslam şeriatından delil olduğunu açıklamıştır.¹⁹⁵

Bu sebeple daha ilk dönemde nazil olan surelerde İslam'ın müşriklere ve Ehl-i Kitaba bakışının farklı olduğu ortaya konulmuştur.¹⁹⁶ Yahudilik, mensupları tarafından tahrif edilip hakka batıl karışmasından dolayı hakikat vasfını yitirmiştir. Bu sebeple Yahudiliğe mensup olmak kişiyi kurtuluşa götürmez. Ayet yeni oluşan İslam dininin en temel ilkelerinden birisini koymaktadır. Müşriklerin şirk inancı batıl olduğu gibi, Yahudilik ve Hristiyanlık dinleri de batıldır. Ayetin vurguladığı en temel husus, doğru yolda olmak için nimet verilen peygamberlerin yolu üzerinde olmakla mümkündür ki, bu İslam diniyle gerçekleşir.

2.3.3. Kur'an-ı Kerim'le Suhfların Uyumu

Hz. Peygambere (s.a.v) nazil olan ayetlerin, daha önceki peygamberlere vahyedilen sayfalarda yer aldığı haber verilir. Nüzul tertibinde 8. Sırada yer alan A'la suresinde “Bu (hükümler) elbette ilk sahifelerde de vardı: İbrâhim'in ve Mûsâ'nın sayfalarında” (el-A'lâ 87/18-19)¹⁹⁷ buyrulmaktadır. Aynı husus nüzul tertibinde 23. Sırada yer alan Necm suresinde, “İbrahim'in ve Musa'nın” sahifelerinden bahsedilmektedir.¹⁹⁸ Hz. Musa'ya (a.s) ait olan sahifeler, Tevrat olarak açıklanmıştır.¹⁹⁹

¹⁹⁴ Derveze, *et-Tefsirü'l- Hadîs*, 1/17.

¹⁹⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 1/103, 104-108.

¹⁹⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 1/106.

¹⁹⁷ إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى

¹⁹⁸ en-Necm 53/36-37.

¹⁹⁹ Mukatil b. Süleyman, *Tefsir-i Kebir*, Tahkik: Dr. Abdullâh Mahmûd Şehhâte, Çeviren: M. Beşir Eryarsoy (İstanbul: İşaret Yayınları, 2006), 4/117.

Yahudilerin ataları olarak gördükleri Hz. İbrahim'e (a.s) ve peygamberliğini kabul ettikleri Hz. Musa'ya (a.s.) verilen vahiylerle Kur'an-ı Kerim'in aynı kaynaktan nazil olan hükümler olduğu bildirilmektedir. Nüzul tertibinde ilk sıralamalarda yer alan surelerde, Kur'an-ı Kerim'in önceki vahiylerin aslıyla uyum içinde olduğu vurgusu göze çarpmaktadır.

2.3.4. Vahyin Nazil Olduğu Bölgeler

Nüzul tertibinde 28. Sırada olan Tin Suresinde, vahiy indirilen bölgeleri ifade eden ayetler bulunmaktadır: “Tîne ve Zeytûna andolsun. Sînâ dağına and olsun. Ve bu güvenli şehre and olsun ki, Biz insanı en güzel biçimde yarattık” (et-Tîn 95/1-4).²⁰⁰ Tîn incir, Zeytûn ise zeytin demektir. İlk ve asli görüş, bilinen anlamıyla gıda olan incir ve zeytindir. Bunun dışındaki farklı görüşlerin ortak noktası peygamberler ve vahiy ile iltisaklı mekanlardır. İbn Cevzi'nin zeytin ve incir ile ilgili verdiği görüşler dikkate alındığında, mescit yapılan veya vahiy verilen mübarek beldelerin ya da dağların zikredildiği göze çarpmaktadır. Sina dağı²⁰¹ Hz. Musa'ya (a.s) vahiy nazil olan dağdır. Mescid-i Haram Kâbe'nin etrafında tavaf yapılan kutsal alandır.²⁰²

Bu ayetlerde yemin edilen gıdaların ve mekanların, vahyin verildiği bölgeleri temsil ettiği tefsiri yapılmakta olup Hz. Musa (a.s), Hz. İsa (a.s) ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) vahiy aldığına dikkat çekilmektedir.²⁰³ Ayrıca ayette, Sina dağının geçmesi Mısır'dan çıkış olayına ve Hz. Musa'nın (a.s) Allah (c.c) yolunda verdiği mücadeleye çağrışım yapmaktadır.²⁰⁴

2.3.5. Sebt Günü Anlayışına Reddiye

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın (c.c) gökleri, yeri ve arasındakileri altı günde yaratıp yedinci gün istirahat ettiğine inanan Yahudiler eleştirilmektedir. Nüzul

²⁰⁰ وَالَّتَيْنِ وَالزَّيْتُونِ وَطُورِ سَيْنِينَ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ

²⁰¹ Bir benzeri ayet nüzul tertibi 76. Sırada yer alan Tûr suresinde bulunmakta ve Hz. Musa'ya (a.s) vahiy nazil olan Tur'a (Sînâ dağına) yemin edilmektedir.

²⁰² İncir ve Zeytinin ne olduğu hakkında yedi görüş bulunmaktadır. 1. İncir ve zeytinin bilinen incir ve zeytin yiyecekleri olduğudur. 2. İncir Hz. Nuh'un (a.s) Cudi dağına yaptığı mescit, Zeytin ise Beytül mukaddes'tir. 3. İncir Mescid-i Haram, zeytin de Mescid-i Aksa'dır. 4. İncir Şam mescidi, zeytin de Beytül mukaddes'tir. 5. Onlar iki dağdır. İncir Şam'ın üzerine kurulduğu dağ, Zeytin de Beytül mukaddes'in üzerine kurulduğu dağdır. 6. İncir Aşhab-ı Kehf'in mescidi, Zeytin ise İlyâ Mescidi'dir. 7. İncir Hulvan'dan Hemedan'a kadar devam eden dağ silsilesidir, zeytin de Şam dağlarıdır. Sina dağı hakkında da iki görüş vardır. 1. Hz. Musa'nın (a.s) Allah ile konuştuğu dağdır. Çoğunluğun görüşü budur. 2. Şam'da bir dağdır. Daha geniş ayrıntı için bkz. İbn Cevzi, *Zadü'l-Mesir*, 6/490-491.

²⁰³ Esed, *Kur'an Mesajı*, 1283.

²⁰⁴ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 463.

tertibinde 34. Sırada yer alan Kâf suresinde “And olsun biz gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattık, bize hiçbir yorgunluk dokunmadı” (Kâf 50/38)²⁰⁵ buyrulur. Ayetin sebebi nüzulünde Yahudiler, Allah’ın (c.c) gökleri ve yeri altı günde yaratıp cumartesi günü istirahat ettiğini iddia etmişlerdir.²⁰⁶ Bu inancı reddetmek ve batıl olduğunu bildirmek için surede bu meseleye yer verilmiştir. Ancak Mekke’de Yahudi topluluk bulunmaması dolayısıyla ayetin Mekkî veya Medenî olması hakkında farklı rivayetler ve görüşler bulunmaktadır.²⁰⁷

Göklerin ve yerin yaratılmasına Kur’an-ı Kerim’de değinilmektedir. Allah (c.c), kainatı altı günde yaratıp Arş’a istiva etmiştir.²⁰⁸ Allah’ın (c.c) istiva etmesi, yarattığı varlıklar üzerinde hakimiyet ve saltanat kurmak olup, hükmünü yürütmekle işleri yönetmesidir.²⁰⁹ Bu konudaki ayetler, Allah’ın (c.c) yüceliğini ve subhân olduğunu gözler önüne sermektedir. Allah’ın (c.c) insanlarda bulunan eksikliklerden münezze olduğunu bildirerek, Allah’ın (c.c) insana benzemediği öğretilmektedir.

2.3.6. Ümmî Peygamberin Tevrat’ta ve İncil’de Yer Alması

Nüzul tertibinde 39. Sırada yer alan A’raf suresinde 103 - 171. Ayetler arasında Hz. Musa (a.s) kıssasına yer verilmiştir. Bu kıssa içerisinde geçen bir ayette, Hz. Peygamber’in (s.a.v) Tevrat’ta ve İncil’de yazılı olduğu bildirilir. Allah (c.c), önce Hz. Musa’ya (a.s) verdiği vahiyde ümmî peygamberin gönderileceğini haber verip onunla ilgili bilgi vermiş, daha sonra Hz. İsa’ya (a.s) verilen İncil’de haber vermiştir. Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde bu bilgi, Ehl-i Kitabın ellerindeki kitaplarda yazılıdır.²¹⁰

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ لَهُمُ الطَّيِّبَاتُ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَاَلَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ ۙ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“Onlar ki yanlarındaki Tevrat ve İncil’de yazılı buldukları o elçiye, o ümmî peygambere uyarlar. O (peygamber) ki, kendilerine iyiliği emreder, kendilerini kötülükten meneder; onlara güzel şeyleri helâl, pis şeyleri haram kılar, üzerlerindeki

²⁰⁵ وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ

²⁰⁶ İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 5/554.

²⁰⁷ Mustafa Kayhan, “Kâf Suresi Örneğinde Mekkî Surelerdeki Medenî Ayetler Meselesi”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 14-1 (Bahar 2014), 133-155.

²⁰⁸ el-A’raf 7/54.

²⁰⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, 4/78-79.

²¹⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, 4/179.

ağırlıkları, sırtlarındaki zincirleri kaldırıp atar. O'na inanan, destekleyerek O'na saygı gösteren, O'na yardım eden ve O'nunla beraber indirilen nura uyanlar, işte felâha erenler onlardır” (el-A'raf 7/157).

İncil’de, Hz. Peygamberle (s.a.v) ilgili var olan bilgi, Saf suresinin 6. Ayetindeki Ahmet ismiyle aynı anlama gelen “faraklit” kelimesidir. Kelimenin kökeni incelendiğinde, övgü/hamd anlamlarına gelip Hz. Muhammed’e (s.a.v) işaret ettiği açıklanmıştır.²¹¹

Eski Ahit’te Tesniye kitabının 18. bölümünde son peygamberle ilgili olduğu açıklanan bilgiler mevcuttur. “Tanrınız Rab sizin aranızdan, kendi kardeşlerinizden benim gibi bir peygamber çıkaracak. Onu dinleyin.” ve “Onlara kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım. Sözlerimi onun ağzından işiteceksiniz. Kendisine buyurduklarımın tümünü onlara bildirecek.”²¹² Kardeşleri arasından ifadesi, gönderilecek olan peygamberin vasfını tanıtmaktadır. İsrailoğullarının kardeşleri Araplar olduğundan dolayı, Araplar arasından bir peygamber çıkacağı bildirilmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v) Kureyş kabilesine mensup olup Hz. İsmail (a.s) ve Hz. İbrahim (a.s) neslindendir.²¹³

Bu sebeple ayette ümmî peygamber vurgusunun yapılması manidardır. Okuma yazma bilmeyen anlamına geldiği gibi Araplara mensup bir kişi anlamına da gelmektedir. Yahudiler, Hz. Peygamberin (s.a.v) isim ve sıfatlarını tanıyıp bildikleri için samimi olanları İslam’ı gönül rahatlığıyla kabul edecektir. Bu sayede kolay, hoşgörülü ve eziyet vermeyen bir şeriata tabi olacaklardır.²¹⁴

A'raf suresinin devam eden bölümlerinde, Medine döneminde indirildiği rivayet edilen²¹⁵ ayetler yer alır. Bu ayetlerde, Yahudiler içinde müspet ve menfi özellikleri bulunan kimseler anlatılmaktadır. Hz. Musa'ya (a.s) iman edenlerden sonra Yahudi halka yol göstermesi gereken bir takım insanların, dünyalık menfaati ahirete değiştikleri anlatılmaktadır. Yahudi bilginlere düşen Allah'a (c.c) verdikleri ahitlere sadık kalmak ve misaka sahip çıkmak olmalıdır.²¹⁶ Misaka sahip çıkan ve kitabı tahrif etmeyen kimselerin, Allah'ın resulüne iman edip Müslüman olan

²¹¹ Esed, *Kur'an Mesajı*, 1144-1145.

²¹² Tesniye 18/15, 18.

²¹³ Esed, *Kur'an Mesajı*, 13-14.

²¹⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 4/178-179, 181.

²¹⁵ A'raf Suresi 163-172. Ayetlerinin Medenî olduğu bildirilmektedir. Mukatil, *Tefsir-i Kebir*, 2/9.

²¹⁶ el-A'raf 7/169-170.

Abdullah b. Selam ve arkadaşları olduğu rivayet edilmiştir.²¹⁷ Bu bağlamda A'raf suresi 169-170. ayetler Medine döneminde nazil olmuş olsa da burada konu bütünlüğü sağlamaktadır. Ümmî Peygambere (s.a.v) tabi olmanın önemine vurgu yenilenmekte, vahyin Allah'tan (c.c) geldiği ilkesi korunmaktadır.

2.3.7. İsrailoğulları Alimlerinin Vahyi Bilmesi

Yahudilerin, vahye ve gönderilmesi beklenen peygambere hüsnü zan beslediklerini bildiren ayetler mevcuttur. Yahudi din bilginlerinin, vahyi bildiğini ve tanıdığını bildiren ayetlerin tefsirindeki rivayetler de bu durumu gösterir. Mekkeli müşrikler Medineli Yahudilere adam gönderip Hz. Muhammed'in (s.a.v) durumunu sordukları zaman Tevrat'ta o peygamberin sıfatlarını gördüklerini, peygamberin çıkma vaktinin geldiğini söylemişlerdir.²¹⁸

Hz. Muhammed'e (s.a.v) inzal edilen vahyi İsrailoğulları âlimlerinin iyi bildiği, Yahudilerin kitaplarında bu konuyla ilgili bilgi bulunduğu bildirilmektedir. Nüzul tertibinde 47. sırada olan Şuarâ Suresinde²¹⁹ şöyle anlatılmıştır: “O(nun içeriği) evvelkilerin kitaplarında da vardır. İsrailoğulları bilginlerinin onu bilmesi de onlar için (Kur'an'ın güvenilir ruh tarafından vahyedildiğine) yeterli bir delil değil mi?” (eş-Şuarâ 26/196-197).²²⁰ Nüzul tertibinde 51. Sırada yer alan Yunus suresinde,²²¹ inzal edilen vahiyden kuşku duyulması halinde, önceki kitap okuyanlara sorularak Kur'an-ı Kerim'in hak olduğunun öğrenilebileceği bildirilir. Mekkî surelerde yer alan ayetlerde, Hz. Peygamberi (s.a.v) ve vahyi inkar eden müşriklere karşı Yahudi alimlerin şahitliği delil gösterilmektedir.

Nüzul tertibinde 66. Sırada yer alan Ahkâf suresinde İsrailoğullarına mensup olan bir kişinin vahye şahitlik ettiği haber verilerek, Kur'an-ı Kerim'in hidayete sevk ettiği bildirilir. “De ki: “Hiç düşündünüz mü? Eğer bu (Kur'an) Allah katından olduğu halde siz onu tanımamışsanız; İsrâiloğulları'ndan bir şahit de inandığı halde siz (inanmaya) tenezzül etmemişseniz (durumunuz nice olur)? Allah, zalim bir

²¹⁷ Mukatil, *Tefsir-i Kebir*, 2/67; İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 2/406.

²¹⁸ İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 4/469.

²¹⁹ Şuara suresi 197. Ayetin Medeni olduğu konusunda bkz. Mukatil, *Tefsir-i Kebir*, 3/198.

²²⁰ وَأَنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةٌ أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَآئِيلَ

²²¹ Yunus 10/94.

toplumu doğru yola iletmez” (el-Ahkâf 46/10)²²² ayeti, İsrailoğulları arasında vahyi tanıyan, iman edip Müslüman olan birisini delil getirmektedir.

Ayetin zahirine uygun olduğu açıklanan görüşe göre Yahudiler, Hz. Musa’ya (a.s) ve Tevrat’a iman ettiler, siz ise Hz. Muhammed’i (s.a.v) ve Kur’an-ı Kerim’i inkar ettiniz demektedir. Ancak burada yanlış yapan topluluğun Yahudiler olduğu rivayetlerden anlaşılmaktadır. Rivayete göre sahabeden bir topluluk, şahit olan kişinin Abdullah bin Selam olduğu yönünde açıklamalarda bulunmuştur. Ayetin, Abdullah bin Selam hakkında nazil olduğu rivayetlerine göre kınanan topluluk Yahudilerdir. Dolayısıyla ayet ya Medenî ya da gayb haberlerindendir.²²³ İslam’ın hak din olduğunu gizlemeyen ve Müslümanlığı kabul eden Ehl-i Kitap övülürken, İslam’a karşı şüphe uyandırıp kibirli tavır sergileyenler yerilmektedir.

Bu bağlamda Ahkâf suresinin 11-12. Ayetlerinde, Müslümanlara karşı kibirli tavır sergileyen müşriklere veya Yahudilere uyarılarda bulunmaktadır.²²⁴ Sebebi nüzulle ilgili çeşitli görüşler rivayet edilmiş olmakla birlikte, ya Mekkeli müşriklerin ya da Yahudilerin kast edildiği görülmektedir. Yahudilerin kendilerini üstün gördüğü husus bilgili olmaları, müşriklerin üstün gördüğü durumsa daha şerefli ve faziletli oldukları yönündedir.²²⁵

2.3.8. Müşriklerin Yahudilere Danışması

Mekke döneminde, Hz. Muhammed’le (s.a.v) Yahudi topluluğun ve alimlerinin doğrudan bir teması bulunmamakla birlikte Mekkeli müşriklerin Yahudilere başvurması sonucu Yahudilerle dolaylı yoldan bir ilişki bulunmaktadır. Nüzul tertibinde 50. sıradaki İsrâ suresi 85. Ayetinin nüzul sebebi hakkındaki iki

²²² قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنَ اللَّهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى مِثْلِهِ فَأَمَنْ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

²²³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 7/302-304. Ayrıca ayetin nüzülüyle ilgili diğer rivayetlerde Yahudilere gönderilmiş bir peygamber olan Hz. Musa (a.s), Medine döneminde Müslüman olan Abdullah b. Selam ya da Âmin b. Yâmîs olabileceği görüşleri hakkında bkz. Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdi, *en-Nüket ve'l-Uyûn*, Tahkik: Abdülmaksûd bin Abdurrahîm (Beyrut: Dar'ül-Kütübü'l-İlmiyye, ts.), 5/273.

²²⁴ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هَذَا إِنْكَارٌ مِنْهُمْ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابٌ مُوسَى إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا عَرَبِيًّا لِيُنْذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَيُنْشِرَ لِلْمُحْسِنِينَ (İnkâr edenler, inananlar için “(Muhammed’in getirdiği) iyi bir şey olsaydı (şu zavallı kişiler) ona inanmada bizi geçemezlerdi, (biz onlardan önce inanırdık.)” dediler. Onlar, onun gösterdiği doğru yola eremediklerinden, “Bu eski bir yalandır.” diyeceklerdir. Ondan önce de önder ve rahmet olarak Mûsâ’nın kitabı vardır. Bu da (şirk ile) kendilerine yazık edenleri uyarmak, güzel davranışları müjdelemek için Arap diliyle indirilmiş (kendinden önceki kitabı) doğrulayan kitaptır) el-Ahkâf 46/11-12.

²²⁵ Ebi'l Kâsım Muhammed bin Ahmed bin Cüzey el-Kelbî, *Teshîl li Ulûmi-'t-Tenzil*, Tahkik: Muhammed Salim Haşim (Beyrut: Daru'l Kütübü'l İlmiyye, 1995), 2/333; İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 5/463-464.

görüşten birisi bu hususu desteklemektedir. Birinci görüşe göre Peygamberimiz (s.a.v) Yahudilere uğradığı sırada oradaki Yahudilerin Ruh hakkında soru sormalarıdır. Bu durumda ayet Medine döneminde nazil olmuştur. İkinci görüşe göre Mekkeli müşrikler Yahudilere Hz. Peygamber'in (s.a.v) durumu hakkında soru sorarak yardım talebinde bulunmuşlardır. Yahudiler Müşriklere Ruh, Ashabı Kehf ve Zülkarneyn hakkında soru sormalarını istemişlerdir.²²⁶

Allah (c.c), vahiy ve peygamberlik hususunda bilgisi olmayanların Ehl-i Kitaba soru sorabileceğini bildirmektedir. Nüzul tertibinde 70. Sırada yer alan Nahl suresi 43. Ayetinde ve nüzul tertibinde 73. Sırada yer alan Enbiyâ suresi 7. Ayetinde zikir ehline sorulması gerektiği haber verilir. “Biz, senden önce yalnız kendilerine vahyedilen erkeklerden başkasını elçi göndermedik. Eğer bilmiyorsanız zikir ehline (kitap sahiplerine) sorun.”²²⁷

Sebebi nüzullerle ilgili rivayetlerde, Allah'ın (c.c) bir insanla konuşmayacağı düşüncesindeki Müşriklerin, vahyi inkar etme yoluna gittikleri anlatılmaktadır.²²⁸ Ehl-i Kitap, önceki peygamberlere nazil olan kitapları bildiği için, Allah'ın (c.c) seçtiği peygamberin insan olduğunu ve vahiyleri o peygambere ilettiğini bilirler.

Müşriklerin eleştirileri ve haksız ithamları karşısında Allah (c.c), Ehl-i Kitap'tan iman edenler olduğunu bildirir. Nüzul tertibinde 58. Sırada olan Sebe' suresinde, Müşriklerin Kur'an-ı Kerim'i inkarlarına karşı, Ehl-i Kitap'tan Yahudi alimlerin²²⁹ iman ettiği haber verilir.²³⁰ Hz. Muhammed'in (s.a.v) sıfatı kitabımızda

²²⁶ İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 3/537; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 5/386. Ayrıca Kehf suresi 9. Ayetinden başlayan Ashab-ı Kehf kıssasının nüzul sebebi hakkındaki rivayet için bkz. Mukatil, *Tefsiri Kebir*, 2/483-485; Ebû İshâk İbrâhîm bin Serî ez-Zeccâc, *Me'âni'l Kur'an ve İ'rabuh*, Tahkik: Dr. Abdülcelîl Abduh Şelebî (Beyrut: Âlimü'l Kitâb, M. 1988 H. 1408), 3/269-270. Mevdudi ise Kehf suresini tefsir ederken, Yahudilerin sormalarını istedikleri soruların Ashabı Kehf, Hızır'ın gerçek hikayesi ve Zülkarneyn hakkında olduğunun daha tutarlı olacağını ispat etmeye gayret etmiştir. Ancak diğer tefsirlerdeki rivayetlerde Ruh, Ashabı Kehf ve Zülkarneyn hakkında olduğu bildirilir. Mevdudi, *Tefhimu'l- Kur'an*, 3/148, 191.

²²⁷ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رَجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

²²⁸ İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 3/414. Mekkeli müşriklerin melek bir peygamber veya melek gibi üstün özelliklere sahip bir peygamber tasavvurları vardır (el-En'âm 6/7-9). Çeşitli mucizeler istemeleriyle, vahyi etkisiz hale getirmeye çalışmaktadırlar. (el-İsrâ 17/90-94, el-Enbiyâ 21/7-8, el-Furkân 25/7-8, er-Ra'd 13/38).

²²⁹ Burada kastedilen Ehl-i Kitap, Hz. Muhammed'e (s.a.v) iman eden Yahudi alimlerden Ka'bu'l Ahbar ve Abdullah bin Selam olduğu ifade edilmektedir. Zeccac, *Me'âni'l- Kur'an*, 4/241.

²³⁰ Sebe' 34/6.

mevcut diyen Ehl-i Kitap'tan Müslüman olanlar karşısında Mekkeli müşrikler, Kur'an-ı Kerim'le beraber Tevrat ve İncil'i de inkâr etmişlerdir.²³¹

2.3.9. Yahudilerin Mekke'de Varlığı Meselesi

Ehl-i Kitap olarak ifade edilen Yahudilerin Mekke'de yaşadığına dair kesin bilgiler mevcut değildir. Bazı rivayetlerde birkaç isim sayılmakla birlikte herhangi bir Yahudi topluluk yaşamamaktadır. Bu konuda bazı araştırmacılar küçük bir topluluk halinde yaşayan Yahudilerin varlığı konusunda farklı görüşe sahiptir. Bu görüşün temellendirilmesinde bazı ayetler dayanak olarak sunulmuştur.

Bu delillerden birincisi, nüzul tertibinde 55. Sırada yer alan En'am suresinde doğrudan Yahudilere cevap veren bir ayetin bulunmasıdır.

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ عَلَى بَشَرٍ مِّن شَيْءٍ قُلْ مَن أَنزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاء بِهِ مُوسَى نُورًا وَهُدًى لِلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًا وَعُلِّمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوا أَنْتُمْ وَلَا آبَاؤُكُمْ قُلِ اللَّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ

“Allah’ı şanına yaraşır biçimde tanıyamadılar, zira “Allah insana bir şey indirmedir” dediler. Deki: “Öyleyse Mûsâ’nın, insanlara nur ve yol gösterici olarak getirdiği, -ki siz onu parça parça kâğıtlar haline geti- rip gösteriyorsunuz, çoğunu da gizliyorsunuz - ve ne sizin, ne de babalarınızın bilmediği şeylerin size öğretildiği kitabı kim indirdi?” “Allah” de, sonra bırak onları daldıkları bataklıkta oynayadursunlar” (el-En'am 6/91).

Mekkeli müşriklerin de, Allah’ın insana bir şey indirmedir fikrinde oldukları açık olsa da bu sözü Yahudilerin Hahambaşlarından Malik b. Sayf’ın söylediği tefsirlerde sebebi nüzul olarak anlatılmaktadır. Dolayısıyla ayetin Medeni olduğu ifade edilmektedir.²³² Farklı bir görüşe göre Mekkeli müşriklere cevap verdiği yönündedir. Allah’ın (c.c) daha önce vahiy gönderdiğini hatırlatıp iman etmelerini sağlama amacıyla indiği tefsir edilmiştir. Sure içindeki uyumu, siyak sibak arası konu bütünlüğü dikkate alınıp Mekkî olduğu söylenmiştir.²³³

Müşriklerin bu ayetle ilgili çeşitli yorumları bulunduğunu söyleyen Fazlur Rahman, ayetin Mekkî olduğu ya da bir kısmının veya tamamının Medenî olduğu

²³¹ Sebe’ 34/31; İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 5/151-152.

²³² İbn Cüzey, *Ön. ver.*, 2/332-333; İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 2/151-152; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 3/377, 470-471.

²³³ Derveze, *et- Tefsirü'l- Hadis*, 3/72.

görüşlerinin ileri sürüldüğünü belirtir.²³⁴ Fazlur Rahman müsteşriklerin görüşlerinden sonra burada kastedilen hangi Yahudiler sorusunun cevabını şöyle vermektedir:

“Mekkeli müşrikler ve onların babalarının Musevi dinini öğrendikleri Yahudilere ve yine öldükten sonra dirilmeyi onlara öğreten Yahudilere (27/Neml, 68). Kur'an'ın anlatış şekli, Mekkelilerin bu Yahudilerle öyle sadece rastgele bir karşılaşma değil, epeyce sık ve samimi bir yakınlaşmaları olduğunu göstermektedir. Fakat yine de yukarıda belirttiğimiz gibi, bundan Mekke'de büyük bir Yahudi toplumunun yerleşmiş olduğunu çıkaramayız. Akla en yatkın olanı, Mekke'de birkaç küçük Yahudi cemaatinin olduğu ve bunların büyük bir ihtimalle Medine'den gelen akraba veya tanış diğer Yahudiler tarafından ziyaret edildiğini kabul etmektir. Yine ticaret maksadıyla Medine'den geçen veya oradaki yakınlarını görmeye giden Mekkelilerin, buradaki Yahudilerle ve belki Hıristiyanlarla da sık sık görüştükleri kabul edilebilir.”²³⁵

Burada öne sürülen en önemli görüş, Mekke'de az olmakla birlikte Yahudi cemaatin varlığı iddiasıdır. Ancak Mekke'de nazil olan Ehl-i Kitap'la ilgili müspet ifade içeren ayetlerde, genellikle Abdullah b. Selam ve arkadaşlarının kastedildiği rivayet edilmektedir. Ehl-i Kitap'la ilgili menfi ifade içeren ayetlerde ise, Medine'de yaşayan Yahudi din bilginlerinin İslam'a saldırmaları bağlamında sebebi nüzuller açıklanmaktadır. Dolayısıyla Yahudilerle ilgili ayetler, Mekkî surede yer alırken Medenî ayet olduğu rivayetleri oldukça fazladır. Mekke'de yaşayıp Kur'an-ı Kerim ayetlerine muhatap olan herhangi bir Yahudi kişi ya da cemaat bulunmamaktadır. Mekke'de azınlık olarak yaşayan Ehl-i Kitaba mensup birkaç kişinin varlığı bilinmekle beraber bu kişilerin İslam aleyhine faaliyetleri kaynaklarda mevcut değildir.

Müşriklerin Kur'an-ı Kerim'in kaynağını Ehl-i Kitap mensuplarına nispet etmeleri sebebiyle Mekke'de yaşadığı anlaşılan Ehl-i Kitaba değinen ayetler bulunur. Vahyin Allah'tan (c.c) gelmediğini iddia eden müşrikler, Ehl-i Kitap tarafından öğretildiğini ortaya atmışlardır. Kur'an-ı Kerim'in yabancı bir beşer tarafından

²³⁴ Fazlur Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, Çeviren: Alparslan Açıkgenç, On üçüncü basım (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014), 225-226.

²³⁵ Fazlur Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, 226.

öğretildiği iddiası karşısında Arap diliyle gönderildiğine vurgu yapılır.²³⁶ Kur'an-ı Kerim'in belagat ve i'cazı sebebiyle Arapların bile benzerini getiremediği haber verilir.²³⁷ Eskilerin masalları,²³⁸ onu uydurdu ve başka bir topluluk da ona yardım etti sözleri, haksızlık ve iftira olarak nitelendirilir.²³⁹

Mekkeli müşriklerin yabancı olarak bahsettikleri kişiler, Mekke'de yaşayan ve Ehl-i Kitaba mensup olanlardır. Çeşitli rivayetlerde Yaiş, Bel'am, Cabir, Addas, Yesar, Cebr isimleri sayılmıştır.²⁴⁰ Bu kişilerden Yesar'ın ve Yaiş'in köle olup Yahudiliğe mensup olduğu görülür. Bel'am'ın genç bir Hristiyan olduğu, demircilik yapan bir kişinin Hristiyan Yuhanna olarak adlandırıldığı rivayetlerde mevcuttur. Bu sebeple, Mekke'de yaşayan Ehl-i Kitabın sayısı sınırlıdır. Ayrıca Hz. Peygamberle (s.a.v) zaman zaman görüştükleri, ondan (s.a.v) bazı bilgiler öğrendikleri bildirilmektedir.

Derveze, Ehl-i Kitap'la ilgili bazı ayetleri delil göstererek Mekke'de yaşayan Yahudilerden ve Hristiyanlardan küçük bir topluluğun mevcut olduğunu, ancak Mekke'de yaşayan Ehl-i Kitap mensuplarının çoğunluğunu Hristiyanların oluşturduğunu ifade etmiştir.²⁴¹ A'raf suresi 157. Ayeti ve Ahkâf suresi 10. Ayeti bu konuda delil olarak getirmiştir. Bu ayetlerin yanında başka bazı ayetler zikrederek, görüşünü temellendirmektedir.

Nüzul tertibinde 49. Sırada yer alan Kasas suresinde “Bundan önce kendilerine kitap verdiğimiz kimseler (bir kısmı) buna da iman ederler. Onlara Kur'an okunduğu zaman, "Ona iman ettik, şüphesiz o rabbimizden gelmiş gerçeğin kendisidir. Esasen biz bundan önce de rabbimize boyun eğmiştik" derler” (el-Kasas 28/52-53).²⁴²

Nüzul tertibinde 50. Sırada yer alan İsrâ suresi ayetlerinde şöyle buyrulmaktadır: “De ki: ‘Siz ona inanın veya inanmayın, şu bir gerçektir ki, bundan önce kendilerine ilim verilen kimselere (Hakk'ın kelâmı) okununca derhal yüzüstü secdeye kapanırlar. Ve ‘Rabbimizi tesbih ederiz, rabbimizin vaadi mutlaka yerine

²³⁶ en-Nahl 16/103.

²³⁷ el-İsrâ 17/88.

²³⁸ el-En'am 6/25.

²³⁹ el-Furkân 25/4.

²⁴⁰ Zeccac, *Meâni'l- Kur'an*, 3/219; Mukatil, *Tefsir-i Kebir*, 2/417-418; İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 3/453-454; Mevdudi, *Tefhimu'l- Kur'an*, 3/573-575.

²⁴¹ Derveze, *et-Tefsirü'l- Hadis*, 1/106.

²⁴² الَّذِينَ آمَنُوا هُمْ أَتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الْكِتَابِ إِذَا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ

getirilir' derler. Ağlayarak yüzüstü yere kapanırlar; Kur'an onların saygısını arttırır" (el-İsrâ 17/107-109).²⁴³

Nüzul tertibinde 55. Sırada yer alan En'am suresinde ise: "(De ki:) "Allah'tan başka bir hakem mi arayacağım? Halbuki size kitabı açıklanmış olarak indiren O'dur." Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, Kur'an'ın gerçekten rabbın tarafından indirilmiş olduğunu bilirler. Sakın şüpheye düşenlerden olma!" (el-En'am 6/114)²⁴⁴

Ayetler ardı ardına sıralandığında zahiri anlam olarak Derveze'yi destekler görünmektedir. Ancak ayetlerin tefsirini inceleyip tarihi arka planıyla değerlendirildiğinde, Mekke'de herhangi bir Ehl-i Kitap topluluk yaşadığını göremiyoruz. Kasas suresi ayetlerinin sebebi nüzulüyle ilgili muhtelif rivayetler mevcuttur. Habeşistan'a hicretten sonra İslam'ı araştırmak için yirmi kişilik Hristiyan heyetin Mekke'ye geldiği, Peygamberimizle (s.a.v) görüştüğü ve Kur'an-ı Kerim'den etkilenip Müslüman olduğu rivayet edilmektedir.²⁴⁵ Kasas suresi 52-53. Ayetlerinde kastedilen şayet Yahudilerden Müslüman olanlar ise Abdullah b. Selam ve diğerleri denilmektedir.²⁴⁶ Elmalılı, Yahudilerden on kişinin iman etmelerinden dolayı işkence gördüklerini bildirmiş, kimler olduğu konusunda ayrıntıya girmemiştir. Ancak bu ayetlerin, Medenî olduğu rivayetini aktarmıştır.²⁴⁷

İsrâ suresi 107. Ayetindeki ilim verilenlerle ilgili üç görüş bulunduğu bildirilmektedir. Birincisi, Ehl-i Kitap'tan bazı insanlar, ikincisi, tüm peygamberler, üçüncüsü, din arayan insanlardır.²⁴⁸ Burada Yahudilerden ya da Hristiyanlardan iman edenler görüşü اَوْتُوا الْعِلْمَ kalıbına uygun düşmektedir. Ancak Mekke'de bir topluluk yaşadığına dair bir rivayete rastlamadık.

En'am suresi 114. Ayetinin tefsirlerinde اَتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ terkibinden Yahudilerin ve Hristiyanların kastedildiği konusunda açıklamalara yer verilmektedir. Ayrıca Ehl-

²⁴³ قُلْ اٰمِنُوْا بِهٖ اَوْ لَا تُؤْمِنُوْا اِنَّ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهٖ اِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ يَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ سُجَّدًا وَيَقُوْلُوْنَ سُبْحٰنَ رَبِّنَا اِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُوْلًا وَيَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ يَسْكُوْنَ وَيَزِيْدُهُمْ خُشُوْعًا

²⁴⁴ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْتَغِيْ حَكْمًا وَهُوَ الَّذِيْ اَنْزَلَ اِلَيْكُمْ الْكِتٰبَ مُفَصَّلًا وَالَّذِيْنَ اَتَيْنٰهُمْ الْكِتٰبَ يَعْلَمُوْنَ اَنَّهُ مُنْزَلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُوْنُ مِنْ الْمُمْتَرِيْنَ

²⁴⁵ Mevdudi, *Tefhimu'l Kur'an*, 4/193.

²⁴⁶ İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 4/543.

²⁴⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6/291, 319.

²⁴⁸ İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 3/551.

i Kitap'tan Abdullah b. Selam, Selman ve Süheyb gibi İslam'a girenler olduğu söylenmiştir.²⁴⁹

Ayrıca Ra'd suresinin 43. Ayetinde kafirlere karşı Ehl-i Kitap alimlerinin, Hz. Muhammed'in (s.a.v) peygamberliğine şahitlik edecekleri bildirilir. Onların vahyi ve Hz. Peygamberi (s.a.v) tanıyıp şahitlikten kaçınmayacakları haber verilir. Burada küfredenlerin Yahudiler, kitap ilmine sahip olanın Abdullah b. Selam olduğu tefsir edilir.²⁵⁰

Derveze'nin Mekki surelerdeki ayetleri delil göstererek, Mekke'de küçük bir topluluk halinde yaşayan Yahudiler olduğu iddiası destekten yoksundur. Delil olarak sunduğu ayetlerin tefsir rivayetlerinde, Mekke'de herhangi bir Yahudi topluluk bulunduğu görülmemektedir. Son olarak Hamidullah, Mekke'de İsrailoğullarına mensup neredeyse hiç kimsenin yaşamadığını bildirmektedir. Arapça tarih kitaplarında Yahudilerin Mekke'de yaşadıklarına dair herhangi bir bilgi bulunmadığını aktarmıştır.²⁵¹ Yukarıdaki bilgileri toparladığımızda birkaç kişi dışında Yahudiliğe ve Hristiyanlığa mensup kimsenin bulunmadığı görülmektedir. Netice olarak Asr-ı Saadet'te, Mekke'de yaşayan Yahudi bir topluluk mevcut değildir.

2.3.10. Kur'an-ı Kerim'in Tevrat'ı Tasdik Etmesi

Mekkî surelerin muhtelif yerlerinde Kur'an-ı Kerim'in önceki kitapları doğruladığı beyan edilmiştir. Nüzul tertibinde 43. Sırada yer alan Fâtır suresi 31. Ayetinde, nüzul tertibinde 51. Sırada yer alan Yûnus suresi 37. Ayetinde ve nüzul tertibinde 53. Sırada yer alan Yûsuf suresi 111. Ayetinde Kur'an'ın hak olduğu ve önceki kitapları tasdik ettiği geçmektedir. En'am suresi 92. Ayetinde Kur'an'ın önceki kitapları tasdik ettiği dile getirilmekte, Hz. Muhammed'in (s.a.v) sadece Mekke'yi değil çevresini de uyarması gerektiği belirtilmektedir.

Vahiy yoluyla nazil olan kitaplar, Allah'ın (c.c) kelimidir. İlahi kitaplar, vahiy olması sebebiyle aynı amaç için inzal edilmiş olup birbirini doğrulamaktadır. Kur'an-ı Kerim sonra gönderildiği için önce gönderilen Tevrat'ı ve İncil'i tasdik

²⁴⁹Muhammed bin Ahmed Kurtubî, *el- Câmiu liAhkâmi'l- Kur'ân*, Çeviren: M. Beşir Eryarsoy, Üçüncü basım (İstanbul: Buruç Yayınları, 2005), 7/135.

²⁵⁰ Mukatil, *Tefsir-i Kebir*, 2/337.

²⁵¹ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 460,462.

etmektedir. İncil vahiy olarak nazil olduğu dönemde Tevrat'ı doğrulamıştır.²⁵² Bu durumda ilahi kitaplar birbirini tamamlamaktadır. Kur'an-ı Kerim, Tevrat'ta ve İncil'de meydana getirilen tahrifatı düzeltmekte, o kitaplardaki hakikatı doğrulamaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in önceki kitapları tasdik ettiği hususun mahiyeti hakkında Razi, üç görüş aktarmaktadır. Birincisi, Kur'an-ı Kerim'de yer alan konulardan bir kısmı Tevrat'ta ve İncil'de yer almaktadır. Tevrat'ı ve İncil'i tasdik etmenin kıssalar hakkında gerçekleştiği açıklanmıştır. Kur'an-ı Kerim'deki kıssalar Tevrat ve İncil'de yer aldığı için müşrikler, Hz. Peygamberin (s.a.v) tebliğ ettiği bilgilere itiraz edememiştir. İkincisi, Tevrat ve İncil'de yer alan ayetlerde Hz. Muhammed'in (s.a.v) peygamber olarak gönderileceği müjdesi verilmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v) peygamber olarak görevlendirildiğinde, verilen bilginin zuhuru gerçekleşmiştir. Kur'an-ı Kerim'in inzal edilmesi, Tevrat'ta ve İncil'de yer alan bilgiyi doğruladığı için tasdik etme anlamı taşımaktadır. Üçüncüsü, gelecekle ilgili bir takım bilgilerin verilmesiyle tasdik etmektir. Gelecekle ilgili bilgilerin öğrenilmesi vahiy yoluyla gerçekleşmesi sebebiyle bu husus önceki kitapları tasdik etmek demektir.²⁵³

2.3.11. Ehl-i Kitabın Şüphesi ve İhtilafı

Ehl-i Kitap'tan Hz. Peygambere (s.a.v) şüphe duyanlar olduğunu bildiren Mekkî ayetler bulunmaktadır. Nüzul tertibinde 62. Sırada yer alan Şûrâ suresi 13. Ayeti, Hz. Nuh'a (a.s), Hz. İbrahim'e (a.s), Hz. Musa'ya (a.s), Hz. İsa'ya (a.s) tavsiye edilen şeriatın Müslümanlara da verildiğini bildirmektedir. Ancak Tevhidi inkar eden Mekkeli müşrikler, İslam yoluna uymayı kabul etmemiştir. Devamındaki ayette ise kitaba varis kılınan Ehl-i Kitabın, Hz. Peygambere (s.a.v) kuşku ve şüphe içinde baktıkları bildirilmektedir.

وَمَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعِيًّا بَيْنَهُمْ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى لَفُضِّي بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ أُورِثُوا الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ

“Onlar, kendilerine ilim geldikten sonra sadece aralarındaki çekemezlik yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer Rabb'inden belli bir süreye kadar yaşatma sözü geçmiş olmasaydı, aralarında hüküm verilir (iş bitirilir)di. Onlardan sonra kitaba vâris kılınanlar ondan, kuşku veren bir şüphe içindedirler” (eş-Şûrâ 42/14).

²⁵² el-Mâide 5/46.

²⁵³ Daha geniş bilgi için bkz. Razi, *Mefâtihu'l- Gayb*, 12/380-381.

Bir benzeri ayette nüzul tertibinde 65. Sırada yer alan ve aynı dönemde indirilen²⁵⁴ Casiye suresi 45/16-17. Ayetlerinde yer almaktadır. İsrailoğullarının çekememezlik ve ihtirasları yüzünden ihtilaf ettikleri görülmektedir.

2.3.12. Yahudilere Haram Kılınan Hayvansal Gıdalar

Mekke döneminde Yahudilerle ilgili değinilen ahkâmıla ilgili bir mesele hayvanlarla ilgili yasaklardır. En'am suresinde, Yahudilere bütün tırnaklı hayvanlar ve sığırla koyun iç yağlarının haram kılındığı bildirilmiştir.²⁵⁵ Müslümanlara haramların konulduğu bir bölüm içerisinde geçen ayette, Yahudilere haram kılınan ek gıdalara ayrıca değinilmektedir. Yahudilere yönelik fazladan haram konulmuş olmasının, imtihan ve azap yasaklaması olduğu açıklanmıştır.²⁵⁶

Gerçekten ayetlerde bu açıklamayı destekleyen pek çok haram kılma sebebi vardır. Nahl suresinde Yahudilerin zulümleri sonucu haram kılındığı ifade edilirken, Medine döneminde nazil olan ayetlerde yaptıkları taşkınlıklar, insanları Allah yolundan çevirmeleri ve insanların mallarını faiz gibi yollarla haksızca yemeleri sebebiyle haram kılındığı haber verilir. Ayrıca bu haram kılmanın Tevrat'ta yapıldığı, öncesinde helal olduğu hatırlatılmaktadır.²⁵⁷

Medenî surelerde Yahudilere özel haram kılınma sebeplerine ve nasıllığına dair atıflar yapılmış olmakla birlikte Mekkî surelerde geçen konu pekiştirilmektedir. Helal ve haram yiyecekler hakkındaki meseleye Mekkî surede değinilmiştir.

2.3.13. Ehl-i Kitap'la Mücadelenin Öğretilmesi

Mekke döneminde Ehl-i Kitaba vurgu yapan son sure, nüzul tertibinde 85. Sırada yer alan Ankebût suresidir. Ehl-i Kitap'la mücadele usulünü ortaya koyan ayetler,²⁵⁸ zulmedenler dışındakilerle en güzel şekilde tartışılması gerektiğini belirtmektedir. Ehl-i Kitap'la yapılan tartışmalar iyi bir zeminde gerçekleşmeli, Tevhid ilkesi esas alınmalı, Allah (c.c) tarafından inzal edilen kitapların hepsine iman vurgusu yapılmalıdır.

²⁵⁴ Fussilet, Şûrâ, Zuhurf, Duhân ve Câsiye surelerinin aynı dönemde nazil olduğu bilgisi için bkz. Mevdudi, *Tefhimu'l- Kur'an*, 5/209, 255, 293, 312.

²⁵⁵ el-En'am 6/146.

²⁵⁶ İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 2/275.

²⁵⁷ en-Nahl 16/118; Âl-i İmrân 3/93-94; en-Nisâ 4/160.

²⁵⁸ el-Ankebût 28/46-47, 48-49.

وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأُنزِلَ إِلَيْكُمْ وَالْهَنَاءُ وَالْهَكْمُ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ فَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمِنْ هَؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَافِرُونَ

“Kitâp ehliyle, -haksızlık edenleri dışında- en güzel şekilde tartışın ve deyin ki: “Bize indirilene de size indirilene de inandık. Tanrımız ve tanrınız birdir, biz de O’na teslim olanlarız. İşte böylece kitabı sana da indirdik. Kendilerine kitabı verdiklerimiz, ona inanırlar. Şunlardan (şu Araplar’dan) da ona inananlar vardır. Âyetlerimizi kâfirlerden başkası inkâr etmez” (el-Ankebût 28/46-47).

Yukarıdaki ayetlerde, Medine’de yaşayan Yahudilere karşı uygulanması gereken davette iyi davranılması istenen ve iman eden kişilerin Abdullah b. Selam ve arkadaşları olduğu, inkar edenlerin Ka’b b. Eşraf ve arkadaşları gibi zalimler olduğu açıklanır.²⁵⁹

Derveze, bu ayetlerin Mekke’de yaşayan Ehl-i Kitabın çelişkili ve çıkar ilişkisine dayalı tutumu üzerine nazil olduğu yorumunda bulunduğu gibi, Hicret arifesinde nazil olduğundan dolayı, Ehl-i Kitaba karşı uygulanması gereken yöntemi belirlediğini de ifade etmiştir.²⁶⁰

Mevdûdi ise, Ankebut suresinin Medine’ye hicretten önce değil, Habeşistan’a hicretten önce nazil olduğunu söylemektedir. İlgili ayetlerde, Mekkeli müşrikler ile Hristiyanlar arasında fark olduğu, onların önceki kitaplardan ve peygamberlerin hayatlarından haberdar olduğu, aralarındaki bilgili ve kitabı doğru anlama yeteneğine sahip kişilerin bulunduğu bildirilmekte, İslam davetinde uyulması gereken temel kurallar hatırlatılmaktadır.²⁶¹

Ayetlerin sebebi nüzullerine dair farklı görüşler bulunmaktadır. Ancak ayetlerin açıklamalarından çıkan ortak sonuç; Ehl-i Kitap’tan vahyi inkar edenler olduğu gibi, vahye iman edenler olduğudur. Ehl-i Kitabın hepsine aynı davranılmasının yanlış olacağı belirtilir. Tebliğde, karşıdaki insanların verdiği tepkiye göre bir tavır belirlenmelidir.

²⁵⁹ Mukatil, *Tefsir-i Kebir*, 3/312-313; Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, 6/351-352.

²⁶⁰ Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, 2/212.

²⁶¹ Mevdudi, *Tefhimu’l- Kur’an*, 4/221, 259-261.

2.4.MEKKÎ SURELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mekkî surelerde Yahudilerle ilgili yer alan konular maddeler halinde değerlendirildiğinde ulaşılan sonuçlar şu şekildedir:

1. Ehl-i Kitabın ilk geçtiği Müddessir suresinde, Kur'an-ı Kerim ayetlerinin Ehl-i Kitabın imanını artırdığı bildirilir. Tefsirlerdeki açıklamalarda, Kur'an-ı Kerim'in ve önceki kitapların birbiriyle uyum içinde olduğu, Ehl-i Kitap içinde yer alan Yahudilerin, cehennem melekleriyle ilgili şüphelerinin zail olduğu görülmektedir.
2. Fâtihâ suresinde, Ehl-i Kitaba mensup Yahudilerin gazaba uğrayanlar olduğu, Hristiyanların ise dalalette olanlar olduğu beyan edilmiştir. Bu sebeple daha ilk surelerde Ehl-i Kitabın, İslam'ın ve peygamberlerin yolunu temsil etmediği öğretilmektedir. Müşriklerden ayrı bir kesim olduğu görülmekle birlikte Ehl-i Kitap, dinlerini tahrif ederek hak yolda olma vasıflarını yitirmişlerdir.
3. Kur'an-ı Kerim ile Hz. İbrahim'e (a.s) ve Hz. Musa'ya (a.s) verilen suhurların özünün bir olduğu bildirilir. Bütün peygamberlere inzal olunan kitapların ve suhurların vahiy olduğu ve Allah'tan (c.c) geldiği gösterilir. Vahyin verildiği bölgelere yemin edilmesi de bu kabildendir.
4. Yahudilerin; "Allah'ın (c.c) kainatı altı günde yaratıp yedinci gün yani Sebt günü istirahat etti" inançlarının yanlış olduğu bildirilir.
5. Ümmî peygamber Hz. Muhammed'in (s.a.v) sıfatlarının Tevrat'ta ve İncil'de yer aldığı bildirilir.
6. Ehl-i Kitaba mensup olanların vahyi tanıyıp iman ettiği haber verilir. Müşrikler vahiy ve peygamberlik konusunda bilgiye sahip değilken, Ehl-i Kitabın bunlardan haberdar olduğu ve iman ettiği bildirilir. İsrailoğulları alimlerinin vahyi bildiği haber verilerek, İsrailoğullarından iman eden birinin bulunduğu Yahudiler özelinde tekrar edilir.
7. Müşriklerin inkarına cevap olarak; فَسَلُّوا أَهْلَ الذِّكْرِ "zikir ehline sorun" ifadesinin yer alması, Ehl-i Kitabın vahiy ve peygamberlik hakkında kitaplarındaki ilme sahip olmaları sebebiyledir. Son peygamberle ilgili kitaplarında ayetler yer alması yanında, Mekkeli müşrikler Ehl-i Kitabın tecrübeli olduğunu bilmektedir. Bu sebeple, Yahudilere danışarak Hz. Muhammed'in (s.a.v) durumunu araştırmışlardır.

8. Mekke’de Yahudiliğe mensup kişilerin var olduğuna dair tefsirlerde iki isim geçmektedir. Ancak bir topluluk halinde yaşayan Yahudi varlığı mevcut değildir.
9. Kur’an-ı Kerim’in Tevrat’ı tasdik ettiğini bildiren ayetler bulunmaktadır.
10. Ehl-i Kitap’tan iman etmeyip vahye kuşkuyla bakanların olduğuna değinen ayetler yer alır. Bu kişilerin, ihtiras ve kıskançlık gibi sebeplerle ön yargılı hareket ettikleri görülmektedir.
11. Yahudilere, önceden haram kılınan yiyeceklerden bahsedilir. Ahkamla ilgili bir meselenin ele alınması yanında, yasaklamanın Yahudilerin zulümleri neticesinde olduğuna vurgu yapılır.
12. Ehl-i Kitaba karşı mücadelede tebliğ yöntemine dair bilgi verilir. Zulmedenleri hariç iyi konuşulması gerektiği, onlarla yapılan tartışmaların Tevhid esaslı yürütülmesi gerektiği anlatılır.

2.5.MEDENÎ SURELERDE YAHUDİLER

Medine dönemi Müslüman toplumun teşekkülü ve vahdeti açısından yeni bir dönem olmuştur. Müslümanlar Mekke’deki zor durumdan kurtulmuş ve dinlerini yaşama imkanı kazanmışlardır. Ancak Münafıkların ortaya çıkışı ve Ehl-i Kitap’tan Yahudilerin Müslümanlarla mücadeleye girmesi, Medine döneminin yeni sorunları arasında yer almıştır. Medine döneminde, Hz. Muhammed’in (s.a.v) liderliğinde ve vahyin direktifinde fikhî ve toplumsal kurallar konulmuştur. İslam toplumu düzenli bir devlete kavuşmuş, cahiliye düzenine karşı silahlı savaş gücüne sahip olmuş, on yılda tüm Arabistan’a boyun eğdirerek tebliğini duyurmuştur.²⁶²

Medenî surelerde, Medine’de yaşayan Yahudilere yer veren ayetler ağırlıklıdır. Medine’deki güncel meselelerle ilgili, genelde İslam aleyhine faaliyet yürüten Yahudi liderlere cevaplar verilir. Yahudilerin yanlış inançları düzeltilmeye çalışılır. Yahudilere uyarılarda bulunurken yer yer İsrailoğulları atalarının tarihine değinilir ve geçmişte verilen nimetler hatırlatılır.

Medenî surelerde, surelerin nüzul sırasıyla sure içindeki bazı ayetlerinin inzal edilişleri farklı olabilmektedir. Bazı ayetlerin sureye sonraki zamanlarda eklenmesi mümkündür. Bu sebeple surelerin nüzul tertibiyle siyer kronojik sırası farklılık arz edebilmektedir. Ancak bu araştırmada, surelerde yer alan meseleler nüzul

²⁶² Mevdudi, *Tefhimu’l- Kur’an*, 1/23-24.

tertibindeki sıralamaya göre değerlendirilecektir. Medine’de yaşayan ve vahye muhatap olan Yahudiler incelenirken surelerin sıralanış tertibi göz önünde bulundurulacak ve ilgili ayetler sırayla irdelenecektir.

Medenî surelerde Yahudilere yönelik “يَا أَهْلَ الْكِتَابِ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ” Ya Benî İsrâîl, “Yâ Ehl-i Kitâb” hitapları başlamıştır. Medenî sureler arasında Bakara suresi, Âl-i İmrân suresi, Nisâ suresi ve Mâide suresi ayetlerinde Yahudilere geniş yer verilir. Ahzâb suresi, Enfâl suresi, Haşr suresi ve Tevbe suresi ayetlerinde geniş yer verilmemekle beraber, bazı önemli konular bulunur.

2.5.1. Yahudilerin Seçilmişlik İddiası

Nüzul tertibinde 87. Sırada olan Bakara suresi Medine döneminde indirilen ilk suredir. Aynı zamanda Yahudilere de büyük bir kısmı tahsis edilmektedir. Bakara 40. Ayetten 142. Ayete kadar özellikle İsrailoğullarına hitap edilmektedir. Bu hitapların bir kısmında yumuşak bir dil, bir kısmında ise sert ifadeler kullanılmıştır.²⁶³

İsrailoğullarına nimet verildiği ve İsrailoğulları atalarının pek çok kez yardıma mazhar olduğu Bakara suresinde ele alınan konulardandır. İsrailoğulları arasından peygamberler gönderildiği, İsrailoğullarının peygamberlerin nesilleri oldukları konusunda bilgiler yer alır. Bu bilgilere yer verilmesinde onların seçilmişlik iddialarının payı büyüktür. Yahudiler, İsrailoğulları toplumunun özel olduğunu düşünerek, Allah’a (c.c) daha yakın kullar olduklarını öne sürmüşlerdir.

Kur’an-ı Kerim’de, İsrailoğullarına nimet verildiğine vurgu yapılmaktadır.²⁶⁴ Nimet kelimesi anlam olarak iyilik ve minnet demektir. Yahudilere verilen nimet kavramıyla kastedilen mana hakkında üç görüş bulunmaktadır. Birincisine göre, Tevrat’ta yer alan Hz. Peygamberin (s.a.v) sıfatlarıyla ilgili bilgiler murat edilmiştir. İkinci görüşe göre, İsrailoğullarının Firavun’dan kurtarılması ve benzer lütuflarda bulunulmasıdır. Üçüncü görüşe göre ise İsrailoğullarına verilen bütün nimetlerdir.²⁶⁵

İsrailoğullarının geçmiş dönemlerde yaşayan insanlara üstün kılınmış olması, Kur’an-ı Kerim’de değinilen bir husustur. Ayette bu mesele şöyle ele alınır:

²⁶³ Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur’an Tefsiri*, 1/73.

²⁶⁴ el-Bakara 2/40, 48.

²⁶⁵ İbn Cevzi, *Zadü’l- Mesir*, 1/74-75.

يَا بَنِي إِسْرَآئِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ

“Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetimi ve sizi diğer topluluklara üstün kıldığımı hatırlayın” (el-Bakara 2/47).

Medine’de yaşayan Yahudilere bir uyarı niteliği taşıyan ayet, geçmiş dönemlerdeki İsrailoğullarının, cümle aleme üstün kılındıklarını hatırlatmaktadır. Allah (c.c), pek çok kötü durumda onlara yardım etmiş, Tevrat’ı inzal ederek yol göstermiştir.²⁶⁶

Yahudiler, seçilmiş kullar olduklarını düşündükleri için kendilerini temize çıkarıp üstün görmüşlerdir. Allah’ın (c.c) geçmiş dönemlerde gönderdiği peygamberlerin evlatları olmalarıyla övünmüşlerdir.²⁶⁷ Bu durumu ifade etmek üzere Yahudiler ve Hristiyanlar: نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ “Biz Allah’ın oğulları ve sevgilileriyiz” demişlerdir.²⁶⁸

Ehl-i Kitap, peygamberlerin soyundan geldikleri için kendilerini yücelterek, peygamberlerinin dinini bizden daha iyi bilen yok demişlerdir. Bunun üzerine Allah (c.c), şu ayetleri inzal etmiştir:

أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى قُلْ أَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

تِلْكَ أُمَمٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ

“Yoksa siz İbrâhim, İsmâil, İshak, Ya’kûb ve torunların Yahudi yahut Hristiyan olduklarını mı söylüyorsunuz?” De ki: “Siz mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı?” Allah katından gelmiş olup kendinde bulunan bilgiyi gizleyenden daha zalim kim vardır? Allah, yaptıklarınızdan habersiz değildir.

Onlar bir ümmetti gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerine sizin kazandıklarınız size aittir. Siz onların yaptıklarından sorulmazsınız” (el-Bakara 2/140-141).²⁶⁹

²⁶⁶ Mukatil, *Tefsir-i Kebir*, 1/76.

²⁶⁷ Razi, *Mefâtihu'l- Gayb*, 9/52.

²⁶⁸ el-Mâide 5/18.

²⁶⁹ Benzer ayetler için bkz. el-Bakara 2/133-134.

Bu sebeple Yahudilerin kendilerini “seçilmiş halk” olarak görmelerine, Hristiyanların ise, Hz. İsa’ya (a.s) uluhiyet atfederek insanların kötülüğünü affedeceğine inanılan “vekaleten kefare” dogmalarına işaret ederek,²⁷⁰ Ehl-i Kitabın kuruntularının azaptan kurtarmayacağı, ancak inanıp iyi iş yapan kişilerin cennetle mükafatlandırılacağı uyarısı yapılır.²⁷¹ Yoksa insanlar arasında herhangi bir üstünlük söz konusu değildir. Kişinin soy yoluyla kurtulması ya da sadece herhangi bir dine mensup olup Allah’ın (c.c) emrinin dışında hareket etmesi onu kurtuluşa erdirmez. Yahudilerin bu tavırları göz önünde bulundurulmak suretiyle çeşitli uyarılar yapılmaktadır.

2.5.2. Kur’an-ı Kerim’in Tevrat’ı Tasdik Etmesi

Kur’an-ı Kerim, Tevrat’ın ve İncil’in Allah (c.c) tarafından gönderildiğini doğrular ve Hz. Muhammed’in (s.a.v) sıfatlarıyla ilgili hususta o kitaplardaki bilgilere katılır.²⁷² Bu sebeple Hz. Muhammed’in (s.a.v) ve Kur’an-ı Kerim’in Tevrat’ı ve İncil’i tasdik ettiğiyle ilgili Medenî ayetler çeşitli surelerde zikredilmektedir.²⁷³ Ancak Yahudiler, dünyevi çıkarları için gerçeği gizlemeyi amaçlamışlar, Kur’an-ı Kerim’in eleştirilerine maruz kalmışlardır.²⁷⁴

Hz. Muhammed (s.a.v) peygamber olarak görevlendirilmeden önce Yahudilerden Benî Kurayza ve Benî Nadir kabileleri, Evs ve Hazrec kabilelerine karşı o peygamberle fetih istiyorlardı.²⁷⁵ Ki bu konuyla ilgili hakikati tasdik eden bir peygamber gönderildiğinde, peygamberler vasıtasıyla gönderildikleri toplumlardan iman edeceklerine dair ahit alınmıştır.²⁷⁶ Bu sebeple Cahiliye döneminden Asr-ı Saadet’e kadar yeni bir peygamber geleceğini ve düşmanlarını o peygamberle yeneceklerini söylemişlerdir. Ancak Yahudiler, Arap olduğu için son peygamberi (s.a.v) inkar etmişlerdir.²⁷⁷

Yine tasdik etmeyle ilgili bir ayette şöyle buyrulur:

²⁷⁰ Esed, *Kur’an Mesajı*, 169.

²⁷¹ en-Nisâ 4/123-126.

²⁷² İbn Cevzi, *Zadü’l- Mesir*, 2/76.

²⁷³ el-Bakara 2/41, 89; Âli İmrân 3/81; en-Nisâ 4/47 el-Mâide 5/48.

²⁷⁴ el-Bakara 2/41-42.

²⁷⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, 1/313.

²⁷⁶ Âl-i İmrân 3/81; Esed, *Kur’an Mesajı*, 106.

²⁷⁷ el-Bakara 2/89; Mukatil, *Tefsir-i Kebir*, 1/102.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ آمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَىٰ أَدْبَارِهَا أَوْ تَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّا أَصْحَابَ السَّبْتِ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا

“Ey Ehl-i kitap! Biz birtakım yüzleri silip dümdüz ederek arkalarına çevirmeden yahut cumartesi yasaklarını çiğneyen kimseleri lânetlediğimiz gibi onları da lânetlemeden önce, sizdekini doğrulamak üzere indirdiğimiz kitaba iman edin. Allah’ın emri mutlaka yerine gelecektir” (en-Nisâ 4/47).

Kur’an- Kerim’in Tevrat’ı tasdik etmesine vurgu yapan ayette, Yahudilerin son vahye iman etmeleri amaçlanmıştır. Kur’an-ı Kerim مُصَدِّق “tasdik eden” bir kitaptır. Tevrat’ta yer alan Hz. Muhammed’in (s.a.v) peygamber olduğuyla ilgili bilgileri doğrular. Bu sebeple önceki kitaplara iman edenlerin Kur’an-ı Kerim’e iman etmesi gerekir. İman etmezse azaba çarptırılacağı uyarısı bulunmaktadır.²⁷⁸

2.5.3. Yahudilerin Ataları Vasıtasıyla Uyarılması

Hız. Musa (a.s) kıssasında, Allah’ın (c.c) İsrailoğullarını Firavun’un zulmünden kurtardığı ve birçok nimetle ödüllendirdiği anlatılmaktadır. Fakat İsrailoğullarının verilen nimetlere nankörlük ettikleri görülmektedir. Buzağıya tapmaları ve Allah’ı (c.c) açıkça görmeyi istemeleri karşısında bile kudret helvası ve bıldırcın eti başta olmak üzere pek çok nimet verilmiştir.²⁷⁹ Bu ayetlerde tarihi olaylardan bahsedildiği halde Medine’de yaşayan Yahudilerin başından geçmiş gibi anlatılması, tahrifat yapmış olsalar da atalarının peşinden gitmeleri ve aynı dine mensup olduklarını ifade etmeleri dolayısıyladır.²⁸⁰ Çünkü Yahudiler, İsrailoğulları milletine mensup olmayı övünç kaynağı olarak görmüşlerdir. Bu sebepten dolayı İsrailoğulları kıssalarıyla atalarının hepsinin bir olmadığı gözler önüne serilmiştir. Peygamberlere itaat eden ve hakkı doğru yol edinen ataları olduğu gibi yanlış yapan ve isyan etmeye meyilli ataları da bulunmaktadır.

Mesela Yahudi ataları Hız. Musa’nın (a.s) şehre gir emrine itaat etmemişler, Allah’ın (c.c) emir ve yasaklarını kendi menfaatlerine uymadığı için inkar etmişlerdir. Allah (c.c), Yahudilere “kutsal topraklara” girin buyurmuş ancak onlar, o

²⁷⁸ Mukatil, *Tefsir-i Kebir*, 1/364.

²⁷⁹ el-Bakara 2/49-66.

²⁸⁰ Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur’an Tefsiri*, 1/83.

şehirde yaşayan milletten korkarak girmemişler, bu sebeple kırk yıl çölde yaşamaya mahkum olmuşlardır.²⁸¹

İsrailoğullarının başından geçen İnek olayı²⁸² geçmişte yaşayan Yahudilerin Hz. Musa'nın (a.s) emrine itaat etmedeki zorluk çıkarmalarını anlatmaktadır. Ancak mesele sadece İsrailoğulları atalarının isyan etmeye meyilleri değildir. Bu olayın tefsirinde Zemahşeri: "İsrailoğulları ile ilgili kıssaların hepsi aslında onların işlemiş oldukları kötülükleri sayıp dökmek, bu konuda onları eleştirmek, onlara sürekli olarak gösterilen büyük mucizelere işaret etmek için anlatılmıştır"²⁸³ açıklamasını yapar. Bu sebeple atalarının yaptıkları yanlışlara yer verilen kıssalardaki gaye, tarihi olayları anlatmanın yanında Medine'de yaşayan Yahudilere uyarı amacının bulunmasıdır.

Zemahşeri'nin yerinde yaptığı tespite bir örnekte peygamberlere iman mevzusunda görülmektedir. Yahudi atalarının işlediği büyük günahlardan birisi geçmişte yaşayan peygamberleri yalanlamaları ve öldürmeleridir.²⁸⁴ Geçmiş dönemlerde yaşayan atalarının zulümlerine değinilmesi ya atalarının kusurunu anlatmaktadır ya da Yahudilerin Hz. Peygamberi (s.a.v) öldürmek için çalıştıklarını açığa çıkarmaktadır.²⁸⁵ Ancak hangisi olursa olsun ataları üzerinden tenkit edilmektedirler.

2.5.4. Tevrat'ın Tahrifi Meselesi

Kur'an-ı Kerim'in Yahudilerle ilgili ele aldığı en önemli tenkit konularından biri, Yahudi bilginlerce Tevrat'ın bilinçli bir şekilde tahrif edilmesidir. Tevrat'ta vaaz edilen hükümleri bozma, değiştirme ve bilerek yanlış aktarma olarak gördüğümüz tahrifin iki ayrı özelliği vardır. Bunlardan birincisi, Tevrat metninde yer alan asıl bilgileri çıkarıp kendi yazdıkları bilgileri eklemeleridir. Bu durumda kullandıkları bir metot ise, harflerin ve kelimelerin yerleriyle oynayıp manayı değiştirecek şekilde bozmalarıdır.²⁸⁶ İkincisi, asıl metne ek olarak kendi yorumlarını, İsrailoğulları tarihini ve kendilerine ait çeşitli görüşleri eklemiştir.²⁸⁷

²⁸¹ el-Bakara 2/58-59; el-Mâide 5/20-26.

²⁸² el-Bakara 2/67-73.

²⁸³ Zemahşeri, *Keşşâf*, 1/416.

²⁸⁴ el-Bakara 2/87; Âl-i İmrân 3/181.

²⁸⁵ Zemahşeri, *Keşşâf*, 1/438.

²⁸⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 1/294.

²⁸⁷ Mevdudi, *Tefhimu'l- Kur'an*, 1/89.

Bu hususla ilgili bir ayette “Şimdi (ey müminler!) onların size inanacaklarını mı umuyorsunuz? Oysa onlardan bir zümre, Allah’ın kelâmını işitirler; sonra o kelâmı iyice anlamış olmalarına rağmen yine de bile bile onu tahrif ederlerdi” (el-Bakara 2/75) buyrulur.²⁸⁸

Bu ayette Yahudi atalarından bir takım kimselerin, kasıtlı bir şekilde ilahi vahiy değiştirdiği anlatılmaktadır. Ancak ayet Medine’deki sıcak bir duruma çözüm getirmektedir. Medineli Ensar, Yahudilerin son peygamberi beklediklerini bildikleri için Hz. Muhammed’e (s.a.v) iman etmemelerine anlam veremiyorlardı. Vahiy bilgisine sahip bu insanlar neden Müslüman olmuyorlar diye şüpheye kapılıyorlardı. İman ettikleri kitabı bile değiştiren bu insanların iman etmesinin zor olduğu hatırlatılarak beklentiye girmenin yanlış olduğu vurgulanmaktadır.²⁸⁹

Ayrıca Yahudiler arasında sadece bilgili kimseler yoktur. Kitabın bilgisine sahip olmayan bir kısım ümmiler vardır. Bu kimseler ilimle meşgul olmamaları sebebiyle Tevrat’ın içinde yer alan bilgilerden habersizdiler. Ümmilerin, vahiy ve tahrif edilen arasında ayırım yapması zor olduğundan kendilerine ne anlatılırsa onu doğru biliyorlardı. Allah (c.c), bu kimselerin sadece zanla hareket ettiğini bildirerek kuruntuların peşine takıldıklarını bildirmektedir.²⁹⁰ Bu bağlamda اَمَانِي “kuruntu” kelimesinden kastın ne olduğu hakkında çeşitli görüşler vardır. Bu görüşler kelimeye verilen anlama göre yapılmıştır. Yalan anlamı kabul edilirse bazı yalan sözler olduğu, okumak anlamı kabul edilirse kitabı anlamayıp sadece dinlemekle yetinmeleri, dilek ve istek anlamına göre Allah’tan (c.c) bazı şeyleri temenni etmeleri olup kati bilgiye sahip olmadıkları için vehim ve boş kuruntular içinde olmalarıdır.²⁹¹

Yahudiler arasında kendi görüşünü yazan, sonra da Allah’ın (c.c) inzal ettiği vahiy gibi gösteren kimseler, dünya hayatında elde edecekleri para ve mal gibi menfaat için yalan söyleyip hakka batıl karıştırmışlardır.²⁹² İnsanları yanlışla sürüklemelerinin ve Tevrat’ı tahrif etmelerinin sebebi, dünyayı ahirete tercih ederek heva ve heveslerine uymalarıdır. Bu menfaatlerden biri, Hz. Muhammed’in (s.a.v) peygamberliğini inkar etmeleridir. Bu ayetin nüzul sebebi olarak aktarılan bir

²⁸⁸ اَفَتَطْمَعُونَ اَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

²⁸⁹ Mevdudi, *Tefhimu'l- Kur'an*, 1/87-88.

²⁹⁰ el-Bakara 2/78.

²⁹¹ İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 1/108-109; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 1/295.

²⁹² el-Bakara 2/79; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 1/295.

rivayette Ehl-i Kitap, Hz. Muhammed'in (s.a.v) Tevrat'ta yer alan sıfatlarını kaldırıp Tevrat'ı değiştirmişlerdir.²⁹³

2.5.5. Cehennemde Sayılı Gün Kalacakları İddiası

Ölümünden sonra günahkarların cezalandırılacağı cehennemle ilgili Yahudilerin yanlış inançları bulunmaktadır. Cehennemde sayılı günler kalıp çıkacaklarını iddia etmektedirler. Allah (c.c), onlara bu konuda hiçbir taahhütte bulunmadığını bildirerek, işlediği kötülük kendisini çevreleyen kimselerin orada ebedi kalacağını bildirmiştir.²⁹⁴ Yahudiler, saygınlık ve güvenilirliklerini korumak için ilkeler uydurup kurallar belirliyor ve bunları Allah'a (c.c) nispet ediyorlardı. Yahudiler, üstün olduklarına inandıkları için birkaç gün dışında ceza almayacaklarını söylüyorlardı.²⁹⁵

وَقَالُوا لَنْ نَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَةً قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

“Bir de dediler ki: ‘Sayılı birkaç gün dışında bize ateş dokunmayacaktır.’ De ki: ‘Allah’tan (bu hususta) bir söz mü aldınız. -şayet öyle ise Allah verdiği sözden dönmez- yoksa Allah hakkında bilmediğiniz bir şey mi söylüyorsunuz?’” (el-Bakara 2/80).

Cehenneme girecekleri gün sayısı konusunda farklı bilgiler mevcuttur. Buzağıya taptıkları gün miktarınca cehenneme gireceklerini iddia etmişlerdir. Bu durumda kırk gün cehenneme girip çıkacaklarını söylemişlerdir. Diğer bir düşünceleriye dünyanın süresi yedi bin yıl olup her bin yıl için bir gün kalacağız demişlerdir. Bu durumda yedi gün kalıp çıkacaklarını iddia etmişlerdir.²⁹⁶

Ayetler, Medine’de yaşayan Yahudilerin ahiret inancına yönelik düzenleme getirmektedir. Zihinlerine yer eden bazı yanlış bilgilerden kurtulmalarını amaçlamıştır. Suç işleyenin kendisi cezalandırılacak, Salih amel işleyenin kendisi mükafat elde edecektir. Atalarının yaptığı iyiliklerin onlara bir faydası dokunmadığı gibi, kötülük yapanların günahı onlara eza vermeyecektir. Ahiret hayatında kazançlı çıkmak istiyorlarsa yapmaları gereken iman edip Salih amel işlemek gerektiğidir.

²⁹³ İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 1/109.

²⁹⁴ el-Bakara 2/80-82; Âli İmrân 3/23-25.

²⁹⁵ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, 2/370.

²⁹⁶ Zemahşeri, *Keşşâf*, 1/426.

2.5.6. Ahit Meselesi ve Ahde Vefasızlıkları

Kur'an-ı Kerim'de yer alan ahit konusunu iki kısımda ele almak mümkündür. Bunlardan ilki, İsrailoğulları tarihinde pek çok kez vuku bulan ahit, Allah'a (c.c) söz vermeleridir. Yahudilerden, Allah'ın (c.c) emrettiği bazı ilkeleri uygulayacaklarına dair söz alınmıştır. Geçmiş dönemde yaşayan Yahudilerden alınan bu sözler sonraki kuşakları kapsamaktadır. Ayetlerde Allah'a (c.c) verdikleri sözlere uymaları gerektiği hususunda pek çok uyarı mevcuttur.

Yahudiliğin en önemli unsurları arasında yer alan ahit meselesi Kur'an-ı Kerim'de sık tekrarlanır. İsrailoğullarının Allah'a (c.c) karşı sorumluluklarını kapsayan ahit, verdikleri söze sadık kalmaları gerektiğini ifade eder. Yüce Allah (c.c), Yahudilerden birçok konuda ahit aldığını belirterek, bu ahde sadık kalmalarını emretmektedir. Yalnız Allah'a (c.c) kulluk etmek, anne babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara ihsanda bulunmak, insanlara güzel söz söylemek, namaz kılmak, zekât vermek, Kitabı insanlara açıklayıp gizlememek ve Kitabı doğrulayan peygamber geldiğinde ona iman edip yardımda bulunmak ve Cumartesi (Sebt) yasağına uymak gibi meselelerde ahit alınmıştır.²⁹⁷

Yahudilerden alınan ahitlerden bir diğeri birbiriyle savaşmamak ve aralarına düşmanlık sokmamaktır. Medine'de yaşayan Yahudiler ahde sadık kalmamıştır. Verdikleri sözlerin bir kısmını uygulayıp bir kısmını uygulamamaları sebebiyle Allah (c.c), Yahudilerin içine düştükleri çelişkili duruma dikkat çekmiştir.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَسْهَوُونَ

ثُمَّ أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِنْ يَأْتِوكُمْ أُسَارَى تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

“Birbirinizin kanını dökmeyeceksiniz, birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacaksınız?” diye sizden kesin söz almıştık; göre göre bunu kabul etmişsiniz.

Ama siz yine birbirinizi öldürüyorsunuz, sizden bir grubu yurtlarından çıkarıyorsunuz; onlara günah ve düşmanlık yapmakta birleşiyorsunuz, onları çıkarmak size yasaklanmışken (çıkarıyorsunuz, sonra da) esir olarak geldiklerinde

²⁹⁷ el-Bakara 2/83; Ali İmrân 3/75-77, 187; en-Nisâ 4/154-155; el-Mâide 5/12-13, 70-71.

fidyelerini veriyor (kurtarıyor)sunuz. Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden bunu yapanın cezası dünya hayatında rezil olmaktan başka nedir? Kıyamet gününde de (onlar) azabın en şiddetlisine itilirler. Allah yaptıklarınızı bilmez değildir” (el-Bakara 2/84-85).

Yahudilerden Benî Kurayza kabilesi Evs kabilesiyle, Benî Nadir kabilesiyle Hazreç kabilesiyle ittifak kurmuştu. Savaş durumunda her kabile müttefikinin yanında savaşa katılıyordu. Savaşı kazandığında Yahudi olup olmamasına dikkat etmeden evlerini harabeye çeviriyor, onları yurdundan sürüyorlardı. Ancak savaştıkları gruptan birisi esir düştüğünde iki grup bir araya gelerek fide meselesinde el birliği yapıyorlardı. Onların bu çelişkili durumunu Araplar ayıplamışlar ve savaşta karşısında yer aldığınız kişilerin fidesini ödemeniz nasıl bir durum dediklerinde Yahudiler, onlarla savaşmalarının yasaklandığını, fidyelerini vermeleri emredildiğini ama müttefiklerinden haya ettiklerini ifade etmişlerdir.²⁹⁸

Yahudilerle ilgili ikinci husus ahde vefasızlıklarıdır. Yukarıdaki olayda müttefiklerine verdikleri söze sadık kaldıkları için bu çelişkiye düştüklerini açıklamaya çalıştıkları halde, Müslümanlarla yaptıkları sözleşmeleri bozmuşlardır. Kur'an-ı Kerim'de ele alınan ahde vefasızlıkları, Müslümanlara karşı tavırlarında ortaya çıkmaktadır. Müslümanlarla yaptıkları sözleşmelere riayet etmeleri gerektiği halde sözlerinde durmadıkları ve ihanet ettikleri bildirilir.

Yahudilerin ahdi bozmaları nüzul tertibinde 88. Sırada yer alan Enfâl suresinde geçmektedir. Her fırsatta ahdi bozanların yakalandığında ibreti alem için cezalandırılması gerektiği ve ihanet etmeleri düşünülürse sözleşmenin bozulabileceği ifade etmektedir.²⁹⁹ Hz. Muhammed (s.a.v), Benî Kurayza kabilesiyle düşmanlarına yardım etmemeleri konusunda ahit yapmıştı ancak onlar tarafından Bedir savaşında bozuldu, sonra yine ahit yaptılar. Sonraki sözleşmeyi ise Hendek savaşında bozdukları için bu ayetlerin nazil olduğu kaynaklarda geçmektedir.³⁰⁰

Derveze, bu ayetlerde ahdi bozanların Medine'de yaşayan diğer bir Yahudi kabilesi olan Benî Kaynuka olduğunu ifade etmiştir.³⁰¹ Bu görüşü ifade ederken, Ahzâb suresinde Benî Kurayza kabilesiyle alakalı nazil olan ayetlerin mevcut

²⁹⁸ Zemahşeri, *Keşşâf*, 1/434.

²⁹⁹ el-Enfâl 8/55-58.

³⁰⁰ İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 2/486; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 4/277.

³⁰¹ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, 2/400.

olmasını göz önünde bulundurmıştır. Yine Enfâl suresi ayetlerinin nazil olduğu ve Benî Kaynuka kabilesinin sürgün edilmesi, aynı zaman diliminde gerçekleştiği gerekçesiyle böyle bir kanıya varmıştır. İslam tarihi kaynaklarında Bedir ve Uhud savaşları arasında ilk sürgün edilen kabilenin Benî Kaynuka kabilesi olduğu ve bu olayın Hicri 3. Yıl veya Hicri 2. Yılın 10. Ayında gerçekleştiği bilinmektedir.³⁰²

Ayetler, sözleşme yaptığında sadık kalacağına güven duyulamayan bir takım kişilerden bahsetmektedir. Hangi kabileyle alakalı olması burada irdelenmek istediğimiz husus değildir. Konumuzla ilgili kısım, Yahudilerin insanlara verdiği sözü bozmaya meyilli olduklarına ve ahde vefaya dikkat etmediklerine vurgu yapılmasıdır. Ayetler, Yahudilerin söz vermeyle ilgili yanlış tavır sergilediklerini ortaya koymaktadır.

2.5.7. Kalplerinin Kılıflı/İlim Kabı Olduğunu Söylemeleri

Hiz. Muhammed'in (s.a.v) İslam'ı tebliğ etmesi karşısında Yahudiler, olumsuz karşılık vermiştir. Hiz. Peygamberin (s.a.v) anlattığı hakikate ihtiyaçları olmadığını ifade eden Yahudiler, kendilerinin bu bilgileri anlamadığını veya ihtiyaç duymadıklarını söylemişlerdir. Yahudilerin, ikircik anlama gelebilecek bir söz kullanmaları manidardır. İslam daveti karşısında Yahudiler, قُلُوبُنَا غُلْفٌ cevabını vererek kalplerinin kılıflı ya da ilim kabı olduğunu söylemişlerdir.

وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ

“‘Kalplerimiz perdelidir’ dediler. Hayır; ama inkârlarından dolayı Allah onları lânetlemiştir, artık çok az inanırlar” (el-Bakara 2/88).³⁰³

غُلْفٌ “gulf” kelimesi müfessirler tarafından iki şekilde anlaşılmıştır. Birincisi, kalplerinin kılıflı, perdeli olduğunu söylemeleridir. Hiz. Peygamberin (s.a.v) getirdiği vahiy ona sirayet edemiyor, kalpleri onu anlamıyor anlamındadır. İkincisi, kalplerinin ilim kabı olduğunu söylemişlerdir. Bu sebeple sahip oldukları ilmin yeterli olduğunu, başka ilimlere ihtiyaçları olmadığını ifade etmek istemişlerdir.³⁰⁴

³⁰² Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 482.

³⁰³ en-Nisâ 4/155.

³⁰⁴ Zemahşeri, *Keşşâf*, 1/440.

2.5.8. Kelimeleri Tahrif Etmeleri

Sahabeler, Hz. Muhammed'in (s.a.v) tebliğine itaat ettiklerini göstermek için رَاٰنَا "râinâ" demekteydiler. Bu kelime kendilerini idare etmesi, yönetmesi ve işlerini düzene koyması anlamlarına gelmektedir. Ancak Yahudiler, kelimeye uzatılmaması gereken Ayn harfini uzatarak "bizim çoban" anlamına gelebilecek şekilde söylemeye başlamışlardır. İbranicede ve Süryanicede "dinle dinlemez olasıca" gibi bir anlama geldiği ifade edilmiştir. Aynı zamanda bu kelimenin رَاٰن "ahmak, kaba" sıfatına lafız olarak benzemesi sebebiyle, bu anlamın akla dahi gelmemesi için söylenmemesi gerektiği emredilmiştir. Yine bu kelime "sen bizi dinle, biz de seni dinleyelim" anlamına gelebilecek işteşlik anlamı vardır.³⁰⁵

Bakara suresi 104. Ayette Yahudilerin alaylarını önlemek için Müslümanlara رَاٰنَا "râinâ" kelimesi yerine اَنْظُرْنَا "Unzurnâ" kelimesinin kullanılması emrediliyor. Nüzul tertibinde 92. Sırada yer alan Nisâ suresi 46. Ayetinde ise Yahudilerin dillerini eğip bükerek kelimelerin yerlerini ve anlamdaki amacını değiştirerek tahrife gittikleri açıklanıyor.³⁰⁶ Yahudilere, سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا "işittik ve isyan ettik", رَاٰنَا "râinâ (dinle dinlemez olasıca)" demek yerine سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا "işittik ve itaat ettik", اَنْظُرْنَا "unzurnâ (dinle ve bize bak)" demeleri emrediliyor.

2.5.9. Müslümanları Şüpheyeye Düşürmek İçin Gayret Etmeleri

Yahudiler, Müslümanları imandan inkara döndürmeyi amaçlamışlar, hak olanı bildikleri halde kıskançlıklarından ötürü Müslümanları İslam'dan uzaklaştırmayı hedef edinmişlerdir.³⁰⁷ Müslümanların büyük zarar gördüğü Uhud savaşından hemen sonra Fihnas b. Âzûrâ, Zeyd b. Kays ve Yahudilerden birkaç kişilik grup, Huzeyfe b. Yemân ve Ammar b. Yasir'e hak yolda olsaydınız yenilgiye uğramazdınız diyerek İslam'ı terk etmeleri gerektiğini söylemişlerdir. Kendilerinin doğru yolda olduğunu söyleyerek Müslümanları kendi dinlerine çağırmışlardır.³⁰⁸

Beklenen son peygamber kendi aralarından çıkmadığı için hakikati gölgelemeye çalışan Yahudiler, Müslümanları şüpheyeye düşürmek için çeşitli oyunlar kurmuşlardır. Yahudilerden on iki kişilik bir grup aralarında anlaşarak gündüz iman edip akşam inkar edeceklerdir. İnkâr etmedeki amaçlarını gerekçelendirirken kutsal

³⁰⁵ Zemahşeri, *Keşşâf*, 1/466; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 1/367.

³⁰⁶ İbn Cevzi, *Zadü'l-Mesir*, 1/570.

³⁰⁷ el-Bakara 2/109.

³⁰⁸ Zemahşeri, *Keşşâf*, 1/474.

kitaplarını incelediklerini, alimleriyle istişare ettiklerini, ancak son peygamberin Hz. Muhammed (s.a.v) olmadığını söyleyeceklerdir. Kiblenin değiştirilmesiyle alaka benzer bir durum Yahudi hahamlardan Ka'b b. Eşraf tarafından ortaya atılmıştır. Önce Hz. Peygamberin (s.a.v) emrine uymayı, sonra terk etmeyi tavsiye etmiştir.³⁰⁹

2.5.10. Cenneti Yahudilere Mahsus Görmeleri

Ehl-i Kitap olarak nitelendirilen Yahudiler ve Hristiyanlar, sadece kendi dinine mensup olaranların doğru yolda olduğunu düşünmüşlerdir. Her iki zümre de, karşı tarafa sert ve olumsuz tavır sergilemiştir. Bu meseleyi ele alan bir rivayette, Necran Hristiyanlarından bir heyet Hz. Peygamberin (s.a.v) huzuruna geldiğinde, Yahudi alimleri oraya gelerek Hristiyanlarla tartışılar ve birbirlerine seslerini yükselttiler. Yahudiler, Hz. İsa'yı (s.a) ve İncil'i inkar ederek Hristiyanların hiçbir temele dayanmadıklarını söylediler. Hristiyanlar da, Hz. Musa'yı (a.s) ve Tevrat'ı inkar ederek Yahudilerin hiçbir temele dayanmadığını ifade ettiler.³¹⁰

Ehl-i Kitap'ın ihtilafa düşmesinin temelinde kıskançlık ve ihtiras gelmektedir. Bu sebeple sadece kendilerini överek “Bizim dinimizden daha faziletli din yok” demişlerdir. Bunun üzerine *إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ* “Allah katında gerçek din İslam’dır...” ayeti nazil olmuştur.³¹¹ Ancak Ehl-i Kitap bunu kabul etmemiş, İslam'ı ve getirdiği hakikati inkar etmiştir.

Sadece kendi din mensuplarının doğru yolda olduğunu ve cennete gireceğini düşünen, bundan dolayı Hz. Peygambere (s.a.v) iman etmek istemeyen Yahudilere ve Hristiyanlara, geçmiş peygamberlerin vasiyet ettiği dinin İslam olduğu bildirilir. Bu sebeple Müslüman olmaları gerektiği pek çok ayette haber verilir.³¹² Ehl-i Kitabın ortak bir söze “Allah'ın birliğine” davet edilmesi, Hz. İbrahim'in (a.s) Yahudilerden ve Hristiyanlardan olmadığı, Hz. Muhammed'in (s.a.v) ve Müslümanların ona en yakın kişiler olduğu bildirilir.³¹³

Bu konunun işlendiği diğer ayetlerde,³¹⁴ Kitabı doğrulayan bir peygamber geldiğinde ona iman edip yardımda bulunacaklarına dair peygamberlerden alınan

³⁰⁹ Âl-i İmrân 3/69-74; İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 1/394-395; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2/367.

³¹⁰ Zemahşeri, *Keşşâf*, 1/480.

³¹¹ Âl-i İmrân 3/19-22; İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 1/353.

³¹² el-Bakara 2/111-113, 120, 132-135.

³¹³ Âl-i İmrân 3/64-68.

³¹⁴ Âl-i İmran 3/81-85.

misak hatırlatılmaktadır. Bu misak, önceki peygamberlere iman eden ve söz veren Ehl-i Kitap'ı kapsar.³¹⁵

قُلْ آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ
وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ

“De ki: Allah’a, bize indirilene, İbrâhim’e, İsmâil’e, İshak’a, Yâkub’a ve sıbtlara (Yakuboğulları’ndan türeyen kabilelere) indirilene; Mûsâ’ya, Îsâ’ya ve peygamberlere rableri tarafından verilene inandık; onlar arasında bir ayırım yapmayız, biz O’na teslim olanlarız. Kim İslâm’dan başka bir din ararsa bilsin ki (o din) ondan kabul edilmeyecek ve o âhirette kaybedenlerden olacaktır” (Âl-i İmrân 3/84-85).

Ehli Kitap, Tevrat’a ve Hz. Musa’ya (a.s) iman ettikten sonra Kur’an-ı Kerim’i ve Hz. Muhammed’i (s.a.v) inkar etmekle küfre sapmış, hak yolda olma vasfını kaybetmiştir. Ahiret gününde şefaatin fayda vermeyeceği, fidye alınmayacağı, hiçbir yardım yapılmayacağı şeklinde uyarılarla, faziletli ve iyi olmaya davet edilirler.³¹⁶ Ancak fazilet, atalarından görüp uyguladıkları gelenekler ya da din bilginlerinin koyduğu kurallar değildir. Samimi bir şekilde iman etmeleri ve imanları uğrunda fedakarlıkta bulunabilmeleridir.³¹⁷

Ehl-i Kitap’ın kendi aralarındaki tartışmalarına ve kendilerini Hz. İbrahim’in (a.s) yolunda görmelerine karşılık, doğru yolda olmanın ilkeleri gösterilmiştir. Ahiret gününde kurtuluşa ermek isteyen İman edenlere, Yahudilere, Hıristiyanlara ve Sâbîlere; Allah’a (c.c) ve ahiret gününe iman edip Salih ameller işlemeleri gerektiği bildirilmiştir.³¹⁸

2.5.11. Kible Meselesi

Yahudiler, kıblenin değiştirilmesiyle İslâm’a yönelik tenkit faaliyeti yürütmüşlerdir. Kıblenin Kudüs’teki Beytül mukaddes’ten Mekke’deki Kâbe’ye çevrilmesi sonucunda Müslümanlarla Yahudilerin arası açılmıştır. Nesih ayeti olarak

³¹⁵ Mevdudi, *Tefhimu’l- Kur’an*, 1/275.

³¹⁶ el-Bakara 2/48, 123; Âl-i İmrân 3/86-92.

³¹⁷ Mevdudi, *Tefhimu’l- Kur’an*, 1/279.

³¹⁸ el-Bakara 2/62, 177; el-Mâide 5/69; el-Hac 22/17.

da bilinen 106. Ayetin³¹⁹ sebebi nüzulünde; kiblenin değiştirildiğini öğrenen Yahudiler, konulan hükmün Hz. Muhammed (s.a.v) tarafından değiştirildiğini, helal ve haram koyma konusunda Hz. Peygamberin (s.a.v) keyfi olarak istediğini yaptığını ileri sürmüşlerdir.³²⁰

Kiblenin değiştirilmesiyle ilgili ayetlerin hemen öncesinde Kâbe'nin tarihine vurgu yapılmaktadır. Yahudilerin, ataları kabul ettikleri Hz. İbrahim'in (a.s) Kâbe'yi inşasını, oğlu Hz. İsmail'le (a.s) beraber yaptıkları kısra anlatılmaktadır.³²¹ Ayrıca Kâbe'nin yeryüzünde kurulan ilk mabet olduğu, makamı İbrahim'in orada olduğu bildirilmiştir.³²² Kâbe, Mescid-i Aksa'dan önce inşa edilmiştir. Dolayısıyla Ehl-i Kitap'ın bildiği mabetlerin hepsinden daha önce ve daha mübarek bir Tevhid kiblesidir.³²³ Bundan dolayı, önceki peygamberlerin Tevhid ehli kimseler olduğu, Yahudi yahut Hristiyan olmadığı belirtilir. Sonrasında kiblenin Kâbe'ye çevrilmesiyle ilgili ayetlere yer verilir.³²⁴

قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ

“(Ey Muhammed!) Biz senin yüzünü göğe doğru çevirip durduğunu (gökten haber beklediğini) görüyoruz. (Merak etme!) Elbette seni hoşlanacağın bir kibleye döndüreceğiz. (Bundan böyle) yüzünü Mescid-i Harâm'a çevir. Nerede olursanız yüzlerinizi o yöne çevirin. Kitap verilenler bunun rableri tarafından bir gerçek olduğunu bilirler. Allah onların yaptıklarından haberdardır” (el-Bakara 2/144).

Hz. Muhammed (s.a.v), Medine'de on altı-on yedi ay kadar Kudüs'teki Beytül mukaddes'e doğru yönelerek namaz kıldırmıştır. Ancak Yahudilerin kendilerini üstün görmeleri ve İslam'a uzak durmaları sebebiyle, Kâbe'ye yönelmeyi istemiştir. Ancak bu konuda hüküm inzal edilmediği için Kâbe'ye yönelmemiştir.

³¹⁹ ما نُنسَخُ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (Biz bir ayeti siler veya unutturursak ondan daha iyisini ya da benzerini getiririz. Allah'ın her şeye gücü yeter olduğunu bilmedin mi?).

³²⁰ İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 1/132.

³²¹ el-Bakara 2/125-134.

³²² Al-i İmrân 3/95-97.

³²³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2/378.

³²⁴ el-Bakara 2/135, 140, 142-149.

Bedir savaşından iki ay önce gelen ayetlerdeki emirle Kâbe'ye yönelmesi emredilmiş, böylece kible Kâbe olmuştur.³²⁵

2.5.12. Yahudilerin Dost Edinilmemesi Gerektiği

Müslümanlar kendi aralarında iyiliği hakim kılmalı, huzur ve güven için gayret sarf etmelidir. Bunun için Müslüman toplumun vahdeti, birlik ve beraberliği elzemdır. Müslüman olmayan topluluklarla ilişkilerde adil olmak ve iyi davranmak gerekmektedir. Ancak Müslümanların kötülüğünü isteyen kimselerden uzak durmak, onlara önemli bilgileri vermemek emredilmektedir. Yahudiler, Müslümanların zararına olacak işler yapmayı amaçladıkları için dost edinilmemesi gereken kimseler arasında yer alır.

Birçok ayette Müslümanların, Müslüman olmayanlarla dostluk kurmasının yasaklandığı görülmektedir. İman edenleri bırakıp inkarcıları dost edinmeyin,³²⁶ kendiniz dışındakileri sırdaş edinmeyin,³²⁷ Yahudileri ve Hristiyanları dost edinmeyin,³²⁸ dininizi oyun ve eğlence yerine koyan Ehl-i Kitap ve kafirleri dost edinmeyin³²⁹ şeklinde uyarılar bulunmaktadır. Ayrıca Münafıkların, Müslümanları bırakıp Yahudileri dost edinerek onların yanında şeref ve izzet aramaması gerektiği bildirilir.³³⁰

Ayetlerin tefsirlerinde çeşitli rivayetler yer almaktadır. Rivayetler, Müslümanlara zarar vermek isteyen Yahudileri anlatmaktadır. Bu kimseler, Müslümanların dinini bozmayı amaçlamakta, münafıkların bildiği önemli haberleri öğrenmeye çalışmaktadır. Dostluk kurmanın yasaklandığı kimselerden Müslümanlara bir faydanın dokunmayacağı, aksine zarar vereceği bildirilir. Çünkü onların amacı iman edenleri zora sokmak, sıkıntı çıkarmak ve eziyet etmektir.³³¹

Ehl-i Kitap'la dost olmamaktan ziyade dost edinmemek emredilmektedir. Dost edinmekten kasıt ise güvenmek, itimat etmek, işlerinin başına geçirmek ve yardımına başvurmaktır. Bu durum fuzuli bir bekleyişten ibaret olduğu için

³²⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 1/399; Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, 1/250; Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 1/230-231.

³²⁶ Âl-i İmrân 3/28-30.

³²⁷ Âl-i İmrân 3/118-120.

³²⁸ el-Mâide 5/51-52.

³²⁹ el-Mâide 5/57.

³³⁰ en-Nisâ 4/139; Mukatil, *Tefsir-i Kebir*, 1/417-418.

³³¹ Rivayetler için bkz. İbn Cevzi, *Zadü'l-Mesir*, 1/360-361, 432-434; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2/315-316.

yasaklanmıştır. Ama Ehl-i Kitaba ihsanda bulunmak, adil yönetmek gibi güzel addedilen hususlar yasak kılınmamıştır.³³²

Bu sebeple Allah'a (c.c) ve peygambere düşmanlık eden, din hakkında savaşı ve sahabeyi yurtlarından çıkaran kimselerin dost edinilmemesi gerektiği bildirilir. Bu vasıfları taşıyanlar haricinde olanlara iyilik etmek ve adil davranmak nehy edilmemiştir.³³³ Dost edinilmemesi gereken kimseleri bildiren Mümteherine suresi ayetlerinin, Mekkeli müşriklerle ilgili bir meselede nazil olduğu rivayet edilir. Mekke'nin fethi için hazırlıklar başladığında Hatıb b. Ebi Beltaa müşriklere haber vermek için mektup yazar. Bu olay öğrenildiğinde mektubun müşriklere ulaşması engellenir. Hz. Peygamber (s.a.v), İslam'a düşmanlık edenleri dost edinmemenin önemini bildiren bir konuşma yapar ve ayetler bu durum üzerine nazil olur.³³⁴ Bu sebeple Müslümanların diğer dinlere mensup olanlara gizli bilgiler vermesi veya onlara yakın olma ihtiyacı hissetmesi yasaklanmıştır. Bunun haricinde Yahudilere ya da diğer din mensuplarına iyilik edip adil olmak gibi hususlarda dost olmak serbest kılınmıştır.

2.5.13. Yahudilerden/Ehl-i Kitap'tan İyi Kişilerin Bulunduğu

Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Kitap'la ilgili olan konuların çoğunluğu, Ehl-i Kitabın İslam aleyhine yaptığı faaliyetlerle ilgilidir. Ancak Ehl-i Kitap içinde iyi davranış sergileyenlerin bulunduğuna değinen ayetler yer alır. Bu ayetlerde Allah'ın emrine uygun iş yapanlar övgüye mazhar olmuştur. Ehl-i Kitap'tan hepsinin bir olmadığı, çoğu yoldan çıkmış olmakla birlikte az sayıda iyi kimsenin bulunduğu, içlerinde tutumlu bir ümmet olduğu, Allah'a (c.c)verdiği söze sadık kalan az sayıda kişinin olduğu haber verilir. Onlardan çoğu, bir kısmı, bazıları gibi ifadelerle istisna yapılmıştır.³³⁵

Ehl-i Kitap içinde istisna yapılan kimselerin özellikleri; Allah'a (c.c) inanmak, Hz. Muhammed'e (s.a.v) indirilen kitaba ve önceki kitaplara inanmak, Allah'a (c.c) saygılı olmak, Allah'ın (c.c) ayetlerini okumak, geceleri namaz kılmak ve zekat vermek olarak görülmektedir. Bu kişilerin Yahudilikten İslam'a geçen Abdullah b. Selam, Sellam b. Kays, Sa'lebe b. Selam, Abdullah b. Selam'ın kız

³³² Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 3/259-260.

³³³ el-Mümteherine 60/1, 8-9.

³³⁴ Mukatil, *Tefsir-i Kebir*, 4/199-201.

³³⁵ el-Bakara 2/83; Âl-i İmrân 3/113-115, 199; en-Nisâ 4/162; el-Mâide 5/59, 62, 66, 80.

kardeşinin oğlu Kays, Ka'b'ın oğulları Esid ile Esed, Yamîn ve İbn Yamîn olduğu bildirilir.³³⁶

Yahudilerden güzel ahlaka uygun davrananların bulunduğu gibi kötü ahlaka sahip olanlarının bulunduğu görülmektedir. Bazılarının emanete riayet ettiği, yüklerce mal versen hepsini geri vereceği, bazılarının ise bir dinar olsa bile tepesine binmeden alınamayacağı bildirilmektedir.³³⁷ Emaneti koruyan kişinin İslam'ı kabul eden Abdullah b. Selam olduğu, emanete ihanet eden kişinin Fenhas b. Azura olduğu aktarılmaktadır.³³⁸ Yahudiler arasında güzel ahlaka uygun davranış işleyenler İslam'a girenler, kötü ahlaka sahip olanlar Yahudi dini liderlerdir.

Yahudilerin Kitaba karşı yaklaşımlarında iki farklı tutum mevcuttur. Bir kısım Yahudiler, Kitaptan olmayan şeyleri dillerini eğip bükerek Allah'ın vahyi gibi göstermişler,³³⁹ Tevrat'ı yüklenip onu taşımamış ve hakkıyla uygulamamışlardır.³⁴⁰ Bir kısım Yahudiler ise, kitabı hakkıyla okuyup, kitaba iman etmiştir.³⁴¹ Kitabı tahrif ederek hakikati gizleyenler Ka'b b. Eşraf, Malik b. Dayf, Ebu Yasir, Cüdeyy b. Ahtab ve Şu'be b. Amr gibi kişilerdir. Kitaba uygun iş yapanlar Abdullah b. Selam ve arkadaşlarıdır.³⁴²

Kur'an-ı Kerim ayetlerinde anlatılan, iyi kişilerin Müslümanlığa giren kişiler olduğu, kötü kişilerin ise İslam'a düşmanlık yapan kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Yahudilerin çoğunluğu, liderlerinin peşinden giderek düşmanlığa başvurmuşlar, bunun sonucunda hukuk kurallarına uygun olarak cezalandırılmışlardır. Yahudiliğe mensup olup Müslümanlara düşmanlık yapmayanlara bir zarar verilmemiştir. Bu sebeple ulus olarak Yahudilere ayırım, düşmanlık vs. yapılmamıştır.³⁴³ Medine'de hiçbir Yahudi kabile kalmadığı dönemlerde dahi Medine'de yaşayan ve ticaretle uğraşan, Müslümanlar aleyhine hiçbir siyasi etkinlik yapmayan Yahudiliğe mensup kişilerin bulunduğu, Hz. Muhammed'in (s.a.v) onlara iyi davrandığı, hediyeler gönderdiği görülmektedir.³⁴⁴

³³⁶ Mukatil, *Tefsir-i Kebir*, 1/98.

³³⁷ Âl-i İmrân 3/75-77.

³³⁸ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2/369.

³³⁹ Âl-i İmrân 3/78-80.

³⁴⁰ el-Cuma 62/5-9.

³⁴¹ el-Bakara 2/121.

³⁴² Mukatil, *Tefsir-i Kebir*, 1/120, 278-279.

³⁴³ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, 2/416.

³⁴⁴ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 490.

2.5.14. Müslümanların Vahdetini Bozma Çabaları

Asr-ı Saadet'te, Müslümanlar arasındaki birlik ve beraberliği bozmak amacıyla düşmanlık eden Yahudiler vardır. Evs ve Hazreç kabileleri arasında eski savaş ve düşmanlık günlerini hatırlatarak Müslümanları birbirine düşürmeye çalışmışlardır. Yaşlı bir Yahudi olan Şemmas b. Kays, Evs ve Hazreç kabilelerinden bir kısım sahabenin huzur ve kardeşlik içinde konuşmalarını görünce, kin ve düşmanlığından dolayı bir genci yanlarına göndermiş ve onların yaptıkları eski savaşları hatırlatarak, aralarında münakaşa ve ağız kavgası olmasına sebep olmuştur. Bu haber Hz. Peygambere (s.a.v) ulaşınca, o sahabelerin yanına gelmiş ve onların artık doğru yolda olduklarını öğütlemiştir. Böylece o sahabeler fitneyi görmüş, birbirlerine sarılıp kucaklaşmışlardır.³⁴⁵

Bu durum üzerine nazil olan ayetlerde, Ehl-i Kitap'tan Yahudilerin Allah'ın (c.c) ayetlerini inkar ettiği ve Müslümanları doğru yoldan men ettiği bildirilir. Müslümanların Allah'tan (c.c) hakkıyla korkması, takva sahibi olması, Allah'ın (c.c) ipi olan Kur'an'a sıkı sarılması ve aralarında ayrılık çıkarıp ihtilaf eden Ehl-i Kitap gibi olunmaması gerektiği emredilir.³⁴⁶

2.5.15. Müslümanlara Maddi Zarar Veremeyecekleri

Yahudiler, Müslümanları İslam'dan döndürmek için sözlü sataşma içeren konuşmalar gerçekleştirmişlerdir. Ayetlerde, Yahudilerin fiilî güçlerinin olmadığı bildirilerek, sadece sözleriyle zarar verebilirler mesajı verilmiştir. Tevhide aykırı söz söyleyen Yahudi liderler, kendi aralarından iman eden Abdullah b. Selam ve arkadaşlarına eziyet etmişler,³⁴⁷ bunun üzerine Allah (c.c): “Size eziyetten başka bir zarar veremezler. Sizinle savaşsalar bile, size arkalarını dönüp kaçarlar, sonra onlara yardım da edilmez” (Âl-i İmrân 3/111)³⁴⁸ ayetini indirerek onların içinde bulunduğu duruma dikkat çekmiştir.

Ayrıca onlara zillet, alçaklık ve miskinlik damgası vurulduğu, ancak Allah'ın (c.c) ve Müslümanların ahdine sığınanların güvene kavuşacağı haber verilmiştir.³⁴⁹ Burada zilletten kastın onlarla savaşılması ve onların cezalandırılması olduğu ifade

³⁴⁵ Rivayetin tamamı için bkz. Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2/378-379.

³⁴⁶ Al-i İmrân 3/98-105; Mukatil, *Tefsir-i Kebir*, 1/290.

³⁴⁷ İbn Cevzi, *Zadü'l-Mesir*, 1/426.

³⁴⁸ لَنْ يَنْصُرُوَكُمْ إِلَّا أَدُوُّكُمْ وَأَنْ يَفْأَلُوَكُمْ يُؤَلُّوكمُ الْآدِبَارُ ثُمَّ لَا يَنْصُرُونَ

³⁴⁹ Âl-i İmrân 3/112.

edilmiştir.³⁵⁰ Çünkü bazı Müslümanlar Yahudilerin mal, sayı, kale ve silah güçlerinden korkuyorlardı. Bu ayetle korkuları giderilmiş ve pratik olarak cezalandırma bundan sonra başlamıştır.³⁵¹

2.5.16. Müslümanlara Kin Beslemeleri

Ensar ile Yahudiler, Medine’de eskiden beri iyi ilişkiler kuruyordu. Bu sebeple Müslümanlar, Yahudilere karşı iyi duygular besliyor, onları seviyordu.³⁵² Allah (c.c), Yahudilerin Müslümanları sevmediğini ve ikiyüzlü davranarak kandırdıklarını bildirmiştir.

هَآ أَنْتُمْ أَوْلَاءُ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ وَإِذَا لَفُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمْ
الْأَنَامِلَ مِنَ الْعِظِ قُلْ مُوتُوا بِعَيْطِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ
إِنْ تَمَسَسَكُمْ حَسَنَةٌ تَسُوهُمْ وَإِنْ تُصِيبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا إِنَّ
اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ

“Size gelince, bakın siz onları seviyorsunuz, ama onlar sizi sevmiyorlar. Siz kitabın tamamına inanıyorsunuz; onlar sizinle karşılaştıkları zaman “inandık” diyorlar; yalnız kaldıklarında ise size karşı öfkelerinden parmaklarını ısıyorlar. De ki: “Öfkenizden çatlayın!” Şüphesiz Allah kalplerde olanı bilmektedir. Size bir iyilik gelirse bu onları üzer, ama başınıza bir kötülük gelse buna sevinirler. Eğer sabreder ve sakınırsanız, onların tuzağı size hiçbir zarar vermez. Allah onların yaptıklarını çepçevre kuşatmıştır” (Âl-i İmrân 3/119-120).

Ayetlerin tefsiriyle ilgili bir açıklamaya göre; Yahudiler Müslümanların kazandığı Bedir savaşına üzülmüşler, Müşriklerin kazandığı Uhud savaşına sevinmişlerdir.³⁵³ Müslümanlara gelen iyiliğe üzülmeleri, musibete ise sevinmeleri düşmanlık ve kin beslemeleri sebebiyledir. Bu sebeple آمَنَّا “iman ettik” sözlerinin yalan olduğu, niyetlerinin inkar olduğu bildirilmiştir.³⁵⁴

2.5.17. Ateşin Yakacağı Kurban Mucizesi İstemeleri

Yahudiler, Hz. Muhammed’in (s.a.v) peygamberliğini yalanlarken birçok gerekçe ileri sürmüşlerdir. Bunlardan biri, Hz. Muhammed’in (s.a.v) ateşin yiyeceği

³⁵⁰ Razi, *Mefâtîhu’l- Gayb*, 6/549.

³⁵¹ Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, 2/381-382.

³⁵² Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, 2/433.

³⁵³ Mukatil, *Tefsir-i Kebir*, 1/294.

³⁵⁴ el-Mâide 5/61.

bir kurban mucizesi getirmediğidir. Yahudilere göre önceki peygamberlerin peygamberliğinin delili olarak; Allah'a (c.c) sunduğu kurbanın gökten gelen bir ateşle yakılmasıdır. Bu nedenle Hz. Peygamber'in (s.a.v) aynı mucizeyi gerçekleştirmesini isteyerek, bunu peygamberliğin sembollerinden kabul etmişlerdir. Rivayete göre Hz. Peygamberden (s.a.v) bunu isteyenlerin, Yahudilerin liderlerinden Ka'b b. Eşraf, Malik b. Sayf, Vehb b. Yehuza, Zeyd b. Manuh, Fenhas b. Azura ve Huyey b. Ahtab olduğu bildirilmiştir.³⁵⁵

Yahudilerde böyle bir düşüncenin oluşmasında Kudüs'teki İkinci Mabedin yıkılmasının etkisi büyüktür. Mabedin yıkılması sonrası, mabedde gerçekleştirilen ayinler son bulmuştur. Talmud sonrası Yahudileri, kendilerine vaat edilen Mesih'in Musevî ayinlerini eski bütünlüğü içinde yeniden hayata geçireceğine inanıyorlardı. Bu sebeple Tevrat'a dayalı Hukuk'a bütün açılardan uymayan birini peygamber olarak kabul etmeyi reddettiler.³⁵⁶

الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ عَهْدَ إِلَيْنَا إِلَّا نُوْثِنُ لِرَسُولٍ حَتَّى يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

“Onlar, “Doğrusu Allah, ateşin yakıp bitireceği bir kurban getirinceye kadar hiçbir peygambere inanmama hususunda bizden söz aldı” diyenlerdir. De ki: “Benden önce nice peygamberler size mucizeler ve dediğiniz şeyi getirmişlerdi. Doğru söylüyorsanız onları niçin öldürdünüz?” (Âl-i İmrân 3/183).

Yahudilerin bu iddialarıyla ilgili, ilahi bir emir yer almamaktadır. Yahudilerden, son peygamberin böyle bir mucize gerçekleştireceğine dair ahit alınmamıştır. Yahudiler, kendi düşüncelerini ileri sürmektedir. Buna karşılık olarak Yahudilerin, bu mucizeleri getiren peygamberleri öldürdükleri cevabı verilmiştir.

2.5.18. Benî Kurayza Kabilesinin Cezalandırılması

Nüzul tertibinde 90. Sırada yer alan Ahzâb suresinin bir bölümü Hendek savaşı ve Benî Kurayza kabilesinin sürgün olayını anlatmaktadır. Hicretin 5. Yılında gerçekleşen Hendek savaşında Müslümanlar büyük zorluklarla karşılaşmışlardır.³⁵⁷ Mekkeli liderler birçok büyük kabileyle anlaşma yaparak Müslümanların üzerine yürüdüler. Bu savaştan daha önce Medine'den çıkarılan, Benî Nadir kabilesi de

³⁵⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2/456-457; Mevdudi, *Tefhimu'l- Kur'an*, 1/313.

³⁵⁶ Esed, *Kur'an Mesajı*, 128.

³⁵⁷ el-Ahzâb 33/9, 25.

anlaşma yapanlar arasında vardır. Bu savaş sürecinde, Medine’de bulunan Benî Kurayza kabilesi, Müslümanlarla imzalamış oldukları anlaşmayı tanımadıklarını ifade ediyor ve düşmanla işbirliği içine giriyordu. Ancak Benî Kurayza’yı ikilem içine düşürmeyi amaçlayan Hz. Muhammed (s.a.v), düşman arasına yerleştirdiği Nuaym bin Mes’ud aracılığıyla Benî Kurayza kabilesi ve düşman ordusu arasına fitne tohumları atarak düşmanı bölmeyi başardı. Kuşatmanın uzaması ve çadırlarının bulunduğu alanda rüzgar fırtınasının çıkması sebebiyle düşman askerleri geri çekildi.³⁵⁸

Savaşın sona erdiği gün, Ehl-i Kitap’tan düşmana yardım etmeyi amaçlayan Benî Kurayza kabilesinin üzerine yürüyen Müslümanlar, onların kalelerini kuşattı. Hz. Muhammed’in (s.a.v) vereceği hükme razı olmayacağını açıklayan Yahudiler, Sa’d b. Muaz’ın hükmüne razı olacaklarını söylediler. Hakem olan Sa’d b. Muaz, Benî Kurayza kabilesinden erkeklerin öldürülmesine, çocuk ve kadınlarının esir alınmasına karar vermiştir.³⁵⁹

2.5.19. Peygamberlere ve Meleklerle Bakışları

Kur’an-ı Kerim’de, tüm peygamberlere ve indirilen bütün kitaplara iman etmek emredilmiştir.³⁶⁰ Ancak Kur’an-ı Kerim’de, Yahudilerin peygamberlere iman konusunda yanlış bilgileri ve inançları bulunduğu haber verilmiştir. Bunlardan biri, Hz. Süleyman’ın (a.s) peygamber olduğunu inkar etmişlerdir. Hz. Süleyman’ın (a.s) sihirbaz bir hükümdar olduğunu ve bu saltanatı sihir yoluyla elde ettiğini iddia etmişlerdir.³⁶¹

Yahudiler, peygamberlerin arasını açmakta *نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ* “bir kısmına iman ederiz, bir kısmını inkar ederiz” diyerek Hz. Musa’ya (a.s) iman etmişler ancak Hz. İsa’yı (a.s) ve Hz. Muhammed’i (s.a.v) inkar etmişlerdir.³⁶² Birkaç Yahudi, Hz. Peygamberin diğer peygamberlerle birlikte Hz. İsa’ya (a.s) iman ettiğini görünce

³⁵⁸ Geniş anlatım için bkz. Mevdudi, *Tefhimu’l- Kur’an*, 4/371, 374-380, 397.

³⁵⁹ el-Ahzâb 33/26-27; Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, 6/440; Mevdudi, *Tefhimu’l- Kur’an*, 4/380-381; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 488-490.

³⁶⁰ el-Bakara 2/177, 286; en-Nisâ 4/136.

³⁶¹ İbn Cevzi, *Zadü’l- Mesir*, 1/127. Mevdudi, *Tefhimu’l- Kur’an*, 1/100.

³⁶² en-Nisâ 4/150; Mukatil, *Tefsir-i Kebir*, 1/423.

İslam'ı kötölemiştir.³⁶³ Bunun üzerine Kur'an-ı Kerim'e ve öncekilere indirilen kitaplara iman etmenin önemini vurgulayan ayetler nazil olmuştur.³⁶⁴

Yahudilerin peygamberlere bakışındaki bir diğer yanlış, Hz. Meryem'e iftira atmaları ve Hz. İsa'nın (a.s) gayrı meşru bir çocuk olduğunu iddia etmeleridir ki, Allah (c.c), bu isnadın büyük bir iftira olduğunu bildirir. Yine Hz. İsa'yı (a.s) öldürdüklerine dair iddiaları reddedilir.³⁶⁵

Medineli Yahudiler, gözlerinin önünde Hz. Muhammed'e (s.a.v) gökten yazılı bir kitap indirilmesini veya onlardan her bir kişiye gökten Hz. Muhammed'in (s.a.v) peygamber olduğuyla ve iman edilmesi gerektiğiyle ilgili emir gelmesini talep etmişlerdir. Ancak Yahudilerin bu tür isteklerinin haddi aşmak olduğu gösterilmektedir.³⁶⁶

Medineli Yahudilerden bazı din bilginleri, vahiy meleği Cebrail'i (a.s) Yahudilerin düşmanı olarak görüyordu. Bunun üç sebebi olduğu ifade edilmektedir. Başlarına gelen bütün musibetlerin habercisi olduğu için, Hz. Muhammed'e (s.a.v) vahiy getirdiği için ve Kur'an-ı Kerim'de Yahudi inanç ve uygulamalarını eleştirip, Yahudilerin Hz. Musa'nın (a.s) getirdiği hakikatleri terk ettiklerini açıkladığı için bu düşünceyi benimsemişlerdir.³⁶⁷ Bu sebeple Allah'ın (c.c) meleklerine, Cebrail'e (a.s), Mikail'e (a.s) düşman olanlara ve hakikati inkar edenlere de Allah'ın (c.c) düşman olduğu bildirilir.³⁶⁸

2.5.20. Peygamberliği İsrailoğullarına Tahsis Etmeleri

Yahudilerin peygamberliği yalnız İsrailoğullarına mahsus görmeleri sebebiyle pek çok ayette mülkün Allah'ın (c.c) kudretinde olduğu bildirilir.³⁶⁹ Allah'ın (c.c) lütfundan hiçbir şeye sahip olmadığı vurgulanan Ehl-i Kitabın, imtiyaz sahibi olmadığı hatırlatılır. Yahudiler, vahyi kendilerine mahsus gördükleri için Hz. Muhammed'e (s.a.v) indirilen Kur'an'ı inkar etmişlerdir.³⁷⁰

³⁶³ İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 2/86.

³⁶⁴ el-Mâide 5/59.

³⁶⁵ en-Nisâ 4/156-157; Esed, *Kur'an Mesajı*, 176.

³⁶⁶ en-Nisâ 4/153; Mevdudi, *Tefhimu'l- Kur'an*, 1/424.

³⁶⁷ Esed, *Kur'an Mesajı*, 27.

³⁶⁸ el-Bakara 2/97-99.

³⁶⁹ el-Bakara 2/90-91, 105; en-Nisâ 4/53-54; el-Hadîd 57/29.

³⁷⁰ Mevdudi, *Tefhimu'l- Kur'an*, 1/368; Esed, *Kur'an Mesajı*, 26,1118.

يُسْمَا اشْتَرَوْا بِهٖ اَنْفُسَهُمْ اَنْ يَكْفُرُوا بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ بَغْيًا اَنْ يَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ عَلٰى مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ
فَبَاوُۥ بِغَضَبٍ عَلٰى غَضَبٍ وَلِلْكَافِرِيْنَ عَذَابٌ مُّهِينٌ

“Allah’ın kullarından dilediğine lütfuyla (vahiy) indirmesini çekemeyerek Allah’ın indirdiğini inkâr etmek için kendilerini ne alçak şeye sattılar da gazaba uğradılar. İnkâr edenler için alçaltıcı bir azap vardır” (el-Bakara 2/90).

Kur’an-ı Kerim, Ehl-i Kitaba gönderilen peygamberlere ve kitaplara karşı çıkmamaktadır. Aksine kendisini onlara indirilenle aynı kaynağa bağlayarak, Hz. Muhammed’in (s.a.v) peygamberlik halkasını tamamladığını, onların takipçisi olduğunu vurgulamaktadır. Bu sebeple ayetlerde, peygamberliğin yalnız İsrailoğullarına verilebileceğine dair yanlış Yahudi inancını düzeltilmekte, nübüvvetin Allah’ın (c.c) dilemesinde olduğu vurgulanmaktadır.

2.5.21. Benî Nadir Kabilesi Sürgünü

Medine sözleşmesinde Benî Kaynuka, Benî Nadir ve Benî Kurayza Yahudileriyle yapılan anlaşma metinleri yer almaktadır. Bu maddelerde özet olarak Yahudiler, hem siyasi hem ekonomik alanda özgür olacaklar, Medine’ye saldırı olduğunda ittifak halinde olunacak ve savaşta üzerlerine düşen masrafları ödeyecekler, müşriklere yardım etmeyip ittifak kurmayacaklar, aralarında anlaşamadıkları konularda eğer talep ederlerse Hz. Muhammed (s.a.v) hakem olacaktır.³⁷¹

İbn Abbas (r.a) tarafından Benî Nadir olarak adlandırılan nüzul tertibinde 101. Sıradaki Haşr suresinde, Benî Nadîr kabilesinin sürgün olayıyla ilgili bazı bilgiler yer almaktadır.³⁷² Uhud savaşında Müslümanlar yenilince, Benî Nadîr kabilesi Müslümanlarla yaptıkları anlaşmanın aleyhine hareket etmeye başladılar. Hz. Muhammed’e (s.a.v) suikast düzenleyip öldürmeye kalkıştıklarında sürgün edilmelerine karar verildi.³⁷³ Münafıklardan Abdullah b. Übey’in ve sözünü ettiği Benî Kurayza ve Benî Gatafan kabilelerinin yardıma geleceğini düşündüklerinden dolayı kalelerine sığınıp orada koruma altında olduklarını düşündüler ancak kuşatma

³⁷¹ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 170-176.

³⁷² İbn Cevzi, *Zadü’l- Mesir*, 6/153.

³⁷³ Geniş anlatım için bkz. Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, 8/171; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 483-485.

sonucunda teslim oldular. Hicri 4. Yılda gerçekleşen bu kuşatma sonucunda Medine’den sürgün edilen Yahudiler, Şam ve Hayber şehirlerine gittiler.³⁷⁴

2.5.22. Tevrat’ın Hükümlerine Sırt Çevirmeleri

Hiz. Muhammed’in (s.a.v) İslam’a çağrısı karşısında Tevrat’a uyduklarını söyleyen Yahudiler, işlerine gelmeyen hükümlerde Hiz. Muhammed’in (s.a.v) hakem olmasını talep etmişlerdir. Kur’an-ı Kerim’de onların içine düştükleri bu durum eleştirilmiştir. Tevrat’ta hükmü konulmuş ceza kararlarını uygulamamak için, peygamberliğini inkar ettikleri kişinin hakimliğine başvurmuşlardır.³⁷⁵ Yahudilerle Müslümanlar arasındaki Medine sözleşmesi maddelerinde, Yahudiler dilerse, kendi aralarındaki anlaşmazlığı Hiz. Muhammed’in (s.a.v) hakemliğinde çözüme kavuşturabileceklerdi.³⁷⁶ Ancak Tevrat’ın hükümlerini çiğneyip, peygamberliğini inkar ettikleri bir kimsenin hakemliğine başvurmaları ve bunu sırf daha az ceza almak gibi, çıkar amaçlı yapmaları ve Allah’ın (c.c) indirdiği hükmü uygulamak istememeleri eleştirilmiştir.

وَكَيْفَ يُحْكُمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرَةُ فِيهَا حُكْمُ اللَّهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُولَٰئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ

“İçinde Allah’ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında dururken seni nasıl hakem yapıyorlar, ondan sonra da (verdiğin hükümden) dönüyorlar. Onlar inanıcı değildir” (el-Mâide 5/43).

Yahudiler, Tevrat’la hükmettiklerini ve yalnız kendilerine indirilen vahye uyacaklarını söyledikleri halde Allah’ın (c.c) hükümlerini tahrif etmişlerdir. Bu hükümlere uymamak için kılıflar bulmuşlardır. Tevrat’ın hükümlerine sırt çevirdikleri gibi Hiz. Muhammed’in (s.a.v) verdiği hükme de razı olmamışlardır. Bu sebeple onların Tevrat’a ve Kur’an-ı Kerim’e iman etmediği bildirilmiştir.³⁷⁷

Bu konuyla ilgili ayetlerin nazil olma sebebine ilişkin iki görüş mevcuttur. Birincisine göre Yahudiler, zina suçu işleyen evli kişi için Hiz. Muhammed’e (s.a.v) başvurmuşlardır. Eğer diledikleri hükmü verirse kabul edecekler, işlerine gelmezse reddedeceklerdi. Hiz. Peygamber (s.a.v), onların eğitim verdikleri yere giderek en bilginlerine Tevrat’taki hükmü sormuş ve sonunda Recm haddinin uygulanmasına

³⁷⁴ el-Haşr 59/2-5, 11-17; Mevdudi, *Tefhimu’l- Kur’an*, 6/194.

³⁷⁵ el-Mâide 5/41-50; İbn Cevzi, *Zadü’l- Mesir*, 2/67.

³⁷⁶ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 173.

³⁷⁷ el-Mâide 5/43, 49; Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, 3/241.

hükmetmiştir. Recm had cezası uygulanmış ancak Abdullah b. Suriya adındaki bu alim Yahudilerin kendisine düşmanlık etmesi sebebiyle sonradan küfür yolunu seçmiştir. İkincisine göre Benî Nadir Yahudileri, Benî Kureyza Yahudilerinden daha üstün kabul edildiğinden dolayı aralarındaki hukukî hükümlerde farklılık bulunuyordu. Bu sebeple Benî Kurayza kabilesine mensup kişinin Hz. Peygamberin (s.a.v) hükmüne başvurması sonucu nazil olmuştur.³⁷⁸

Yahudiler, hukukî işlerle ilgili pek çok yanlışla düşmüşlerdir. Rivayetlerde, Yahudilerin Allah'ın (c.c) koyduğu kuralı değiştirmeleri, davada yalan konuşmaları çok dinlemeleri, rüşvet almaları ve Kitaplarındaki hükmü uygulamak istemedikleri için başka hakemler aramaları adalet ve hüküm verme konusunda yaptıkları yanlışlar arasında sayılmaktadır.³⁷⁹

2.5.23. Allah'a (c.c) Fakirlik ve Cimrilik İftirası Atmaları

Yahudiliğe mensup olan kimselerden bazıları Allah'ın (c.c) emirlerine alay yoluyla cevap vererek İslam'ın en önem verdiği konuları dahi hafife almışlardır. Bu konulardan birisi Allah'a (c.c) fakirlik isnadında bulunmalarıdır. Âl-i İmrân suresinin 181 ve 182. Ayetlerinde Yahudilerden *قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ* "Allah (c.c) fakir, biz zenginiz" diyenlerin sözlerinin cezasını tadacakları bildirilmiştir.

Bu sözü söylemelerinin nedenleri arasında iki rivayet nakledilmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v), Benî Kaynuka Yahudilerini İslâm'a, namaza, zekata ve Allah için güzel bir borç vermeye davet eden bir mektup yazarak Hz. Ebu Bekir'le (r.a) göndermiştir. Yahudilerden Fenhas adında bir kişi Hz. Ebu Bekir'e (r.a) "Allah fakir ki bizden borç para istiyor" cevabını vermiştir. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir ona bir tokat atarak, "Eğer aramızda bir anlaşma olmasaydı, boynunu uçururdum" karşılığını vermiştir. Binaenaleyh Hz. Ebu Bekir onu, Hz. Peygambere (s.a.v) şikayet edince Fenhas söylediği sözü inkâr etmiştir. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir'i doğrulamak için bu ayet nazil olmuştur. İkinci rivayete göre "Kim Allah'a güzel bir borç versin de Allah onu kat kat, çok çok artırsın" cümlesi yer alan Bakara suresi 245. Ayet nazil olduktan sonra "Fakir zenginden borç ister" demişlerdir.³⁸⁰

³⁷⁸ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 3/237.

³⁷⁹ el-Mâide 5/41; İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 2/63-71.

³⁸⁰ Razi, *Mefâtihu'l- Gayb*, 7/240; İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 1/489.

Yahudilerin dillendirdikleri isnatlardan birisi **يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ** “Allah’ın eli sıkıdır” sözleridir. Böyle bir söz söylemelerinin sebebi olarak çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Birincisine göre, Yahudilerden zenginlik ve bolluk içinde olanlar Hz. Muhammed’e (s.a.v) isyan edip onu inkar edince, darlık ve yoksulluk içine düşmüşler ve Allah’a (c.c) cimrilik isnadında bulunmuşlardır. Bu sözü Yahudi din adamları söylemiş ancak hepsine nispet edilmiştir. İkincisine göre, Allah’a (c.c) borç vermekle ilgili ayetten dolayı böyle bir söz sarf ettikleri bildirilmiştir. Üçüncüsüne göre, Beytül Mukaddes’i tahrip eden Buhtunnassar’a yardım eden Hristiyanları gören Yahudiler, Allah’ın (c.c) eli sıkı olmasa bize yardım ederdi demişlerdir.³⁸¹ Dördüncüsüne göre Medine Yahudileri, Müslümanların fakirlik içinde olduğunu gördüklerinde, Müslümanların Allah (c.c) yolundaki mücadelelerini ve Kur’an-ı Kerim’in vahiy olduğuna dair inançlarını küçümsemişlerdir.³⁸²

Yahudilerin hangi durumda ve hangi hal üzere söyledikleri konusunda farklı rivayetler olsa da, ayet Allah’ın (c.c) ikram sahibi olduğunu bildirerek cimriliği Yahudilere nispet etmiştir.³⁸³ Tevrat’ı, İncil’i ve rablerinden kendilerine indirilen Kur’an-ı Kerim’i ikame ederlerse hem bu dünyada hem de ahirette birçok nimete mazhar olacakları bildirilmiştir.³⁸⁴

2.5.24. Yahudilerin Müşriklerle ve Münafıklarla Dayanışması

Yahudiler, Hz. Muhammed’e (s.a.v) ve Müslümanlara karşı nefret ve düşmanlık beslemekte, Tevhidi inkar eden müşrikleri Müslümanlara tercih etmekte ve dostluk kurmaktadır. Bu nedenle ayetlerde, Müslümanlara en büyük düşmanlık yapan kişilerin Yahudiler ve müşrikler olduğu ifade edilmiştir.³⁸⁵

Yahudi ve münafık dostluğunu gösteren bir ayet Nisâ suresinde yer almaktadır. Burada ele alınan husus, Yahudilerin müşrikleri Müslümanlara tercih ettiği ve müşriklerin doğru yolda olduğunu söylemeleridir. Bu konuyla ilgili dört rivayet mevcuttur. Rivayetlerin hepsi aynı konu bütünlüğünde birleşmektedir. K’ab b. Eşraf, Huyey b. Ahtab veya her ikisi ya da bir grup Yahudi, Mekke’ye gittiğinde müşriklerce sorulan “Bizim dinimiz mi hayırlı yoksa Muhammed’in dini mi?”

³⁸¹ İbn Cevzi, *Zadü'l-Mesir*, 2/89; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 3/273.

³⁸² Esed, *Kur'an Mesajı*, 205.

³⁸³ el-Mâide 5/64.

³⁸⁴ el-Mâide 5/65-66.

³⁸⁵ el-Mâide 5/80-82; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 3/320-321.

sorusuna “Hayır, Sizin dininiz daha hayırlı” cevabını vermişlerdir.³⁸⁶ Bu sebeple kitaptan kendilerine pay verilen Yahudilerin, cibt ve tağut’a³⁸⁷ inandıkları haber verilmektedir.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَؤُلَاءِ أَهْدَى
مِّنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَمَن يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا³⁸⁸

“Kendilerine kitaptan bir pay verilenleri görmedin mi? (Baksana onlar) cibt ve tâğuta inanıyorlar ve inkâr edenler için, “Bunlar, inananlardan daha doğru yoldadır” diyorlar.

İşte onlar Allah’ın lânetlediği insanlardır. Allah kimi lanetlerse artık onun için hiçbir yardımcı bulamazsın” (en-Nisâ 4/51-52).

Kur’an-ı Kerim’de zikredilen bir diğer husus ise, Yahudilerin ve münafıkların dostluk kurmaları ve dayanışma içinde olmalarıdır.³⁸⁸ Yahudiler, Müslümanların gücünü kırmak için Münafık kesimi teşvik etmiş, Münafıkların oluşmasında gayret sarf etmişlerdir.³⁸⁹ Müslümanlara karşı oluşan bu dostluğun temelinde çıkar ilişkisi bulunmaktadır. Dünyalık menfaat için ahireti arkalarına atarak, maddi avantajlarını kaybetmemek için böyle bir yola başvurmışlardır.³⁹⁰ Münafıkların Yahudileri dost edinmelerindeki asıl gayelerden bir diğeri izzet ve haysiyeti Yahudilerin yanında aramalarıdır. Bu nedenle aradıklarının Allah (c.c) katında olduğu haber verilmiştir.³⁹¹

2.5.25. Ehl-i Kitabın Tevhidi Terk Ettiği

Büyük kısmı hicri 9. Yılda indirilen Tevbe suresi, Müslümanların Yahudilere ve Hıristiyanlara karşı son davranışlarını bildiren bir sure olma özelliği taşımaktadır. Nüzul tertibinde 113. Sırada yer alan surede, Ehl-i Kitap içinde Allah’a (c.c) ve

³⁸⁶ İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 1/575.

³⁸⁷ Cibt ve Tağut: Kutsiyet atfedilerek Allah dışında ibadet, itaat veya boyun eğilen taştan, insandan ya da şeytandan olabilir. Cahiliye döneminde tapıldığı için taşlardan Putlar, isyan konusunda inkarcılar itaat ettiği için Şeytan, Müşriklerce saygın olan Sihirbaz ve Kahinlerdir. Yahudilerden kendi halkını Allah’a (c.c) isyan, O’nu (c.c) ve resulünü inkarda itaat edilen Huyey b. Ahtab ve Ka’b b. Eşref cibt ve tağuttur. Ayrıca Bakara suresi 256. Ayetinde Tağutu açıklarken benzer ifadeler sadece Tağut için yer almaktadır. Taberi, *Camii’l- Beyan*, 2/134-135, 481-482.

³⁸⁸ en-Nisâ 4/138-139; Muhammed 47/25-26; el-Mücâdele 58/14; Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, 2/386-390.

³⁸⁹ Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, 2/338.

³⁹⁰ Esed, *Kur’an Mesajı*, 1125.

³⁹¹ en-Nisâ 4/139; Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, 3/87.

ahiret gününe inanmayan, Allah (c.c) ve peygamberinin haram saydığını haram saymayan ve gerçek dini din edinmeyenlerle cizye verinceye kadar savaşın denilerek, Yahudilerin Üzeyr'i, Hristiyanların Mesih'i Allah'a oğul nisbet ederek Tevhidi ortadan kaldırdıkları anlatılmaktadır.³⁹²

وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ ذَلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهَوْنَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ

“Yahudiler, “Üzeyir Allah’ın oğludur” dediler. Hristiyanlar da, “Mesih Allah’ın oğludur” dediler. Bu, onların ağızlarıyla geveledikleri sözlerdir. (Sözlerini), önceden inkâr etmiş (olan müşrik)lerin sözlerine benzetiyorlar. Allah onları kahretsin, nasıl da (haktan bâtila) çevriliyorlar!” (et-Tevbe 9/30).

Üzeyr’in Allah’ın oğlu olduğunu iddia etmeleriyle ilgili çeşitli görüşler vardır. Üzeyr Allah’ın oğlu diyen kişinin Finhas olduğu açıklanmıştır. Diğer bir görüşe göre de Yahudilerden bir grup bunu söylemiştir.³⁹³ Ezra/Üzeyr, Tevrat’ı toplayıp yeniden yazdığından ve şeriat yasalarını ihya ettiğinden dolayı, İsrailoğulları tarafından saygıyla ve hürmetle anılan bir kişidir. Böyle önemli bir işi gerçekleştirdiği için bazı Yahudi mezheplerinin bu iddiayı öne sürdüğü de ifade edilmiştir.³⁹⁴ Bu iddiayı öne sürenler ya Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde yaşayan kişi veya kişiler ya da geçmiş dönemlerde yaşayan bazı mezheplerdir.

Tevhide uymayan bir diğer husus din adamlarının rab edinilmesidir. Hz. Muhammed (s.a.v) döneminde, Yahudi toplumu yönetenler din adamları sınıfıydı. Bu kimseler الْأَحْبَارُ “Ahbâr”³⁹⁵ ve الرَّبَّانِيُّونَ “Rabbâniyyûn”³⁹⁶ olarak adlandırılmıştı. Yahudiler üzerinde otorite sahibi olan din adamları, Yahudi topluluğun kararlarında büyük etkiye sahipti. Başta dini meseleler olmak üzere pek çok meselede Yahudi halk, din adamlarının yönlendirmesiyle hareket ediyordu.³⁹⁷

Bu sebeple Yahudilerin Hahamlarını rab edinmeleri, helaller ve haramlar konusunda onların emrinden çıkmıyorlar, din adamlarının helal dediklerini helal, haram dediklerini haram kabul ediyorlardı. Yahudiler, din adamlarına ilah

³⁹² et-Tevbe 9/29-31; Mevdudi, *Tefhimu’l- Kur’an*, 2/191-192.

³⁹³ Taberi, *Camîu’l- Beyan*, 4/100.

³⁹⁴ Mevdudi, *Tefhimu’l- Kur’an*, 2/221.

³⁹⁵ el-Mâide 5/63; et-Tevbe 9/31.

³⁹⁶ el-Mâide 5/63.

³⁹⁷ Nuh Arslantaş, “Hz. Peygamber’in Çağdaşı Yahudilerin Sosyo-Kültürel Hayatlarına Dair Bazı Tespitler”, *İstem Dergisi*, 8 (Aralık 2008), 11-12.

dememişler ancak uygulamaları ve din adamlarına karşı tutumları ilah gibi gördüklerini göstermektedir.³⁹⁸

Ehl-i Kitabın inanç ve uygulamalarındaki yanlışlar sebebiyle, İslam'dan başka bir din kabul olunmayacağı, hak dinin İslam olduğu mesajı iletilmiştir. Ayrıca haham ve rahiplerin yaptığı yanlışlara vurgu yapılarak haksız kazanç sağlanmalarının ve mal biriktirmelerinin ahirette cezasının olacağı bildirilmiştir.³⁹⁹ Halkın yanlışlarını düzeltmeyen ve halkı bilgilendirmeyen Haham ve Rahiplerin işlenen bütün zulümlere ortak olduğu haber verilmiştir.⁴⁰⁰

Sonuç olarak; Ehl-i Kitabın batıl bir inanca sahip olduğu bildirilmiştir. Tevhidi terk ettikleri, Allah'ın (c.c) emirlerini görmezden geldikleri, haham ve rahiplerine tabi oldukları ifade edilmiştir. Pek çok davranışı dünyalık çıkar ve menfaat için yapmaları sebebiyle doğru yoldan saptıkları, İslam'a girmeden hidayete ulaşamayacakları haber verilmiştir.

2.6.MEDENÎ SURELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Medenî surelerde Yahudilerle ilgili yer alan konular maddeler halinde değerlendirildiğinde ulaşılan sonuçlar şu şekildedir:

1. İsrailoğullarına pek çok nimet verilmesi, geçmiş dönemde yaşayan İsrailoğullarının alemlere üstün kılınması sebebiyle Yahudiler, kendilerinin üstün ve seçilmiş olduklarını iddia etmişlerdir.
2. Kur'an-ı Kerim'in önceki kitaplardan Tevrat'ı ve İncil'i tasdik ettiğine dair ayetlere yer verilmektedir. Bu sebeple Tevrat'ta ve İncil'de, Hz. Muhammed'i (s.a.v) bildiren ayetleri Kur'an-ı Kerim doğrulamıştır.
3. İsrailoğulları kıssasından bahseden Medenî surelerdeki ayetlerde, Medine Yahudilerine uyarılar yer alır.
4. Yahudi din bilginlerinin Tevrat'ı tahrif ettiği haber verilir. Tevrat'ın lafzını ve manasını bozan Yahudiler, Hz. Muhammed'le (s.a.v) ilgili ayetleri gizlemişlerdir. Yahudi halktan ümmiler, kitaptan habersiz oldukları için kulaktan dolma bilgilerle ve zanla hareket etmiştir.

³⁹⁸ Razi, *Mefâtihu'l- Gayb*, 11/485-486; İbn Cevzi, *Zadü'l- Mesir*, 2/533.

³⁹⁹ et-Tevbe 9/32-35.

⁴⁰⁰ el-Mâide 5/63; Mevdudi, *Tefhimu'l- Kur'an*, 1/494.

5. Yahudiler, atalarının yaptığı bazı hatalar ve günahlar sebebiyle cehennemde sayılı gün kalıp çıkacaklarını iddia etmişlerdir. Ahirette kurtuluş ve ceza için kendi bireysel inançlarını ve davranışlarını hesaba katmamışlardır.
6. Yahudilikte ahit meselesi büyük önem taşır. Bu nedenle Kur'an-ı Kerim'de, Allah'a (c.c) verdikleri sözlere pek çok vurgu yapılır. Peygamberler vasıtasıyla inanç, amel ve ahlak konusunda Yahudilerden alınan ahitler hatırlatılır.
7. Yahudilerin ahde sadık kalmadıkları, söz verip sözünde durmadıkları ayetlerde ifade edilir. Yahudi kabilelerin Hz. Peygamberle (s.a.v) yaptıkları anlaşmaları çeşitli sebeplerle bozdukları görülmektedir.
8. Yahudiler, kalplerinin ilim kabı olduğunu ya da kılıflı olduğunu söyleyerek, kendilerinin İslam'a ihtiyaçları olmadığını düşünmüşlerdir.
9. Müslümanların kullandığı kelimelerle oynayan Yahudiler, Hz. Peygamber'i (s.a.v) ve Müslümanları alaya almışlardır.
10. Müslümanları İslam'dan çevirmek için gayret sarf etmişlerdir. Uhud savaşında yenilgiye uğrayan Müslümanların kalplerine şüphe tohumları ekmeye çalışmışlardır. İslam'ın hak olmadığını iddia eden Yahudi din adamlarının, "gündüz iman edip akşam imandan çıktıkları" oyununu kurmaları bu bağlamda örnek teşkil eder.
11. Hz. İbrahim'in (a.s) ve diğer peygamberlerin yolunda olduklarını söyleyen Yahudiler, cenneti kendilerine mahsus görmüşlerdir.
12. Yahudiler, Hz. Peygamberin (s.a.v) İslam'daki hükümleri kendi arzusuna göre değiştirdiğini isnat etmişlerdir. Kiblenin Mescid-i Aksa'dan Kâbe'ye çevrilmesi sonucunda İslam'a düşmanlık etmeye başlamışlardır.
13. Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Kitabın dost edinilmesi yasaklanmıştır. Dost edinmekten kasıt; onları yönetici yapmak, veli edinmek ve onlara güvenip itimat etmek demektir. Ehl-i Kitap'la dost olmak yani onlara yönetici olmak, Yahudiler arasında adil davranmak gibi davranışlar serbest kılınmıştır.
14. Yahudiler içinde iyi kimselerin bulunduğunu bildiren Medenî ayetler mevcuttur. Bu sebeple tamamını menfî görmek yerine "bazısı, bir kısmı, çoğu" gibi ifadelerle istisna yapılır. Tefsirlerde, müspet ifade içeren ayetlerin Yahudilikten İslam'a geçenleri kastettiği, menfî ifade içeren ayetlerin Yahudi din bilginleri ve Yahudilerden kötü davranış sergileyenler olduğu bildirilir.

15. Yahudiler, Müslümanların birlik ve beraberliğini istememişler, İslam kardeşliğini ve Müslümanların vahdetini bozmaya çalışmışlardır.
16. Yahudiler, kendilerini güçlü görerek Müslümanları korkutmayı amaçlamışlardır. Kur'an-ı Kerim'de, Yahudilerin Müslümanlara fiili zarar veremeyecekleri, sadece kuru laf atmak suretiyle sataştıkları, bu sebeple onlardan korkulmaması gerektiği bildirilir.
17. Müslümanlara kin besledikleri görülen Yahudiler, Müslümanların başına gelen iyi şeylere üzüлüp kötü şeylere sevinmişlerdir. Yine Hz. Peygamberin (s.a.v) huzuruna geldiklerinde veya Müslümanlarla karşılaştıklarında göstermelik olarak "iman ettik" demişlerdir.
18. Hz. Muhammed'e (s.a.v) iman etmemek için çeşitli bahaneler bulan Yahudiler, Hz. Peygamber'den (s.a.v) mucize olarak "ateşin yakarak bitireceği bir kurban" istemişlerdir.
19. Benî Kurayza kabilesi, Müslümanlarla yaptığı sözleşmeyi Hendek savaşında bozarak düşmanla işbirliğine girişmiş, Müslümanları zor bir duruma düşürmüştür. Hendek savaşı bitiminde kaleleri kuşatılan Benî Kurayza, teslim olduğu zaman kabilenin kabul ettiği hakemin hükmünce; erkekleri öldürölmek, kadınları ve çocukları esir alınmak suretiyle cezalandırılmıştır.
20. Yahudilerin meleklerle ve peygamberlere iman hususunda bazı yanlış bilgileri ve düşünceleri mevcuttur. Yahudiler, Peygamberliği yalnız İsrailoğullarına tahsis etmişlerdir. Peygamberlerin bir kısmına inanıp bir kısmını inkar eden Yahudiler, Hz. Süleyman'ı (a.s) sihirbaz ve kral olarak görmekte, peygamber olmadığını iddia etmektedirler. Hz. İsa'yı (a.s) ve İncil'i, Hz. Muhammed'i (s.a.v) ve Kur'an-ı Kerim'i inkar etmişlerdir. Hz. Meryem'e zina iftirasında bulunan Yahudiler, Hz. İsa'yı (a.s) çarmıha gerdiklerini iddia etmişlerdir. Meleklerle ilgili olarak, Kur'an-ı Kerim'i Hz. Peygambere (s.a.v) getirmesi sebebiyle, ayetlerde Yahudilere sert ifadeler olması nedeniyle veya İsrailoğullarına tarih boyunca gazap getirdiği iddiasıyla vahiy meleği Cebrail'e (a.s) düşman olduklarını söylemişlerdir.
21. Benî Nadir kabilesi, Uhud savaşından sonra Hz. Muhammed'e (s.a.v) suikast düzenleyerek öldürmeye çalışmış ancak başarılı olamamıştır. Bu olayın neticesinde ceza olarak Medine'den sürgüne gönderilmiştir.
22. Kur'an-ı Kerim'de, Yahudilerin Tevrat'ın hükümlerine sırt çevirdikleri bildirilir. Hatta Tevrat'ta yer alan hükümden daha hafif olur ümidiyle,

peygamberliğine inanmadıkları Hz. Muhammed'in (s.a.v) hakemliğini dahi istemişlerdir.

23. Yahudiler, Allah'a (c.c) fakirlik ve cimrilik isnadında bulunmuşlardır. Başları dara düşünce, Müslümanları fakirlik içinde görünce veya Allah'ın (c.c), قَرْضًا "karz-ı hasen (güzel bir borç)" (el-Bakara 2/245) buyruğuna karşı bu tür sözler sarf etmişlerdir.
24. Yahudiler, Müslümanlara karşı Münafıklarla ve Müşriklerle işbirliği yaparak, onlarla dayanışma içinde olmuşlardır.
25. Yahudilerin Üzeyr'i Allah'a (c.c) oğul isnat etmeleri, hahamlarını rab edinmeleri sebebiyle Allah'a (c.c) şirk koştukları bildirilmiştir. Tevhidi ortadan kaldıran Yahudiler, iman, ibadet, ahlak ve muamelat hususunda batıla dalmışlardır. Bu sebeple Müslümanlara, cizye verinceye kadar Yahudilerle savaşılması gerektiği emredilmiştir.

SONUÇ

Kur'an-ı Kerim'deki Yahudilerle ilgili ayetler, surelerin nüzul sıralaması esas alınarak araştırıldı. Tefsir usulü ve Kur'an İlimleri kitaplarında önemi bildirilen “Mekkî Sureler” ve “Medenî Sureler” başlıkları altında iki farklı dönem olarak ele alındı. Bu usul ilkesi çalışma konumuz açısından ayrı bir öneme sahiptir. Mekke'de Müslümanlarla aynı şehirde yaşayan ve ayetlerin kahir ekseriyetinin muhatap kitlesi müşriklerdi. Bu sebeple Mekke döneminde nazil olan surelerin konusu, Tevhid esaslı ve putperestlik karşıtı bir söylem ihtiva ediyordu. Bu nedenledir ki Mekke döneminde nazil olan surelerde, Ehl-i Kitap'la ilgili bilgiler sınırlı olmuştur.

Mekkî surelerin ilk nazil olmaya başladığı dönemde, Kur'an-ı Kerim'in ilahi vahiy olduğuna dair ayetlerin nazil olduğu görülmüştür. Kur'an-ı Kerim'in nazil olduğu Mekke'nin, Sina dağı gibi mübarek kılındığı bildirilmiştir. Önceki vahiylerle Kur'an-ı Kerim'in aynı kaynaktan geldiği belirtilmektedir. Kur'an-ı Kerim'deki bilgilerin özünün, Yahudilerce de önem verilen Hz. İbrahim'in (a.s) ve Hz. Musa'nın (a.s) suhurlarında yer aldığı haber verilmektedir.

Ancak daha ilk başlarda nazil olan ayetlerde, Ehl-i Kitabın hak yolda olmadığına dair net sınır çizilmiştir. Fatiha suresi 7. Ayeti kapsamında, Hz. Peygamberin (s.a.v) tefsiri ve müfessirlerin aynı doğrultuda açıklamaları, Yahudilerin gazaba uğrayanlar olduğunu bildirir. Yahudiler ve Hristiyanlar, müşriklerden farklı bir grup olmakla beraber, dinlerinde yaptıkları tahrifat neticesinde “İslam yolunun temsilcileri” olma özelliğini kaybetmişlerdir.

Kur'an-ı Kerim'in Tevrat'ı tasdik etmesi, Yahudilerin elindeki mevcut kitapların tamamını doğrulamaktan ziyade Tevrat'ta yer alan ümmî peygamber Hz. Muhammed'le (s.a.v) ilgili bilgileri teyit etmektir. Tefsirlerdeki bu açıklamanın yanında, önceki kitapları bilen Ehl-i Kitabın, vahye iman edeceğine dair ayetler yer alır. Kur'an-ı Kerim'de, İsrailoğulları bilginlerinin Kur'an-ı Kerim'in vahiy olduğunu bildikleri ve İsrailoğullarından bir şahidin iman ettiği haber verilmiştir.

Mekke döneminde nazil olan sureler genel olarak incelendiğinde, Mekke'de Yahudiliğe mensup topluluk bulunmamaktadır. İki kişinin adı tefsir kaynaklarında yer almakla birlikte topluluk halinde Yahudiler yaşamamaktadır. Ayetlerde; Ehl-i Kitaba sorulması gerektiğini bildiren, Ehl-i Kitap'tan vahyi dinlediğinde hak olduğunu bilecek kimselerin bulunduğunu bildiren ifadeler yer alır. Tefsirlerde ise,

Mekkeli müşriklerin Medine Yahudilerine adam gönderip Hz. Muhammed'in (s.a.v) durumunu sorduklarına dair rivayetler yer alır. Ayrıca o dönemde yaşayan Yahudilere “Ey Ehl-i Kitap” veya “Ey İsrailoğulları” gibi direk bir hitap bulunmaması, Mekke’de Yahudi topluluk bulunmadığının delilidir.

Mekkî surelerdeki Hz. Musa (a.s) kıssasında,⁴⁰¹ Yahudi tarihiyle ilgili birçok bilgi mevcuttur. Ancak o dönemde yaşayan Yahudilere mahsus gönderme görülmemektedir. Kıssanın haricinde, İsrailoğullarının ihtilafa kapıldıklarını ve ihtiras peşinde koştuklarını haber veren ayetler görülmektedir. Bu ayetlerdeki “kitaba varis kılınanların” Ehl-i Kitap olduğu, Hz. Muhammed’e (s.a.v) karşı şüphe beslediği ifade edilmektedir.

Hicret arifesinde nazil olan Ankebût suresi, nüzul sıralamasında son Mekkî sureler arasında yer alır. Ehl-i Kitap’la mücadelenin öğretildiği surede, İslam’ın temel prensiplerinden taviz vermeden güzel bir tartışma ortamı kurulması istenir.

Medine’ye Hicret gerçekleştiğinde Hz. Peygamber (s.a.v), ilk olarak Medine sözleşmesini imzalamış, Yahudi kabileleri dahil birçok kabilenin hakkını koruma altına almıştır. İslam’ı Araplara tebliğ ettiği gibi, Medineli Yahudilere de tebliğ ederek peygamberlik vazifesini yerine getirmiştir.

Ancak Yahudiler, İsrailoğullarına mensup olmanın verdiği özgüvenle her konuda bilgiçlik taslayan kimseler olmuşlardır. İsrailoğullarına geçmiş dönemde verilen nimetlerin ve üstünlüğün İslam’a uymakla mümkün olabileceği pek çok ayette bildirilmiştir. Kur’an-ı Kerim’de, seçilmişlik iddialarının ve peygamberlerin soyundan geldikleri için söyledikleri “Allah’ın oğulları ve sevgilileriyiz” sözlerinin yersiz olduğu hatırlatılmıştır. Atalarının işlediği suçtan ötürü kısa bir süre cehennemde kalıp çıkacakları iddialarının batıl olduğu haber verilerek, kendi yapıp ettiklerini hesaba katmadıkları gösterilmiş ve suçun şahsiliği ilkesine vurgu yapılmıştır. Cenneti İsrailoğullarına tahsis etmeleri, Hz. İbrahim’i (a.s) takip ettiklerini dile getirmeleri bu kabildendir. Tüm bunlar karşısında İslam’ın hak din olduğuna, Hz. İbrahim’in (a.s) yolunun İslam olduğuna pek çok ayette değinilmiştir.

⁴⁰¹ el-A’raf 7/103-171; Tâhâ 20/9-98; eş-Şuarâ 26/10-68; el-Kasas 28/3-40; el-Mü’min 40/23-55.

Medenî surelerde İsrailoğullarıyla ilgili bazı kıssalar bulunmaktadır. Bu kıssalarda Medineli Yahudilere uyarılar olduğu ve ataları vasıtasıyla ihtar edildikleri görülmektedir.

Medenî surelerde Yahudilerin, Allah'a (c.c) verdikleri ahitlere değinilmektedir. Yaptıkları misaka sahip çıkmaları gerektiği bildirilen Yahudilerin, yanlışlarını düzeltmeleri ve Tevrat'ı tasdik edici bir kitap getiren Hz. Peygambere (s.a.v) iman etmeleri hakkında uyarılar yer alır. Yine Yahudilerin, Tevrat'taki bilgileri gizleyerek, tahrif ederek ve değiştirerek, Hz. Muhammed'in (s.a.v) peygamberliğini inkar ettikleri anlatılır.

Yahudilerin Hz. Muhammed'e (s.a.v) ve Müslümanlara verdikleri pek çok eziyet, Medenî ayetlerde mevcuttur. Hz. Muhammed'e (s.a.v) yalan isnat etmeleri ve iftira atmaları, Müslümanlara kin beslemeleri, kelimeleri tahrif ederek iman edenlerle dalga geçmeleri, Müslümanların başına gelen iyiliklere üzülp kötülüklere sevinmeleri, Müslümanları İslam'dan döndürmek için uğraşmaları, Müslümanlarla yaptıkları anlaşmaları bozmaları ayetlerde verilen bazı örneklerdir. Tefsirlerde, bu tür davranışlarına dair pek çok rivayet görülmektedir.

Medenî ayetlerde, Müslümanların Yahudileri dost edinmemesi emredilmektedir. Yahudilerin güvenilecek kimseler olmadığına dikkat çeken müfessirler, Yahudileri işlerin başına geçirmenin ve veli edinmenin yanlışlığını vurgulamaktadırlar. Yahudilere adaletle hakimlik ve idarecilik yapmanın bu kapsam dışında olduğunu bildirmektedirler. Bundan dolayı Müslümanların Yahudilere yanaşması, sır vermesi ve itimat etmesi yasak kılınmıştır.

Yahudiler aynı zamanda, münafıklarla ve Mekkeli müşriklerle dayanışma içinde olmuşlar, Müslümanlara karşı sözleşme imzalamışlardır. Benî Kurayza kabilesinin cezalandırılması Hendek savaşı sonrasında gerçekleşmiştir. Müslümanlarla yaptıkları anlaşmayı tanımadıklarını söyleyip düşmanla işbirliği yapınca savaş biter bitmez kaleleri kuşatılmıştır. Teslim olmaları sonucunda hakemin verdiği kararla erkekleri öldürülmüş, kadınları ve çocukları esir alınmıştır.

Benî Nadir kabilesi ise, Uhud savaşında Müslümanların yenilmesinden güç alarak Hz. Peygamberi (s.a.v) öldürme girişiminde bulunmuşlar, suikastlarının boşa çıkması sonucunda, Medine'den sürgüne gönderilmişlerdir.

Medenî ayetlerde menfî bir Yahudi tablosu ortaya çıkmaktadır. Ancak bazı ayetler, Yahudilerle ilgili müspet ifadeler içermektedir. Yahudilerden iyi davranış sergileyen, iman edip salih amel yapan kimseler bulunduğu ifade edilir. Bu nedenle “bir kısmı, azı, çoğu” gibi ifadelerle istisna yapılan ayetler bulunur. Tefsirlerde istisna yapılan kimselerin Medine döneminde Müslüman olan Abdullah b. Selam, onun bazı akrabaları ve arkadaşları olduğu bildirilir. Bu nedenle ilahi ikaza kulak veren, kitapların ve peygamberlerin tamamına inanıp İslam’ı esas alan kimseler övülür.

Kur’an-ı Kerim’de, Yahudilere iki kesim olarak bakılmıştır. Birinci kesim, Yahudiler arasındaki “az” olanlardır. Hz. Peygambere (s.a.v) ve getirdiği ilkelere iman edip Müslüman olanlardır. Bu kimseler övgüye mazhar olmuşlar ve Müslümanlar arasında yer almışlardır. İkinci kesim ise, Hz. Muhammed’e (s.a.v) ve Kur’an-ı Kerim’e iman etmeyip düşmanlık yapan Yahudi din adamları ve onlara tabi olan kimselerdir. Düşmanlıkları neticesinde, adalete ve hukuki ilkelere uygun bir şekilde cezalandırılmışlardır.

İslam’ın karşısında yer alan ve Yahudilik inancında olanların, İslam’a göre yanlış inançları ve kötü davranışları bulunmaktadır. İnançla ilgili Allah’a (c.c) fakirlik iftirası atmaları ve cimrilik isnadında bulunmaları, Peygamberlerin bazısına iman edip bazısını inkar etmeleri, Cebrail’e (a.s) düşman olmaları, Hz. Meryem’e zina suçu atmaları ve Hz. İsa’yı (a.s) öldürdüklerini iddia etmeleri, Kur’an-ı Kerim’e iman etmemeleri, Tevrat’a tabi olacaklarını söylemelerine rağmen hükümlerini uygulamamaları, peygamberliğini inkar ettikleri Hz. Muhammed’in (s.a.v) hakemliğini Tevrat’ın hükmüne tercih etmeleri bunlardan bazılarıdır. Ahlaki hükümlerle ilgili olarak ise dünyaya düşkün olmaları, kibirli olmaları, haksız kazanç sağlamaları, rüşvet ve faiz almaları gibi yanlış davranışları bulunmaktadır.

Medine döneminin sonlarında nazil olan Tevbe suresinde; Yahudilerin, Ehl-i Kitap zümre kabul edilmesi yanında Tevhide hâlel getirdikleri bildirilir. Üzeyr’i Allah’a (c.c) oğul isnat ederek, dinî liderlerini rab edinerek şirke bulaştıkları haber verilir. Bu nedenle, cizye verinceye kadar Ehl-i Kitap’la mücadele edilmesi bildirilir.

Tevbe suresi 5. Ayette müşriklerle savaşın emredilmesi, yine aynı surenin 29. Ayetinde Ehl-i Kitap’la savaşılmasının emredilmesi, nüzul tertibinde 113. Surede

gerçekleşir. Ehl-i Kitap, müşriklerden ayrı bir zümre olarak görülmüş ancak İslam yolunun temsilcileri olmadığı gösterilmiştir.

Yahudilerle ilgili Mekkî surelerde ve Medenî surelerde yer alan ayetler, nüzul tertibine uygun bir şekilde ve konu birliği gözetilerek sıralanmaya gayret gösterildi. Ulaşılan sonuçlar neticesinde; hem Mekkî surelerde hem de Medenî surelerde Yahudilere yönelik müspet ve menfi ifadelerin yer aldığını görülmektedir. Nüzul tertibine göre Yahudilerle ilgili herhangi bir kronolojik sıra takip edilerek Mekkî surelerde olumlu, Medenî surelerde olumsuz denilebilecek bir ayrıştırma yapılmamaktadır. Mekkî surelerde, İsrailoğullarından iman edenler ve vahyi tanıyanlarla ilgili ayetler bulunduğu gibi iman etmeyenler ve vahye şüpheyile bakanlarla ilgili de ayetler bulunmaktadır. Aynı durum Medenî surelerde de geçerlidir. Medenî surelerde, Yahudilerle ilgili pek çok olumsuzluk sayılmakla birlikte istisnalar söz konusudur. Tefsirlerde, Mekkî ve Medenî surelerdeki iman eden, vahyi tanıyan, ibadetine ve ameline dikkat eden kimselerin Yahudilikten İslam'a geçen az sayıda kişiyi kapsadığı açıklanmıştır.

Yahudilerle aynı şehirde yaşamının doğal bir sonucu olarak Medine döneminde nazil olan surelerde, Yahudilerle ilgili ayetler yoğunluktadır. Mekkeli müşriklerle savaşlar yapılmış olmasına rağmen Yahudiler, güncel olayların içinde olmuşlardır.

Mekke'de ise, İslam'a düşmanlık eden kesim Mekkeli müşrikler olduğu için Mekkî ayetlerde, genellikle müşriklerin yanlış inançları ve yaptıkları düşmanlıklar yer alır. Mekkî surelerde Yahudilere çok az ayette değinilmiş, tefsirlerde bu ayetlerden önemli bir kısmının Mekkî surede yer alan Medenî ayet olduğu ifade edilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de, Yahudileri ve Hristiyanları kapsayan Ehl-i Kitap kavramı ve benzeri terkiplerin çok olduğu görülmektedir. Bu durum hem Mekkî sureler için hem de Medenî sureler için geçerlidir. Önceki peygamberlerin/vahiylerin takipçilerini bir bütün olarak ele alan, aynı kategoride değerlendiren birçok ayet bulunmaktadır.

Sonuç olarak; Kur'an-ı Kerim'in nüzul sıralamasında olumludan olumsuza doğru net bir seyir görülmemektedir. Ancak Medenî surelerde, Yahudilere yer

verilen ayetlerin çoğunda menfi ifadeler mevcuttur. Medine döneminde, Yahudilerin İslam'a düşmanlıkları sebebiyle, Hz. Peygamberle (s.a.v) Yahudiler arasındaki ilişki kötüye doğru seyretnmiştir. Bunun sonucunda Medenî ayetlerde muhatap ve vakıalar ekseninde, Yahudilerle ilgili olumsuz ayetlere daha çok yer verilmiştir. Ancak ayetlerde, kötöleme ve ötekileştirme yapmak yerine, düzeltme ve doğru yola ulaştırma hedefi bulunur. Ayrıca ayetlerde muhatap adı verilmemekte, uyarı ve öğütler genel bir şekilde yapılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Açıklamalı Kutsal Kitap*. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2010.
- Adam, Baki. “Yahudilik”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- _____. “Tevrat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 41. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Aka, Muharrem. *Sabatay Sevi ve Sabataycılık*, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Algül, Hüseyin. *İslam Tarihi*, İstanbul: Gonca Yayınevi, 1997.
- Altinel, Tolga Savaş. “Soyun Önemi Bağlamında Yahudi-Haşmoni Krallığı ve Vaftizci Yahya”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52/52 (Kasım 2017), 115-138.
- Arslantaş, Nuh. “Hz. Peygamber’in Çağdaşı Yahudilerin Sosyo-Kültürel Hayatlarına Dair Bazı Tespitler”, *İstem Dergisi*, 8 (Aralık 2008), 9-46.
- Ataşağın, Galip. “Yahudilikte Dînî Sembol ve Kavramlar”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11/11 (2001), 125-156.
- Ateş, Süleyman. *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1988.
- Aydın, Mahmut. *Anahatlarıyla Dinler Tarihi*, İstanbul: Ensar Neşriyat, Üçüncü basım, 2013.
- Aykıt, Dursun Ali. - Yetim, Merve. “Yahudiliğin Tek İbadet Merkezi Kudüs müydü?”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8-3 (2019), 2110-2127.
- Baş, Mustafa. “Hicaz Yahudilerinin Menşé Problemi ve Tanrı Algıları”, *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, 1 (Kış 2017), 91-104.
- Bâzergan, Mehdi. *Kur'an'ın Nüzûl Süreci*, Çeviren: Yasin Demirkıran - Melâ Muhammed Feyzullah, Ankara: Fecr Yayınları, 1998.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usûlü*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1971.
- Cohn-Sherbok, Dan-Lavinia. *Yahudiliğin Kısa Tarihi*, Çeviren: Bilal Baş, İstanbul: İz Yayıncılık, İkinci basım, 2011.
- Çetiner, Bedreddin. (ed), *Kur'ân-ı Kerim'de Ehl-i Kitap*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.
- Demirci, Kürşad. *Yahudi Mistisizmi ve Kabalacılık –İnançlar ve Tarih-*, İstanbul: Ayışığı Kitabevi, 2015.

- _____. “Sabatayizmin Avrupa Yahudiliğine Etkileri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16/2(2012), 625-634.
- Demirci, Muhsin. *Tefsir Usûlü*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, Atmışsekizinci basım, 2018.
- _____. *Tefsirde Metodolajik Sorunlar*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İkinci basım, 2017.
- Derveze, İzzet. *et-Tefsirü'l-Hadîs*, Çeviren: Şaban Karataş vd., İstanbul: Ekin Yayınları, İkinci basım, 1998.
- _____. *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, Çeviren: Mehmet Yolcu, İstanbul: Düşün Yayıncılık, Üçüncü basım, 2012.
- _____. *Kur'an'ı Anlamada Usûl (el-Kur'anû'l-Mecid)*, Çeviren: Vahdettin İnce, İstanbul: Ekin Yayınları, Üçüncü basım, 2012.
- Duman, M. Zeki. *Beyânü'l-Hak (Kur'an-ı Kerîm'in Nüzul Sırasına Göre Tefsiri)*, Ankara: Fecr Yayınları, İkinci basım, 2008.
- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır. *Hak Dini Kur'an Dili*, Sadeleştiren: Nedim Yılmaz, İstanbul: Hisar Yayınevi, 2011.
- Esed, Muhammed. *Kur'an Mesajı*, Çeviren: Cahit Koytak - Ahmet Ertürk, İstanbul: İşaret Yayınları, Beşinci basım, 2002.
- Fazlur Rahman. *Ana Konularıyla Kur'an*, Çeviren: Alparslan Açıkgenç, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, On üçüncü basım, 2014.
- Güç, Ahmet. “Yahudilik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 43. Ankara: TDV Yayınları, 2013.
- Gündüz, Şinasi. “İslâm Öncesi Dönemde Ehl-i Kitap”, *Kur'ân-ı Kerim'de Ehl-i Kitap*, ed. Bedreddin Çetiner, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.
- _____. “Kur'an Kıssalarının Kaynağı Eski Ahit mi? Yapı, Muhteva ve Kaynak Açısından Torah Kıssaları”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 10/10(1998), 49-88.
- Güner, Osman. *Hiz. Peygamber'in Ehl-i Kitap'la İlişkisi (Medine Dönemi)*, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995.
- Gürkan, Salime Leyla. “Temel Kavramlar”, *Kur'an'da Yahudiler*, ed. Ömer Faruk Harman, İstanbul: Kuramer Yayınları, 2019.
- _____. “Sebt”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 36. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

- ____. “Talmud”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 39. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- ____. “Yahudilik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 43. Ankara: TDV Yayınları, 2013.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi*, Çeviren: Mehmet Yazgan, İstanbul: Beyan Yayınları, 2013.
- ____. *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, Çeviren: Abdülaziz Hatip - Mahmut Kanık, İstanbul: Beyan Yayınları, İkinci basım, 2010.
- Harman, Ömer Faruk. (ed.), “İnanç ve İbadetleri”, *Kur'an'da Yahudiler*, İstanbul: Kuramer Yayınları, 2019.
- ____. “Cehennem”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 7. Ankara: TDV Yayınları, 1993.
- ____. “İbrahim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 21. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- ____. “Yahudilik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 43. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Hasan, H. İbrahim. *İslam Tarihi*, Çeviren: İsmail Yiğit - Sadreddin Gümüş, İstanbul: Çevik Matbacılık, 1991.
- Hizmetli, Sabri. *İslam Tarihi*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1991.
- Hocaoğlu, Mustafa. *Kur'an'da Peygamber Kıssaları*, Konya: Hüner Yayınevi, 2014.
- İbn Cevzi, Ebu'l- Ferec Cemalüddin Abdurrahman Ali bin Muhammed. *Zadü'l-Mesir Fi İlmi't-Tefsir*, Çeviren: Abdülvehhab Öztürk, İstanbul: Kahraman Yayınları, 2015.
- İbn Cüzey, Ebi'l Kâsım Muhammed bin Ahmed el-Kelbî. *Teshîl li Ulûmi-'t-Tenzîl*, Tahkik: Muhammed Salim Haşim, Beyrut: Daru'l Kütübü'l İlmiyye, 1995.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik. *Hiz. Muhammed'in Hayatı*, Çeviren: İzzet Hasan - Neşet Çağatay, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1971.
- İnce, Sema Çiğdem. *Günümüz İsrail Mezhepleri*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- İsfahanî, Râgıb. *Müfredât (Kur'an Kavramları Sözlüğü)*, Çeviren: Abdülbaki Güneş - Mehmet Yolcu, İstanbul: Çıra Yayınları, Üçüncü basım, 2012.

- İslamoğlu, Mustafa. *Kur'an'ı Anlama Yöntemi (Tefsir Usulü)*, İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2014.
- Kaan, Enver Osman. *Dinler ve Mezhepler*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2010.
- Karaman, Hayrettin. vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.
- Katar, Mehmet. “Kur'an Kıssaları Bağlamında Yahudi (İsrail) Tarihi”, *Kur'an'da Yahudiler*, ed. Ömer Faruk Harman, İstanbul: Kuramer Yayınları, 2019.
- Kaufmann, Francine. - Eisenbergl, Josy. “Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Çeviren: Mehmet Aydın, 29/1 (1987), 267-283.
- Kaya, Remzi. “Kur'ân-ı Kerim'de Ehl-i Kitap Kavramı”, *Kur'ân-ı Kerim'de Ehl-i Kitap*, ed. Bedreddin Çetiner, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.
- ____. “Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Ehl-i Kitap (ehl'ül-kitap)”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19 (Bahar 2005), 33-48.
- Kayhan, Mustafa. “Kâf Suresi Örnekliğinde Mekkî Surelerdeki Medenî Ayetler Meselesi”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 14/1(Bahar 2014), 133-155.
- Kurtubî, Muhammed bin Ahmed. *el- Câmiu li Ahkâmi'l- Kur'ân*, Çeviren: M. Beşir Eryarsoy, İstanbul: Buruç Yayınları, Üçüncü basım, 2005.
- Kur'an-ı Kerim, Çeviren: Süleyman Ateş, İstanbul: 2012.
- Ma'rafi Sefer, Süleyman. *Kur'ân İlimleri*, Çeviren: Orhan Parlak, Konya: Tekin Kitabevi, 2017.
- Mâverdî, Ebü'l-Hasan Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî. *en-Nüket ve'l-Uyûn*, Tahkik: Abdülmaksûd b. Abdürrahîm, Beyrut: Dar'ül-Kütübü'l-İlmiyye, ts..
- Metli, Ebru. *Hasidizm'in Yahudi ve Öteki Anlayışı*, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Mevdudî, Ebu'l A'la. *Tefhimu'l Kur'an*, Çeviren: Muhammed Han Kayanî vd. İstanbul: İnsan Yayınları, ts..
- Mukatıl, bin Süleyman. *Tefsir-i Kebir*, Tahkik: Dr. Abdullâh Mahmûd Şehhâte, Çeviren: M. Beşir Eryarsoy, İstanbul: İşaret Yayınları, 2006.
- Okumuş, Mesut. “Kur'an'ın Tedrici Nüzûl Süreci Bağlamında Mekki ve Medeni Ayetler Üzerine”, *Eskiye Dergisi*, 27 (Kasım 2013), 7-21.
- Razi, Fahreddin. *Mefâtihu'l-Gayb*, Çeviren: Suat Yıldırım vd. İstanbul: Akçağ Yayınevi, ts..

- Sarıçam, İbrahim. *Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011.
- Sinanoğlu, Mustafa. “Karâîlik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 24. Ankara: TDV Yayınları, 2001.
- Şahin, M. Süreyya. “Esbât”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 11. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Şehristani, Muhammed. *Milel ve Nihal*, Çeviren: Mustafa Öz, İstanbul: Litera Yayıncılık, İkinci basım, 2011.
- Şiblî Numânî, Mevlânâ. Son Peygamber Hz. Muhammed (Sîretü’n-Nebî), Çeviren: Yusuf Karaca, İstanbul: İz Yayıncılık, Üçüncü basım, 2008.
- Şimşek, M. Sait. *Hayat Kaynağı Kur’an Tefsiri*, İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.
- Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir. *Camîu’l Beyan An Te’vili Ayi’l Kur’an*, Tahkik: Doktor Beşar Avvad Ma’ruf - Asım Faris el-Horostani, Beyrut: Müessesetü’r Risale, 1994.
- Tümer, Günay. - Küçük, Abdurrahman. *Dinler Tarihi*, Ankara: Ocak Yayınları, İkinci Basım, 1993.
- Ünver, Mustafa. “Yusuf Kıssası Açısından Ahd-i Atîk ve Kur’an-ı Kerîm’e Karşılaştırmalı Bir Bakış”, *Diyanet İlmi Dergisi*, 37/2(Nisan-Mayıs-Haziran 2001), 73-108.
- Yargıcı, Atilla. “Mekkî ve Medenî Surelerin Ana Mesajları Açısından Değerlendirilmesi”, *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, 17/4 (2004), 281-294.
- Yiğitoğlu, Mustafa. “Hz. Musa’ya Atfedilen Kitapların Farklı Redaksiyonları”, *The Journal of Akademik Social Sciense Studies*, 7/5 (2012), 419-446.
- Zeccac, Ebu İshak İbrahim bin Seri. *Me’âni’l Kur’an ve İ’rabuh*, Tahkik: Dr. Abdülcelîl Abduh Şelebî, Beyrut: Âlimü’l Kitâb, 1988.
- Zemahşeri, Ebu’l-Kasım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Harizmî. *el-Keşşâf’An Hakâ’iki Ğavâmidü’t-Tenzîl ve ‘Uyûni’l-Ekâvîl Fî Vucûhi’t-Te’vîl*, Çeviren: Muhammed Coşkun vd. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2016.

